

MINISTERIE VAN NATIONALE OPVOEDING

NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEDE
WERELDOORLOG

Nr. 5 - november 1973

LEUVENSEPLEIN, 4 - 1000 BRUSSEL - TEL. 18.45.26/27

Ministerie van Nationale Opvoeding en van Nederlandse kultuur
Ministerie van Nationale Opvoeding en van Franse kultuur

M E D E D E L I N G E N

Nr. 5 - november 1973

BRUSSEL, NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

**HET BELGISCH VERZET
DE VERPLICHTE TEWERKSTELLING
DE CLANDESTIENE PERS
DE COLLABORATIE**

**BIJDRAGEN
TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE
TWEEDE WERELDOORLOG**
Nr.1 1970 160 BF
Nr.2 1972 280 BF

Kunnen besteld worden bij uw gewone boekhandel of rechtstreeks
bij het Centrum :

hetzij door bankoverschrijving: Generale Bankmaatschappij, Brussel - rekening nr. 210-0057.651-85 van de « Commissie van het Patrimonium van het Rijksarchief, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog »,
hetzij door postoverschrijving: nr. 261 van de Generale Bankmaatschappij, Brussel - voor rekening nr. 210-0057.651-85 van de « Commissie van het Patrimonium van het Rijksarchief, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog ».

UITGAVEN
van het
NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

- BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

nr. 1	1970	<u>De verplichte tewerkstelling in België (1940 - 1944)</u> <u>De vestiging van een burgerlijk bestuur in België</u> <u>en Noord-Frankrijk</u>	
		130 p.	160 Bfr.
nr. 2	1972	300 p.	280 Bfr.

- DOCUMENTEN

1. F. SELLESLAGH	:	<u>De tewerkstelling van Belgische arbeidskrachten</u> <u>tijdens de bezetting (1940)</u>	
		130 p.	105 Bfr.
F. SELLESLAGH	:	<u>De tewerkstelling van Belgische arbeidskrachten</u> <u>tijdens de bezetting (1941)</u>	
		131 p.	160 Bfr.

- INVENTARISSEN

1. J. GOTOVITCH	:	<u>Inventaire du fonds Léo Lejeune</u>	
		XVI-94 p.	uitgeput
2. H. BALTHAZAR	:	<u>Inventaris archief H. De Man</u>	
		VII-55 p.	75 Bfr.
3. J. GALLANT	:	<u>Inventaris archief J. Grauls</u>	
		VI-43 p.	75 Bfr.

- <u>nog verkrijgbaar</u>	:	BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG, 1967	
		248 p.	148 Bfr.

Het Centrum geeft regelmatig een inlichtingsblad MEDEDELINGEN uit. Daarin wordt verslag uitgebracht over de stand der werkzaamheden en der collecties. Tevens verschijnt in Mededelingen een jaarlijkse bibliografie, waarin de publicaties betreffende België tijdens de tweede wereldoorlog worden verzameld. MEDEDELINGEN wordt op aanvraag gratis toegestuurd. De aanvragen worden gericht aan het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Leuvenseplein 4, 1000 Brussel (tel. : 02/18.45.26).

INHOUDSTAFEL

Blz.

VOORWOORD

OFFICIELE TEKSTEN

1. Parlementaire vraag van de Heer Vanhaegendoren van 20 november 1972	7
2. Parlementaire vraag van de Heer Raskin van 24 april 1973	7
3. Parlementaire vraag van de Heer Coppieters van 28 maart 1973 ...	8

ACTIVITEITEN VAN HET CENTRUM

A. Wetenschappelijk Comité, betrekkingen met het buitenland, enquêtes en opzoekingen.	
1. Wetenschappelijk Comité	10
2. Bureau	10
3. Betrekkingen met het buitenland	10
4. Aan de gang zijnde opzoekingen	27
5. Tentoonstellingen	30
6. Het Centrum verleende zijn medewerking	33
B. Archieven - bibliotheek - collecties en werkinstrumenten	
1. Archieven	35
2. Bibliotheek	43
3. Collecties en werkinstrumenten	44
C. Conferenties en publikaties	
1. Publikaties van het Centrum	47
2. Publikaties van het Wetenschappelijk Personeel	48
3. Voordrachten van het Wetenschappelijk Personeel	48
4. Radiuitzendingen	48

KRONIEK

Het Centrum en de pers	50
Van het document tot de historische waarheid	51

Biz.

LEKTUURNOTA'S

Karel AERNOUDTS, <u>Waar de rode klaproos bloeit</u>	55
J. BUSSELS, <u>De slag om Hechtel</u>	58
Marcel BOVAL, <u>Daniel Duesberg. Moine-officier. 1902-1944</u>	58
Max LAMBERTY, <u>De Vlaamse Opstanding</u>	59
Georges H. LUCHIE, <u>La Belgique au temps de l'Occupation</u>	60
Lucien STEINBERG, <u>Le Comité de Défense des Juifs en Belgique 1942-1944</u>	61
<u>Vlamingen aan het Oostfront. Deel 1. Het Vlaams Legioen</u>	62
GIFTEN	65

BIJLAGE

Bibliografie van de in 1972 verschenen publikaties betreffende België tijdens de Tweede Wereldoorlog.

*

*

*

V O O R W O O R D

De aanwezigheid van de vertegenwoordigers van de Weerstand in de schoot van het Wetenschappelijk Comité van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog zou het probleem kunnen opwerpen van de objectiviteit van het geschiedkundig werk van het Centrum. Sommigen hebben inderdaad het gevoel, dat deze aanwezigheid van aard is schade te berokkenen aan de objectiviteit, die bij het opstellen van de geschiedenis van de oorlog noodzakelijk is.

Het is nochtans toegelaten eraan te herinneren dat, gedurende meer dan twintig jaar, de vertegenwoordigers van de Weerstand een moeilijke actie gevoerd hebben, opdat een dergelijk organisme zou opgericht worden. Zijn primaire taak zou erin bestaan alle elementen te verzamelen, welke ze ook mogen wezen, om toe te laten de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog te schrijven, zonder de oorzaken en de gevolgen ervan terzijde te laten. Dit dan in een klimaat van objectiviteit bevorderd door de eerbied voor de strenge wetenschappelijk criteria. Terwijl andere Westerse landen op dit gebied reeds een ruime voorsprong hadden verworven, was het pas in 1968 dat in België het Centrum, dat wij thans kennen, tot stand kwam.

Vanzelfsprekend mag de geschiedenis van de oorlog zich beperken noch tot de militaire weerstand, noch tot de clandestiene weerstand. Integendeel moet zij alle feiten omvatten die er, rechtstreeks of onrechtstreeks, betrekking op hebben, of het nu bijvoorbeeld gaat om het gedrag van de bevolking of van groepen individuen, of om de weerslag van diplomatieke, economische of sociale factoren. Deze globale visie van de geschiedenis verbiedt er zekere factoren van te verwaarlozen. De onoverkomelijke benadering van de problemen zoals deze gesteld door de ideologische collaboratie met autoritaire regimes of door de actieve of passieve collaboratie met de bezetter, is zeker niet volledig ontdaan van moeilijkheden voor personen, die indertijd deze fenomenen zeer rechtstreeks hebben gekend, in zekere zin op het terrein, in het vuur van de actie en, soms zelfs, waarom zouden wij het niet zeggen, in de ontketening der hartstoch-

ten.

De mens bereikt soms moeilijk, - en dit woord "soms" is geenszins restrictief -, de objectieve neutraliteit. Is de volledige objectiviteit wel echt menselijk ? En is de zuivere waarheid iets anders dan een loutere geestesvisie ? Wij zullen er hier niet over redetwisten. Maar zou het in alle geval geen grove vergissing zijn te geloven dat alleen zij, die dikwijls vanaf het begin van het conflict en soms zelfs vóór dit uitbarstte, zeer duidelijk stelling hadden gekozen, fataal en noodzakelijk het meest blootstaan aan een subjectieve analyse van de oorlogsgebeurtenissen 1940-1945 ?

De vertegenwoordigers van de Weerstand, die gedurende twintig jaar geijverd hebben voor de oprichting van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, en die, in de schoot van het Wetenschappelijk Comité, de taak, die zij zich hadden voorgenoemen, trachten voort te zetten, hebben de absolute wil hun voortdurende zorg te bewijzen, niet om a posteriori de Geschiedenis te oriënteren maar om het opzoeken van de bronnen te vergemakkelijken. Het is de taak van de specialisten, de bronnen te onderzoeken en te onderwerpen aan de aandachtige en voorzichtige strengheid, vereist door de historische kritiek, om aldus een objectieve studie van de voorbije gebeurtenissen te verwezenlijken.

De beroepshistorici, die lid zijn van het Wetenschappelijk Comité, hebben de wil tot objectiviteit kunnen vaststellen van de vertegenwoordigers van de Weerstand, die aan hun zijde zetelen. Dit is niet een loutere bewering, maar een reeds vaststaande realiteit. En deze wil is eigen aan allen, die weigeren van de Geschiedenis een vervormd beeld op te hangen.

Albert REGIBEAU

OFFICIELE TEKSTEN

1. Parlementaire vraag van de Heer Vanhaegendoren van 20 november 1972.

VRAGEN & ANTWOORDEN, SENAAT, Parl. zitt. 1972-73, nr. 10, 12 december 1972.

MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Vraag nr. 8 van de heer Vanhaegendoren d. d. 20 november 1972 (N.) :
Betreft : Termijn gesteld voor het raadplegen van de archieven.

Mag ik van de geachte Minister, via het bulletin van Vragen en Antwoorden, vernemen welke termijn gesteld wordt voor het raadplegen van de archieven van het Ministerie van Buitenlandse Zaken ?

Mag ik vernemen of de termijn die in België wordt gesteld dezelfde is als die in de omringende landen ?

Antwoord : Volgens de geldende voorschriften kunnen de archiefstukken van het centraal depot van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking door onderzoekers worden geraadpleegd voor zover het documenten betreft die ten minste vijftig jaar oud zijn of waarvan de openbaarmaking geen publieke of particuliere belangen in het gedrang brengt.

Ten gevolge van het vrijgeven van de Duitse archieven in 1945 en de beslissing van verschillende landen, met name de Verenigde Staten en Groot-Brittannië, om de duur van het archiefgeheim op 30 jaar te brengen, is een meer soepele regeling ontstaan die het mogelijk maakt geleidelijk aan de archiefstukken, tot 10 mei 1940, voor onderzoekers toegankelijk te maken.

Bij ministerieel besluit van 3 november 1971 is een bijzondere commissie opgericht die ermede is belast de diplomatieke dossiers van vóór 10 mei 1940 te onderzoeken om na te gaan of ze aan onderzoekers ter inzage kunnen worden gegeven zonder dat daardoor publieke of particuliere belangen worden geschaad.

2. Parlementaire vraag van de Heer Raskin van 24 april 1973.

VRAGEN & ANTWOORDEN, KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS, Zitt. 1972-73, nr. 27, 5 juni 1973.

MINISTERIE VAN NATIONALE OPVOEDING (Nederlandse sector).

Vraag Nr. 135 van de heer Raskin d.d. 24 april 1973 (N.) :

Wetenschappelijk onderzoek. - De leden van het Navorsings- en Studiecentrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

Het Navorsings- en Studiecentrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, opgericht bij het Algemeen Rijksarchief door de ministeriële besluiten van 13 december 1967 en 25 september 1968 telt bij de stemgerechtigde leden van het Wetenschappelijk Comité acht personen, die het Verzet vertegenwoordigen.

Graag had ik van de heer Minister vernomen hoe dit kan worden aanvaard, rekeninghoudend met het feit dat het wetenschappelijk comité volgens artikel 4 van het ministerieel besluit van 23 september 1968 volgende opdracht heeft : "Het programma van de werkzaamheden vast te stellen, voor de uitvoering ervan te zorgen en eventueel te bepalen welk gedeelte van de behandelde stof de voorrang moet krijgen" ?

Antwoord : Ingevolge de vraag gesteld door het geacht Lid, dient er aan herinnerd te worden dat het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in 1967 werd opgericht, ingevolge een verzoek dat tot de Eerste Minister werd gericht door het Contactcomité, samengesteld uit de meest representatieve vaderlandslievende verenigingen.

De opname van een aantal vertegenwoordigers van deze vaderlandslievende verenigingen, naast hoogleraren van de verschillende universiteiten, lijkt mij logisch en billijk, gelet op de opdracht van voormeld Centrum.

Tijdens de werkzaamheden van het Wetenschappelijk Comité hebben bovenvermelde leden regelmatig op positieve wijze deelgenomen aan de studie van de onderscheiden aspecten van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

3. Parlementaire vraag van de Heer Coppieters van 28 maart 1973.

VRAGEN & ANTWOORDEN, SENAAT, Parl. zitt. 1972-73, nr. 38, 17 juli 1973.

MINISTERIE VAN JUSTITIE

Vraag nr. 32 van de heer Coppieters d.d. 28 maart 1973 (N.) :
Betreft : Wetenschappelijke navorsing over de geschiedenis van de tweede wereldoorlog. - Inzage van de repressiedossiers.

Naar verluid verleent het auditoraat-generaal inzage van de repressiedossiers ten behoeve van de wetenschappelijke navorsing over de geschiedenis van de tweede wereldoorlog.

In dergelijke dossiers kunnen stukken aanwezig zijn die uit de debatten werden geweerd en/of door beschuldigde niet konden worden geraadpleegd.

Wil de geachte Minister langs het bulletin van Vragen en Antwoorden mededelen :

1. of hij de mededeling van dergelijke dossiers zonder medeweten en/of goedkeuring van de betrokkene verantwoord acht ;
2. zo ja, of er dienaangaande objectieve normen moeten worden gehanteerd ?

Antwoord : Naast de gerechtelijke dossiers die principieel niet aan derden worden meegedeeld, is het militair gerecht in het bezit van een hoeveelheid tijdsdocumenten van algemene aard met betrekking tot de laatste oorlog.

Hieruit werden er enkele bij bepaalde dossiers gevoegd wanneer bleek dat zij enig nut konden hebben om de rechters in te lichten over bewegingen, organisaties of verenigingen waarvan de beklaagden lid waren geweest of over de omstandigheden waarin het misdrijf was gepleegd.

Die documenten bevatten inderdaad gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de gebeurtenissen die zich vóór, tijdens en na de oorlog hebben afgespeeld.

Wetenschappelijke navorsers hebben dan ook van sommige van die documenten inzage gekregen.

Diezelfde documenten of een groot deel ervan, kunnen ook geraadpleegd worden in archievenverzamelingen in Duitsland en in de U.S.A.

Sedert de oprichting door de Regering van een Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de tweede wereldoorlog worden documenten van dien aard geleidelijk overgebracht naar dat centrum ter vervulling van zijn opdracht.

AKTIVITEITEN VAN HET CENTRUM

A. WETENSCHAPPELIJK COMITE, BETREKKINGEN MET HET BUITEN- LAND, ENQUETES EN OPZOEKINGEN.

1. Wetenschappelijk Comité.

Op 25 mei 1973 hield het Wetenschappelijk Comité zijn dertigste vergadering onder het voorzitterschap van de Heer A. REGIBEAU, ondervoorzitter. Na de Heer CRAEYBECKX, door ziekte verhinderd, een spoedig herstel te hebben toegewenst, ging de vergadering over tot de dagorde. Deze behelsde o.m. een onderzoek van de publikatiepolitiek van het Centrum. Het Wetenschappelijk Comité keurde de promotie goed van de HH. W. MEYERS en F. SELLESLAGH tot de graad van assistent.

2. Bureau.

Het Bureau van het Wetenschappelijk Comité hield twee vergaderingen, de eerste in het begin van het jaar, op 29 januari 1973, de tweede op 18 mei 1973.

3. Betrekkingen met het buitenland.

a) Het 87e Congres van de American Historical Association (A.H.A.).

De congressen van de A.H.A. zijn gebeurtenissen die altijd de grote massa van Amerikaanse historici te been brengen. De 87e vergadering die in New-Orleans op 28, 29 en 30 december 1972 gehouden werd, heeft geen afbreuk gedaan aan de traditie. Ze heeft verscheidene duizenden bewonderaars van Dame Clio samengebracht in het grootse Rivergate Congresgebouw op enkele stappen van de Mississippi. Men kan zich een idee vormen van het belang van die zittingen wanneer men weet dat in drie dagen tijd 123 verschillende vergaderingen plaats hadden waarvan elk afzonderlijk aanleiding gaf tot een gemiddelde van drie uiteenzettingen. Die cijfers houden dan nog geen rekening met een twintigtal vergaderingen georganiseerd door verschillende comités, genootschappen en verenigingen in verscheidene hotels van de hoofdstad van Louisiana.

De congressen van de A.H.A. danken hun succes zowel aan hun werkelijk wetenschappelijk belang als aan de functie

die ze hebben in het Amerikaans universiteir leven. Er bestaat een hiërarchie onder de instellingen van het hoger onderwijs in de Verenigde Staten. De ene universiteit is de andere niet. De reputatie van alle colleges is niet dezelfde. De bezoldiging van het onderwijzend personeel reflecteert min of meer deze rangschikking. Van instelling veranderen kan dus een promotie betekenen. De congressen van de A.H.A. gaan nu juist een rol spelen in die bewegingen en bieden de jonge krachten de mogelijkheid zich te doen kennen. Vandaar soms de benaming "slavenmarkt", die ironisch gegeven wordt aan deze grote bijeenkomst van historici. Maar voor het grootste deel van de deelnemers is het congres belangrijk omdat het aan elk van hen de gelegenheid biedt zich een idee te vormen van de laatste bevindingen op het gebied van de opzoekingen in zijn specialiteit.

Naast het congres wordt ook een jaarmarkt voor geschiedenisboeken gehouden. In New-Orleans heeft dit bij de honderd exposanten verenigd, de universitaire pers, grote uitgeversbedrijven die hun allernieuwste verwezenlijkingen presenteerden. Naast de drukwerken, gaande van het handboek tot de geleerde thesis, was er ook didactisch materiaal, o.a. volledig voorbereide auto-visuele lessen, die dikwijls de brandende aktualiteit als onderwerp hadden.

Van de 123 vergaderingen op het eigenlijke congres, waren er in feite 6 gewijd aan de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Gezien de enorme diversiteit van de behandelde materie is deze verhouding merkwaardig. Ze geeft een beeld van het belang dat de Amerikaanse historische navorsing hecht aan deze reusachtige storm waarvan de weerslag zich nog steeds laat voelen.

De eerste zitting over de Tweede Wereldoorlog had als thema "Hitler gezien in een psychologisch perspectief". Ze kan gerangschikt worden onder de golf van overdreven voorliefde voor de psychologische geschiedenis, die ingang vond bij een deel van de Amerikaanse school ; dit nadat professor William L. Langer van de Harvard University een psycho-analyse had gepubliceerd die tijdens de oorlog gemaakt was in opdracht van de geheime diensten van de Verenigde Staten. Er werden twee mededelingen voorgesteld. Eén ervan was van professor Rudolph Binion van de Brandeis University, die ook bekend is voor een tamelijk verwarde psycho-analyse van koning Leopold III. Zijn mededeling in New-Orleans droeg als titel Het Hitleriaans concept van de Lebensraum : zijn psychologische grondslag. De andere kwam van professor Robert G.L. Waite van het Williams College. Hij is ook de auteur van een kommentaar van de psycho-analyse van de Führer, gepubliceerd door Langer. Hij heeft er enkele trekken van belicht

onder de titel "De sexuele anomalie van Hitler. Een probleem van psychobiografie".

De psychologie en de psycho-analyse kunnen kostbare hulpwetenschappen zijn voor de historicus. Maar in dit geval heeft de geschiedenis eerder als voorwendsel gediend voor twee uiteenzettingen van theoretische psychologie of psycho-analyse, toegepast op Hitler. Beweren dat de geschiedenis daarbij wint, zou overdreven zijn. De bezorgdheid om de feiten te controleren, moet wijken voor de ontwikkeling van dikwijls gewaagde hypothesen. De tweede uiteenzetting heeft misschien het meest de methode doorgedreven. Ze was dikwijls schitterend, soms zeer geestig, zelden was er van degelijkheid sprake. Professor Waite was overigens verplicht toe te geven dat bij de opzoekingen, waarvan hij één der praktische beoefenaars is, de klassieke bewijzen nogal dikwijls ontbreken. Volgens hem laat de theorie echter toe enkele leemten aan te vullen. Ze verschaft inderdaad meer mogelijkheden dan de traditionele theorieën. Men moet slechts een bepaald geval gelijkstellen met goed gekende klinische referenties. Enkele feiten, die zowel aanvaard als bewezen zijn, geven aanleiding tot een aaneenschakeling van beschouwingen. De oningewijde riskeert er vlug zijn latijn bij te verliezen. Hij verneemt o.m. dat de psychologische analyse het feit dat een afwijking duidelijk vaststaat als secundair beschouwt, vanaf het ogenblik dat de gedragingen gewoonlijk geassocieerd met de veronderstelde afwijking waarblijken te zijn. Dat deze zich gemanifesteerd heeft is van minder belang. De neiging heeft evenveel belang in de bepaling van het gedrag als de daad zelf. Dank zij dit had de vergadering namelijk recht op zeer lange beschouwingen over de hypothetische incestueuse relaties van Hitler met zijn moeder. Een van de commentatoren, professor George H. Stein van de State University of New-York, heeft de vergadering verschoven op een meer vertrouwd terrein door de "feiten" waarop professor Waite zijn uiteenzetting gebaseerd had sterk in twijfel te trekken. Maar dit heeft de overtuiging van professor Waite nauwelijks aan het wankelen gebracht. Hij heeft laten opmerken dat zijn benadering van de problemen nu juist niet die was van de historicus.

Hoe weinig overtuigend ze ook moge geweest zijn, veroordeelt dergelijke toepassing de vereniging niet van het historisch onderzoek en de gedragswetenschappen. Maar men moet de juiste maat weten te bewaren. De grond wordt glibberig wanneer het hanteren van de ideeën het haalt op de kennis van de feiten. Het gebeurt dat men de elementaire bewering vergeet dat de documenten de grondslag van de geschiedenis vormen. Men stelt zich tevreden met beweringen en daarop gaat men theorieën bouwen. Dit voorval doet zich niet enkel voor in het geval van de vereniging van geschiedenis en psychologie.

De navorsing van wat werkelijk gebeurd is, is dikwijls de verwaarloosde partner van dat slechte huwelijk.

Heel wat klassieker was de zitting, georganiseerd door het American Committee on the history of the Second World War. De zitting behandelde "De operatie Torch herzien : aspecten van de ontschepping in Noord-Afrika, dertig jaar nadien". Dr. Forrest C. Pogue van de C. Marshall Research Foundation was de voorzitter van de vergadering. Professor William A. Hoisington van de University of Illinois heeft gesproken over "Jacques Lemaigre Dubreuil en de ontschepping in Noord-Afrika". Hij heeft ons de evolutie van de Franse industrieel op nieuw voor het geheugen gebracht, de rol die hij gespeeld heeft vóór, tijdens en na de ontschepping, en tenslotte zijn verdwijning van het politiek toneel. Professor Arthur L. Funk van de University of Florida heeft, onder de titel "Het verbond met Darlan : een nieuwe beoordeling", enkele besluiten van zijn opzoekingen voorgesteld. De admiraal was reeds lang vóór de ontschepping met de Amerikanen in contact geweest. Hij verwachtte echter geen enkele belangrijke actie van hun kant vóór 1943 en het is zonder te weten wat zich aan het voorbereiden was, dat hij zich naar het ziekbed van zijn zoon, die getroffen was door kinderverlamming, begeven had. Door deze omstandigheid was hij op het cruciaal moment aanwezig. De Amerikanen rekenden op hem. Hij had de macht in handen. Zijn aansluiting bij de zaak der Geallieerden scheen dus nuttig te zijn. De bedoeling was hem onmiddellijk onder generaal Giraud te plaatsen. De gebeurtenissen beslisten er anders over. Maar de akkoorden gesloten met de admiraal waren reeds vanaf de maand oktober voorbereid door de generale staf van Generaal Eisenhower. Het zijn gemakkelijks overwegingen die de Amerikaanse keuze hadden bepaald. Daarbij kwam nog de bezorgdheid van Roosevelt om geen verandering van regime uit te lokken op het Franse grondgebied vóór een volksraadpleging. Uiteindelijk indien de berekening de verwachte uitwerking tot standbracht op militair gebied, lag de entente met Darlan zonder twijfel aan de grondslag van grote politieke moeilijkheden. De derde persoon die een referaat hield was professor Martin Blumenson van de Naval War College, goed gekend als militair historicus. Hij sprak over "Patton en de ontscheppingen in Marokko" en schilderde van de generaal een genuanceerd portret, dat fel verschilt van een zeker imago. Patton heeft dikwijls als diplomaat moeten handelen in Marokko. Hij is erin geslaagd de Amerikaanse militaire controle te verzekeren en tevens het gezag van de Franse burgerlijke administratie te vrijwaren. Hij heeft meer tact aan de dag moeten leggen dan men hem gewoonlijk toeschrijft. De eregast van de vergadering was generaal Mark C. Clark. Met veel humor haalde hij oorlogsherinneringen op en stond gewil-

lig de toehoorders te woord.

Het American Committee on the History of the Second World War heeft van de gelegenheid, geboden door het congres, gebruik gemaakt om een werkvergadering te houden in hotel Marriott. De verkiezing van een nieuwe voorzitter was één van de punten op de agenda. Zoals het Amerikaans gebruik het wil, stelde Dr. Forrest C. Pogue zich niet meer voor. De keuze viel op professor Charles Delzell van de Vanderbilt University, Nashville, Tennessee. Professor Arthur L. Funk werd bevestigd in zijn ambt van secretaris. Mevrouw Janet M. Ziegler, voorzitter van de commissie van de bibliografie, gaf rekening van de vooruitgang van haar werkzaamheden en heeft een oproep gedaan om meer medewerking te verkrijgen. Voor wat de Europese bibliografieën betreft, werd aanvaard dat het eerder onder de bevoegdheid van de verschillende nationale comités viel om er zich mede te gelasten. Professor Funk herinnerde eraan dat het Amerikaanse comité op 15 en 16 juni 1973 een conferentie zou beleggen, die vooral zou handelen over het statuut, de problemen en de noden van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, over de spionage en de inlichtingsdiensten en uiteindelijk ook over het binnenlands front met vergelijkingen tussen de toestanden, beleefd tijdens de twee wereldoorlogen. Deze conferentie, die in Washington zou plaatsgrijpen, zou voorafgegaan worden door een dag, voorbereid door de audio-visuele afdeling van de National Archives, die filmen zou vertonen over de Tweede Wereldoorlog. Professor Funk heeft tenslotte gesproken over de problemen opgeworpen door de organisatie van een tweedaagse zitting over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Deze zou plaatsgrijpen in 1975 in San Francisco in het kader van het 14e Internationaal Congres voor Historische Wetenschappen. Het Amerikaans Comité moet het nodige doen om een auditorium voor 200 personen te reserveren met inbegrip van een installatie voor simultane vertaling. Het gedetailleerd programma van deze twee dagen zal waarschijnlijk opgesteld worden ter gelegenheid van de vergadering die het bureau van het Internationaal Comité van de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Boedapest zal houden in september '73. Een andere interessante zitting op het congres in New-Orleans had als thema "Mésentente Cordiale : de Frans-Britse betrekkingen van Versailles tot Vichy". Twee uiteenzettingen vormden samen de luiken van dit paneel. Professor Samuel M. Osgood van de Kent State University heeft gesproken over de "Mythe van het 'perfide Albion' in Frankrijk van 1919 tot 1940". Met humor, kleur en raakheid had professor John C. Cairns van de University of Toronto het over "De verslagenheid van een 'natie van winkeliers' op zoek naar een Frankrijk naar hun zin". Een schitterende oefening, intelligent geleid, over de psychologie

van twee naties die slecht voorbereid waren om elkaar te begripen.

De volgende zitting heeft de "Duitse heerschappij in de 'Lowlands' van 1940 tot 1945" onderzocht. Onder de term "Lowlands" mag men niet de lage landen van Schotland verstaan, in tegenstelling met de Highlands, maar wel wat de Engelsen gewoonlijk "Low Countries" noemen ; namelijk de oude "Lage Landen aan de Zee", Nederland en België, waarbij, voor de gelegenheid, ook het Groothertogdom Luxemburg behoort. Deze vergadering, voorgezeten door Dr. Robert Wolfe van de National Archives en Records Service, heeft eerst geluisterd naar een uiteenzetting van professor Edgard E. Knoebel van de Michigan State University over "De Duitse Volkstumspolitik in Vlaanderen en in Wallonië". Vervolgens was de tribune bezet door professor Willard Allen Fletcher van de University of Delaware. Hij had het over "Militaire omschrijving en volksverplaatsing : De Duitse assimilatiepolitiek in het Groothertogdom Luxemburg". Tenslotte heeft professor Werner Warmbrunn van het Pitzer College beschouwingen naar voor gebracht over : "Bezetting, Collaboratie en Weerstand. Het geval van België en Nederland - Een proeve tot vergelijkende geschiedenis van de Bezetting". De zorg om deze drie uiteenzettingen te commentariëren werd aan de Directeur van het Centrum toevertrouwd. De uiteenzetting van Knoebel gaf een goed beeld van het geheel van de Duitse Volkstumspolitik, vooral in Vlaanderen. Hij toonde goed de rivaliteit aan die er bestond tussen de tendenzen van de Vlaamse Collaboratie en de teleurstelling opgelopen door de nationalistische vleugel, die de moeilijkheid ontdekte om de autonomie van Vlaanderen te vrijwaren in de gemeenschap van de Germaanse volkeren. De opmerkingen van de commentator hadden vooral betrekking op de nuances en op de bibliografie. Het werk van Fletcher gaf blijk van een buitengewone kennis van Luxemburg, waar hij trouwens ook geleefd heeft. Het gaf slechts aanleiding tot enkel detail-opmerkingen. Hij liet duidelijk zien hoe de assimilatie-mechanismen, opgericht in Luxemburg, mislukten in hun poging om de bevolking te overtuigen van de kans die Hitler haar bood om zich te verenigen met een Rijk dat hij opbouwde voor 1000 jaar. De onderneming van Warmbrunn was veruit de meest ambitieuze. De literatuur over de Duitse bezetting heeft het over het algemeen maar over één land tegelijk. Deze monografieën zijn meestal gemaakt in een nationale optiek : er een vergelijking tussen maken is niet altijd mogelijk. Het gaat er niet alleen oman te tonen waarin de houding van de Duitsers heeft kunnen verschillen van het ene land tot het andere. Men moet ook - en daar moet men wellicht mee beginnen - uitmaken wat de landen zelf van elkaar onderscheidt. Die vergelijkingen zijn verre van gemakkelijk. Het is nodig rekening te houden met alle facto-

ren die erbij betrokken zijn. Zij dagen slechts op naarmate de resultaten van de opzoeken vorderen. De proeve van Warmbrunn was dus op zichzelf zeer belangwekkend en het opwerpen van vele vragen was niet haar minste verdienste.

Op hetzelfde moment dat deze twee uiteenzettingen gegeven werden, hadden twee andere zittingen plaats, die ook handelden over punten die de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog aanbelangden. De ene had als thema : "Het Derde Rijk, de Kerk en de Jeugd", de andere poogde de status questionis te maken van : "Franklin D. Roosevelt, de Tweede Wereldoorlog en de nadering van de 'Koude Oorlog'".

J. V.

b) Het colloquium van Pralj.

Op een nogal geïmproviseerde manier verstuurde het Instituto Universitario di Studi Europei di Torino in het begin van juli 1973 uitnodigingen voor een colloquium, dat zou gehouden worden van 26 tot 18 juli in de hoge vallei van de Germanasque. Deze samenkomst heeft rond een vijftiental Italiaanse specialisten historici verenigd, afkomstig uit België, de Verenigde Staten, Frankrijk, Groot-Brittannië en Joegoslavië. Het doel was een plan op te stellen om de documentatie over de Europese Weerstand, die zich in de Amerikaanse archieven bevindt, op te sporen.

De vruchtbare en levendige debatten werden geleid door Professor Charles Delzell, voorzitter van American Committee on the History of the Second World War. De verscheidenheid van de aanwezige stromingen toonde vlug hoe ingewikkeld de aangesneden problemen waren. Dank zij het welwillend gezag van de voorzitter, de sterke wil om te slagen van de promotor van het colloquium, de Heer Gustave Malan, professor aan het Instituut van Turijn, de ondervinding van sommige deelnemers en de handigheid van de secretaris, de Heer Giovanni De Luna, slaagde men erin de uitgewisselde zienswijzen stilaan te brengen tot een praktisch haalbare formule. Iedereen streefde niet naar juist dezelfde doelstelling. Er bestond twijfel omtrent de toe te passen methoden. Niettegenstaande het doel van de samenkomst, vooropgesteld in de uitnodiging, klaar en duidelijk toegelicht was, kon men toch vaststellen dat een bepaalde neiging zich aftekende om de werkzaamheden ten dienste te stellen van één of andere persoonlijke opzoeking. Het spreekt vanzelf dat dergelijke beweegredenen het stichten van een in-

ternationaal comité niet kunnen verrechtvaardigen. Discussies rezen eveneens op over de aard van de Weerstand. Sommigen oordeelden dat de Weerstand beperkt bleef tot de maquis. Er moest dus aan herinnerd worden dat de Weerstand een wereld was met verschillende vormen. Men geraakte het ook niet onmiddellijk eens over het afbakenen van een periode. Sommigen hielden eraan nauwkeurige data vast te stellen. Dit was natuurlijk van algemene draagwijdte ontbloot, aangezien de Weerstand in bijna elk land zijn actie begonnen en gestaakt heeft op verschillende tijdstippen. De enige oplossing om al die meningen te verzoenen, bestond hierin zich uitsluitend te houden aan principiële denkbeelden. De meningen liepen opnieuw erg uiteen bij de bepaling van het einde van de eigenlijke Weerstand. Sommigen beweerden dat de Weerstand geen reden van bestaan meer had bij de bevrijding van elk land. Anderen waren nochtans de mening toegedaan dat de geest van de Weerstand nog doorleeft in het hedendaags politiek leven. Men heeft lang overwogen de datum van de ontwapening van de Weerstand te laten gelden als het eindpunt van zijn bestaan. Uiteindelijk geraakte men toch eensgezind over een opzettelijk vaag gehouden formule, die luidde : de actie van de eigenlijke Weerstand kan als geëindigd beschouwd worden van zodra hij andere vormen aanneemt dan tijdens zijn strijd tegen de verdrukker. Deze bepaling is niet volmaakt, doch zij heeft tenminste het voordeel soepel te zijn, hetgeen nodig is bij het uitwisselen van internationale zienswijzen. Bovendien bestrijdt zij de neiging om dwingende beperkingen op te leggen. Nochtans vrezen sommige deelnemers het gevaar door het begrip Weerstand verblind te worden. Zij hebben doen opmerken dat alles in de geschiedenis samenhangt. Bijgevolg verlangen zij dat geen enkel aspect van de oorlog zou verwaarloosd worden. In deze nieuwe gedachtengang oordeelden sommigen dat de Amerikaanse politiek met betrekking tot elk Europees land moest omlind worden. Eén van de uitdrukkingen van deze strekking bestond erin, na te speuren in welke mate de Weerstand in het Schiereiland invloed heeft uitgeoefend op de Italiaans-Amerikaanse betrekkingen. Kortom, het ontbrak niet aan ideeën. Integendeel welden zij aanhoudend op. Zij hadden misschien als gemeenschappelijk kenmerk dat men de ploeg voor de os spande. Was de doelstelling van het colloquium niet te ontdekken welke inlichtingen de Amerikaanse archieven kunnen verbergen betreffende de Europese Weerstand ? Enkele praktische geesten suggereerden derhalve de debatten te herleiden tot het systematisch onderzoek van de Amerikaanse fondsen ; later zou men altijd persoonlijke opzoekingen kunnen aanvangen. Eerst en vooral zal men ter plaatse moeten onderzoeken wat de Amerikaanse archieven uiteindelijk bevatten. De aldus hernomen discussies handelden vervolgens over de verschillende reeksen bronnen : de officiële en de officieuze bron-

nen, de privé-briefwisseling en de mondelinge getuigenissen, waarvan men het nut bijzonder beklemtoonde. Eens te meer is men het voorgestelde doel voorbijgegaan. Sommigen hebben niet nagelaten het te onderstrepen. De getuigenissen hebben enkel waarde, indien ze verkregen worden met kennis van zaken. Deze terugkeer tot de realiteit heeft de studie van de Amerikaanse bronnen opnieuw in het midden van de besprekingen gebracht. De meningen slingerden tussen twee extreme opvattingen, die kunnen gaan van een eenvoudige gids van de fondsen tot een uitgebreide inventaris. Het nadeel van de eerste is zijn beperkte bruikbaarheid, terwijl de laatste veel tijd en belangrijke middelen zal vergen. De voorstanders van de laatste opvatting waren zich van dit nadeel heel goed bewust, maar zagen er enkel het middel in om prioriteiten voorop te stellen en langs daar tot het voorwerp van hun eigen opzoekingen terug te komen. Tenslotte was men het eens een catalogus op te stellen van de belangrijkste fondsen. Bij de algemene beschrijving ervan, zullen praktische richtlijnen gevoegd worden over de toegangsvoorwaarden, het bestaan van repertoria, enz..., om aldus werkelijk nuttige diensten te bewijzen aan de vorsers.

Het Amerikaans Secretariaat, toevertrouwd aan de Heer Professor Ferdinand Engel van de Western Kentucky University, zal zich met het welslagen van deze onderneming gelasten. Hij zal om de medewerking van Amerikaanse specialisten verzoeken en een organisatie inrichten, die zich zal gelasten met het samenstellen van de catalogus. Het onderzoek zal gans de duur van de Tweede Wereldoorlog behelzen en zal zich onbeperkt uitbreiden over gans de Europese Weerstand. Pas in de tweede fase zal aan het één of ander land meer aandacht gewijd worden, hetzij dat bij de opzoekingen de hand gelegd wordt op een buitengewone belangrijke rijke documentatie of hetzij dat dit land het initiatief neemt een uitzonderlijk navorsingsprogramma over eigen land te willen bekostigen.

Het Amerikaans Secretariaat zal samenwerken met een Europees Secretariaat dat drie Italiaanse specialisten zal tellen : Professor Gustave Malan, de promotor van het colloquium, de Heer Paolo Gobetti, directeur van l'Archivio Nazionale cinematografico della Resistenza en de Heer Lamberto Mercuri, secretaris-generaal van het F.I.A.P. De tegenwoordigheid van Professor Jovan Marjanovic, voorzitter van het Joegoslavisch Comité voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog en ondervoorzitter van het Internationaal Comité voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, alsook deze van de Heer Marcel Baudot, secretaris van de Commissie voor de Geschiedenis van de Weerstand, opgericht in het kader van het Franse Comité voor de Geschiedenis van de

Tweede Wereldoorlog, waarborgen het Europees karakter van het Secretariaat.

Het Europees Secretariaat heeft een dubbele taak te vervullen. Enerzijds maakt het aan het Amerikaans Secretariaat de wensen over van de Europese historici. Met dit doel zal het een uitgebreide vragenlijst opmaken bestemd voor de Amerikaanse instellingen, waarvan vermoed wordt, dat zij fondsen bezitten over de Europese Weerstand. Anderzijds zal het Secretariaat datgene inventariseren wat reeds in Europa bestaat en bijgevolg niet meer zal moeten opgezocht worden in de Verenigde Staten.

Het Europees en Amerikaans Secretariaat vormen samen het Internationaal Comité voor de Documentatie over de Europese Weerstand gedurende de Tweede Wereldoorlog - Het navor- sen en catalogeren van de zich in de U. S. A. bevindende bron- nen. Kortom neemt het zich voor een documentatiecentrum op te richten dat aan de vorsers, die belangstelling opbrengen voor de geschiedenis van de Europese Weerstand, de mogelijkheid zal bieden de documenten te raadplegen, die anders slechts in de U. S. A. toegankelijk zouden zijn. Het Internationaal Comité zal zijn zetel te Turijn vestigen.

J. V.

c) Opdracht te Rome (Juli 1973).

Van 3 tot 13 juli ondernam Assistent Henri FASSBENDER een korte prospectieopdracht in de archieven van het "ARCHIVIO CENTRALE DELLO STATO", gelegen in het EUR-kwartier. De opdracht had hoofdzakelijk tot doel de documenten te onderzoeken die betrekking hebben op België ten tijde van het fascisme, zowel vóór als tijdens de Tweede Wereldoorlog, met het oog op de microfilmage ervan. Deze opzoekingen betroffen vooral de fondsen "Ministero della Cultura popolare", belast met de fascistische propaganda in het buitenland, "Direzione generale della Pubblica Sicurezza" van het "Ministero dell' Interno", waarvan het toezicht zich uitstreckte tot de vreemde middens die vijandig stonden tegenover het fascisme, evenals de papieren van het "Segreteria particolare del Duce" en van de "Presidenza del Consiglio", die na onderzoek minder rijk blijken te zijn voor de Belgische zaken.

Dank zij de vriendelijk en competente hulp van de Romeinse archivariissen, in het bijzonder deze van Dott. Costanzo

CASUCCI, was het mogelijk in een beperkte tijdspanne een grote hoeveelheid dossiers door te nemen (ongeveer een honderdtal). Door slechts rekening te houden met de documenten die rechtstreeks handelen over de Belgische aangelegenheden en de lijvige dossiers te elimineren die betrekking hebben op de Italiaanse propaganda in België (het toesturen van boeken, films, dagbladen, enz...), was het mogelijk een twintigtal dossiers te weerhouden voor microfilmage, o.m. over het Rexisme, de Belgische fascistische bewegingen, de "Légion nationale belge"; evenals de Belgische groeperingen die vijandig stonden tegenover het fascisme, de Belgische communisten, enz... De kennis van de betrekkingen tussen Italië en België, in het bijzonder de verhoudingen tussen het Rexisme en het fascisme, moet aangevuld worden door het onderzoek van de archieven van het Italiaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken, waarvan de toegang aan restricties is onderworpen.

Ter gelegenheid van deze opdracht kon tevens een akkoord tot stand worden gebracht tussen de Direzione generale degli archivi di Stato en het Centrum betreffende de uitwisseling van de publicaties van beide instituten.

H. F.

d) Internationaal Colloquium te Boedapest.

Van 27 tot 29 september 1973 werd door het Nationaal Hongaars Comité voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog - dat gevormd werd door het Instituut der geschiedeniswetenschappen van de Hongaarse Academie, het Instituut voor de partijgeschiedenis bij het Centraal Comité van de Hongaarse Socialistische Arbeiderspartij en het Instituut voor Krijgeschiedenis - een internationaal colloquium ingericht over de historiografie van de Tweede Wereldoorlog in Centraal en Oost-Europa.

Een internationaal gezelschap, bestaande uit een zestigtal afgevaardigden van Brazilië, Bulgarije, de Duitse Bondsrepubliek, de Duitse Democratische Republiek, Finland, Frankrijk, Italië, Japan, Joegoslavië, Nederland, Oostenrijk, Polen, Roemenië, Tsjechoslovakije, de U. S. S. R., de V. S. en Zweden, kwamen er met hun Hongaarse collega's de problematiek van de Donaulanden tijdens de Tweede Wereldoorlog bespreken. Ons land werd er vertegenwoordigd door Directeur Jean Vanwelkenhuyzen en Assistent Wim Meyers.

Een perfecte organisatie, goede vertalingen en een goede begeleiding, zorgden ervoor dat alle deelnemers zich onmiddellijk thuis voelden. Toch bleef het hard werken. De twee dagen van het eigenlijke colloquium - de derde dag werd op een gelukkigemanner besteed aan een uitstap naar het Balatonmeer, die de deelnemers de gelegenheid schonk nader kennis te maken met Hongarije zelf, zijn gebruiken en zijn cultuur - waren zeer goed gevuld en lieten de deelnemers weinig respijt.

Na een welkomstwoord van Henrik Vass, voorzitter van het Nationaal Hongaars Comité, bracht György Ránki een zeer belangwekkend referaat over de "Nieuwe problemen betreffende de geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog in Centraal en Oost-Europa". Vooreerst werd de keuze van de geografische ruimte verdedigd: breder dan het typisch nationale kader, toch beperkter dan een totaalbeeld over het Europese kader, biedt de genomen optie zeer veel mogelijkheden tot comparatieve studie. Spreker trachtte aan de hand van de hem bekende literatuur en bronnen de politiek ten opzichte van de Donaulanden, gevoerd door Nazi-Duitsland, Groot-Brittannië, de V. S. en de Sovjetunie, te belichten. Het belang van een doorgevoerd en systematisch bronnenonderzoek werd duidelijk aangetoond.

Dit basisreferaat werd gevolgd door drie referaten van meer beperkte omvang. Gyula Juhász sprak over de literatuur betreffende de politieke en diplomatieke geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Hongarije, István Pintér had het over historiografische elementen betreffende het Hongaarse Verzet, en Sándor Tóth behandelde de militaire rol van Hongarije tijdens het wereldconflict. Deze referaten werden dan in de namiddag en de volgende dag belicht door de aanwezige historici.

Daarvoor echter werden nog andere interventies en referaten voorgebracht. Jiline, lid van de Academie van de Sovjetunie, belichtte in zijn referaat vooral het belang van de tot dusver bereikte historische studie, die men niet te snel overboord mag gooien. Hij beklemtoonde tevens de rol van het slagen der revolutie in Rusland voor de genese van een revolutionaire geest, die aanleiding zou geven tot de gewapende opstand van verschillende landen tegen het fascisme. Vertegenwoordigers van Oost-Europese landen brachten dan bijdragen over de geschiedenis en de geschiedschrijving van hun respectieve landen. Het resultaat van deze interventies is vooral belangwekkend op bibliografisch gebied, daar zij ons een aantal bibliografieën bezorgen over landen, waarover wij meestal geen historische informatie bezitten.

In drie secties, over politieke en diplomatieke geschie-

denis, waarin ook de economische problematiek behandeld werd, over het Verzet en over militaire geschiedenis, werden de gegevens van de basisreferaten toegelicht en besproken. W. Meyers woonde de sectie over politieke en diplomatieke geschiedenis bij. Daar werd vooral aandacht besteed aan het probleem van de economische infiltratie door Duitsland, waartegen de Engelse invloed niet meer opgewassen bleek. Van diverse zijde werd ook het belang van de "Anschluss" van Oostenrijk beklemtoond. Die gebeurtenis gaf immers aanleiding tot totaal nieuwe verhoudingen in de diplomatieke constellatie van dat deel van Europa. Verder werd de door de Duitsers gevoerde verdeel-en-heers-politiek, waarbij de verschillende collaborerende landen tegen elkaar uitgespeeld werden, onder de loep genomen. Ook de actie van Duitsland in verband met de Volksduitsers, vooral dan in Siebenbürgen, werd bestudeerd. Een ander groot onderwerp was de periode 1944-1945, waarin beklemtoond werd dat de V. S. en Engeland vooral eerst hun belangen in de Middellandse Zee wilden veilig stellen.

De sectie geschiedenis van het Verzet bracht tijdens de namiddag van 27 en de voormiddag van 28 september een dertigtal deelnemers bijeen onder het voorzitterschap van Prof. Iovan Marjanovic, voorzitter van het Joegoslavische Comité voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Er werden twaalf uiteenzettingen voorgebracht, die toelaten een aantal kenmerken van de Centraal-Oosteuropese geschiedschrijving over het Verzet te onderscheiden. De meeste sprekers onderlijnden vanzelfsprekend dat het hoofdaccent nog steeds gelegd wordt op de rol van de verschillende communistische partijen. En deze rol wordt door iedereen unaniem als essentieel aanvaard. Nochtans brachten enkele sprekers aan het licht dat een tot dusver ongekennde belangstelling voor de rol der "Bourgeois"-partijen ontwikkeld wordt. De Roemeense historicus G. Unc o.a. vermeldde dat de bourgeoisie van zijn land, wiens belangen onder de Duitse machtsgreep veel schade berokkend werden, traditioneel alle hoop zette op de westerse democratieën. Zij verhoopde een overwinning van de Britten en de Amerikanen. Haar grote vrees was de politisering van de massa. De doorslaggevende factor werd uiteindelijk de opmars van het Rode Leger. Gelijklopend waren de bevindingen van de Bulgaarse geschiedkundige M. Ereliszka. Ook in haar land stonden de "Bourgeois"-partijen vijandig tegenover een samenwerking met nazi-Duitsland. Maar die partijen vreesden de U. S. S. R. en de deelname aan de macht door de massa. Zij wendden zich tot de Angelsaksen en verloren door hun aarzelingen hun gezag over het volk. De Pool Witold Bieganski verklaarde van zijn kant dat de marxistische geschiedkundige de doeltreffendheid van het door de emigrantenregering te Londen geïnspireerde verzet niet kan erkennen, daar dit verzet politiek ge-

richt was tegen de Volksrepubliek en tegen de Sovjetunie. Maar terzelfdertijd stelde hij vast dat men rekening moet houden met de getallen en dat men de numeriek overwegende belangrijkheid van dat verzet niet kan loochenen. Hongaarse historici, als Kolonel Janos Harsanyi en Dr. Jozsef Kaszi, benadrukten de noodzaak van de studie van de actie van Hongaren in de strijd tegen nazi-Duitsland buiten de grenzen van hun land. De eerste spreker herinnerde eraan dat er meer Hongaren in het Verzet stonden buiten dan in hun land. Men moet zich echter hoeden voor de tendentieuze verhalen van sommige emigranten. Ook generaal S. Okeczki klaagde de verkeerde voorstellingen aan, ontstaan door de emigrantenliteratuur, ten nadele van een juist begrip voor wat zich in Polen voordeed. Prof. Marjanovic verweet meer in het bijzonder Duitse auteurs de feiten te vervalsen en de verantwoordelijkheden te verleggen. Het Internationale karakter van het verzet werd herinnerd door de Bulgaar S. Racsev, die betreurde dat dit kenmerk alleen tot uiting werd gebracht in de vermelde contacten tussen de communistische partijen van de verschillende landen. Juf. Zsuzsa Boros, van Boedapest, bracht een uiteenzetting over het lot van Franse krijgsgevangenen, die naar Hongarije gevlucht waren. Dat gaf haar de gelegenheid zeer genuanceerd de evolutie van de Hongaarse politiek tot aan de komst van het Rode Leger te schetsen. Het verzet, veroorzaakt door de verplichte tewerkstelling, ingesteld door de Duitsers, werd naar voor gebracht door de Poolse historicus Kozminski. De directeur van het Centrum gaf enkele inlichtingen over het Belgisch Verzet, waarin hij o.a. wees op de diversiteit ervan en op de zeer belangrijke rol van de inlichtingsdiensten.

Conclusies uit de sectievergaderingen werden getrokken door generaal Jiline, voor de militaire geschiedenis. In de gewapende strijd voor de bevrijding werd de grote rol van de arbeiders naar voor gebracht. Het colloquium liet, aldus spreker, toe een breed beeld te vormen van de strijd en de diverse strijdvormen en de klassenstrijd bij de volkeren van Centraal Europa. Het komt er nu op aan de opzoekingsmethodes te perfectioneren en de verschillende situaties per groepen van landen te bestuderen.

De voorzitter van de sectie diplomatieke en politieke geschiedenis beklemtoonde het belang van het zoeken naar nieuwe bronnen. Hij onderlijnde tevens de nieuwe mogelijkheden geschapen door het onderzoek uit een Internationaal oogpunt. Kolonel Janos Harsanyi trok de conclusies voor de geschiedenis van het Verzet, waarin hij vooral het belang van syntheseswerk belichtte.

G. Ranki duidde aan welke resultaten er geboekt wer-

den in dit colloquium, en welke problemen er nader moeten bestudeerd worden. Eén van de brandpunten in het historisch onderzoek blijft de bepaling van de economische bedoelingen van de nazi's in Europa. De mechanismes van de diplomatie, zowel officiële als officieuze, zouden moeten blootgelegd worden.

De eer de slottoespraak te houden kwam toe aan Henri Michel. Hij constateerde dat het colloquium volkomen paste in de gedragslijn van het Internationaal Comité. Welomschreven problemen kunnen bestudeerd worden en tevens kan de algemene kennis van de oorlog uitgebreid worden. Het is goed dat ieder eerst zijn eigen problemen bestudeert. Maar het is goed en noodzakelijk dat mindergespecialiseerde historici de auteurs van monografieën ontmoeten. Dat is de taak die het internationaal comité voor ogen stond en waarin, aldus de spreker, het zeker gelukt is. De comparatieve geschiedenis maakt vooruitgang. Te betreuren valt dat die beweging nog niet gevolgd wordt op het vlak van sociale en economische problemen. Dat toont echter alleen aan dat andere colloquia nog nodig zijn. Geschiedenis is immers niet het werk van één dag. Elke nieuwe studie stelt de oude studies opnieuw in vraag. Spreker uitte nog een wens : dat alle archieven zouden opengesteld worden. In 1975 zal dit het geval zijn voor de Franse archieven. Geschiedenis is een strijd, te beginnen met de geschiedkundige, die met zichzelf moet vechten. Sinds Milaan in 1965 (?), werd een lange weg afgelegd in de goede richting. Toen scheidde een muur van onbegrip de geschiedkundigen in twee kampen. Nu komen zij samen en luisteren met aandacht naar wat de een aan de andere te vertellen heeft. De onderneming is moeilijk, is onbestendig, het succes ervan hangt van de historici af.

Voorzitter Vass dankte alle deelnemers. 75 interventies en rapporten hebben tal van nieuwe gegevens geschonken en het belang van nieuwe bronnen aangetoond.

Het colloquium was voor de Belgische deelnemers een uiterst belangwekkende kennismaking met de nieuwe tendensen in de Oost-Europese geschiedschrijving. De interventies en rapporten zullen door de initiatiefnemers gebundeld worden en aldus ter beschikking staan van elke navorsers.

W.M. - J.V.

Na de sluiting van het colloquium hield het Internationaal Comité voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog een

openbare zitting. Op het spreekgestoelte het volledig Bureau : voorzitter H. Michel, de ondervoorzitters P. Jiline en I. Marjanovic, secretaris-generaal Giorgio Rochat en de schatbewaarder Dr. L. de Jong.

Voorzitter Michel herinnerde de oorsprong, de samenstelling en de objectieven van het Comité. Het internationaal karakter wordt steeds meer uitgesproken. Historici van alle Europese landen, uitgezonderd Zwitserland, Spanje, Portugal en Griekenland, maken er deel van uit. Behalve Afrika - het Comité spant zich in om die lacune te doen verdwijnen - zijn alle werelddelen vertegenwoordigd. Specialisten uit Brazilië, Japan, Indië en Indonesië hebben zich sinds kort bij het Comité aangesloten. Het nut van het Comité is voornamelijk gebaseerd op de mogelijkheden tot uitwisseling en de colloquia, georganiseerd door de nationale Comités onder de auspiciën van het Internationaal Comité.

Prof. Rochat meldde dat het Bureau, te Boedapest verenigd, de toetreding van de nationale Braziliaanse, Indonesische en Albanese Comités heeft aanvaard. Verder werden twee individuele aansluitingen, uit Maleisië en uit Ierland, aanvaard. Derhalve verenigt het Comité momenteel vertegenwoordigers uit 29 landen.

Het Comité, aldus voorzitter Michel, neemt normalerwijze twee colloquia per jaar onder zijn auspiciën. Het eerste in de lente, het tweede in de herfst. Daar er geen afgevaardigde van het Britse Comité aanwezig is, verklaarde Michel dat het eerstvolgende internationale colloquium plaatsgrijpt te Londen van 23 tot 27 september 1974. Het Imperial War Museum, in samenwerking met het Britse Comité, heeft als thema gekozen "Film en de Tweede Wereldoorlog". Filmprojecties en uiteenzettingen, gewijd aan catalogeringsproblemen en het gebruik van films als document, worden voorzien.

Het tweede colloquium van 1974 wordt in de loop van oktober, te Parijs georganiseerd door het Franse Comité met als onderwerp "De bevrijding van Frankrijk". Michel verklaarde dat de chronologische begrenzing zeer soepel gehouden wordt. Naargelang de onderwerpen zijn de begrenzingen april 1944 tot het einde van de oorlog, en soms tot het vertrek van generaal de Gaulle in 1946. De organisatoren willen een echte dialoog bevorderen, dus geen opeenvolging van monologen. Alle referaten zullen aan de deelnemers enkele maanden vóór het colloquium toegestuurd worden. Op het colloquium zelf zal elke verslaggever slechts commentaar hoeven te geven bij zijn tekst. Commentaar daarop zal gegeven worden door een op voorhand aangeduide, geprivilegieerd genoemde, persoon, zo bvb. een

rechtstreekse getuige of medespeler van de behandelde gebeurtenissen. Vervolgens zullen twee à drie uitgekozen geschiedkundigen de gelegenheid krijgen vragen te stellen. De opzet is een bepaald thema in anderhalf uur uit te diepen dank zij het samenbrengen van uiteenzettingen, die vertrekken van verschillende gezichtspunten, en van vragen terzake opgesteld door deskundigen. Het colloquium zal de militaire gebeurtenissen niet bestuderen, zij worden als gekend geschouwd. De aandacht wordt er getrokken op de actie van het Verzet en op de economische, politieke en ideologische problemen.

Dr. W. Schumann deelt mee dat het Oostduitse Comité in de lente van 1975 een colloquium wil organiseren te Weimar om "Die Kriegsziele Hitlers Deutschland" te bestuderen. Zoals te Parijs zullen ook daar de teksten enkele maanden voordien verspreid worden. De referaten zullen er zonder tekst gebeuren. Twee of drie secties zullen er gewijd worden aan de politieke, economische en ideologische problemen. Een plenaire zitting zal dan trachten een synthese te brengen.

Een colloquium over "De invloed van de oorlog op de cultuur van de oorlogvoerende en bezette landen" zal georganiseerd worden in september 1976 door het Nationale Poolse Comité, meldde Prof. T. Jedruszczak. De organisatoren denken over de basisteksten te beschikken in oktober 1974. Deze zullen dan gebundeld ter beschikking gesteld worden voor het colloquium. Spreker vermeldde ook dat een groep historici van Poznan een colloquium over economische problemen overweegt.

Nieuws over het colloquium dat plaatsgrijpt op het einde van augustus 1975 te San Francisco, in het kader van het XIVe internationale congres der geschiedeniswetenschappen, werd gebracht door Prof. D.R. Whitnah. Het Amerikaanse Comité is met de organisatie belast. Prof. Arthur L. Funk hoopt de nodige fondsen bijeen te kunnen brengen om het hoofd te kunnen bieden aan de hoge kosten, verbonden aan de simultaanvertaling. Prof. Richard H. Schlater werd belast met de coördinatie van de voorbereiding van het colloquium. Nader nieuws zal verstrekt worden door het Amerikaanse Comité.

Voorzitter Michel preciseert dat die inlichtingen door Prof. Funk aan de nationale comités zullen toegestuurd worden.

Prof. Gustavo Malan bracht verslag uit over de resultaten van het colloquium, georganiseerd te Prali in juli 1974 (1).

(1) Op p. 16 van deze Mededelingen vindt u een relaas van dit colloquium.

Het Europese secretariaat zal vermoedelijk in november vergaderen. Los van zijn opdracht een algemeen onderzoek over het Europese verzet in te stellen in de Amerikaanse bronnen, neemt het Comité zich voor navorsers naar de VS te zenden voor welomlijnde studies. Eveneens worden opzoeken overwogen naar iconografisch materiaal (films en foto's).

Tot besluit onderlijnde voorzitter Michel dat het Internationaal Comité geen enkel monopolie opeist. Maar hij hoopt dat het kan samenwerken met allen, vanwaar zij ook zijn, die de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog bestuderen.

J. V.

4. Aan de gang zijnde opzoekingen.

a) De Weerstand en de Bevrijding van Antwerpen.

Het Centrum heeft de studie over de Weerstand en de Bevrijding van Antwerpen terug ter hand genomen. Om deze studie tot een goed einde te brengen, is een eerste vereiste te beschikken over archieven en documentatie. Verschillende personen, o.a. de Heren Bouhon, Colson, De Moor, De Vooght, Laude, Pilaet en Vekemans hebben hun documentatie afgestaan, die door het Centrum is geklasseerd geworden.

Toegestane interviews hebben ons waardevolle inlichtingen opgeleverd. Met verschillende weerstanders hebben we reeds contacten gelegd, opdat ze ons de gelegenheid zouden verschaffen nieuwe inlichtingen in te winnen. Tevens hebben we pogingen ondernomen om mogelijke Duitse bronnen op te sporen.

W. S.

b) De Belgische activiteiten in Portugal.

Bij het voortzetten van onze opzoekingen naar de activiteiten van de Belgen in Portugal (cfr. Mededelingen nr. 4 maart 1973, p. 39-40), hebben we gesprekken gehad met verschillende personaliteiten die een rol gespeeld hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog, zowel in Portugal als in Spanje. Bij

die gelegenheid hebben wij dikwijls interessante bronnen kunnen verzamelen voor het aan de gang zijnde werk : archiefstukken, gedrukte brochures, foto's, enz... Tijdens een korte zending in Lissabon, in april 1973, hebben wij een onderhoud gehad met Gravin de Lichtervelde, weduwe van de Belgische gezant te Lissabon in 1940 ; met Mevrouw Germaine Hubert, gewezen directrice van het "Oeuvre du Collis Alimentaire"(O. C.A.), met Mevrouw Madeleine Lebrun, alsook met de Heer John De Stoop, die één der grote bezielers was van de "Belgische Werken", en met de Heer Devos, die deel uitmaakte van het Belgische gezantschap.

Zowel in Portugal als in België heeft de Heer Emmanuel Michez, voorzitter van de Belgische Kamer van Koophandel te Lissabon, nooit opgehouden getuigenissen uit te lokken, onze contacten te vergemakkelijken en ons waardevolle documentatie ter hand te stellen.

De vragen met betrekking tot de Belgische Veiligheidsdienst te Lissabon en de ontvluchttingsnetten, werden behandeld door de Heren Emile Javaux, Max Polchet en Jean Regniers. De Heer Robert Destrait heeft ons uitvoerig gedocumenteerd over het "Verzorgingscentrum van Caparica" waarvoor hij verantwoordelijk was. De doortocht van de Belgische "reizigers" in Portugal en de hulp aan de vluchtelingen werden behandeld door Mevr. Jacques Cox, Mevr. Louise Verstraete, baron Eeman, de Heer Joseph Van Loey en generaal Victor Werner. Aan het dossier betreffende het belangrijk vraagstuk van de ravitaillering van België werden de documenten toegevoegd afkomstig uit het familiearchief van graaf de Kerchove de Denterghem, wiens vader voorzitter was van het Coördinatiecomité voor de Ravitaillering van België door Europa. (C. C. R. B.).

Als gevolg van de studie van de Weerstand in Portugal werd het probleem van de doorgang van de Belgen door Spanje besproken met Ambassadeur Marc Jottard, consul te Barcelona gedurende de oorlog, alsook met Paul Hubert (onlangs omgekomen in een vliegtuigongeval) en met de Heren Max Polchet en Norbert Fonthier. Deze personen hebben ons ook belangrijke bijzonderheden verschaft over de doorreis van de ministers Pierlot en Spaak te Barcelona in oktober 1940.

Heel wat getuigenissen dienen nog aan de geschiedenis van de Belgische activiteiten in Portugal en Spanje toegevoegd te worden. Zo ook moeten vele bronnen nog teruggevonden en verzameld worden over dit veelbelovend onderwerp. Wij zullen er ons in de loop van de volgende maanden mee bezighouden.

H. F.

c) De Waalse Beweging.

De aan gang zijnde opzoekingen over de Waalse beweging tijdens de oorlog, hebben het Centrum ertoe gebracht vruchtbare kontakten aan te knopen met het "Fonds d'Histoire du Mouvement wallon" (Place des Carmes, 4000 Liège - conservator : Mevrouw I. Vrancken-Pirson). Dit organisme heeft inderdaad als opdracht alle documentatie in te zamelen betreffende de Waalse beweging vanaf zijn oorsprong tot heden. Het Fonds beschikt nu reeds over een zeer rijke documentatie aangaande de Waalse weerstandsbewegingen tijdens de oorlog.

Geregelde kontakten hebben geleid tot een aantal beslissingen met het oog op de goede coördinatie van de respectievelijke taken van beide instellingen. Voor wat betreft de archieven die van nu af aan op het Fonds of op het Centrum bewaard worden - en die niet moegen afgestaan worden, gezien het karakter van voormelde instellingen - werd besloten een gedetailleerde inventarisatie zo snel mogelijk tot stand te brengen om te weten wat beide instellingen bezitten. Het Fonds d'Histoire du mouvement wallon, beschikt hoofdzakelijk, voor wat de oorlogsperiode betreft, over archieven afkomstig van de Waalse weerstandsverenigingen en persoonlijke archieven van de Heren Van Belle, Schreurs en Thône. Mevrouw Vrancken en de Heer Cordewiener stellen thans een inventaris op betreffende :

- le Rassemblement démocratique et socialiste wallon (RDSW)
- le Conseil économique wallon clandestin
- Wallonie libre
- het A.P.I.A.W.
- le Front Wallon
- le Parti d'unité wallonne
- la Centrale wallonne du P. S. B.

Op het Centrum hebben de archieven hoofdzakelijk betrekking op de Waalse collaboratiebewegingen. Inventarissen zullen opgemaakt worden over :

- les Amis du grand Reich Allemand (A. G. R. A.)
- la Communauté culturelle wallonne
- les Cercles wallons
- DeWag
- le Mouvement national populaire wallon

Voor wat betreft de verzameling dagbladen, is men in de mate van het mogelijke, overgegaan tot de uitwisseling, hetzij van de dubbels, hetzij van de fotokopieën, die de verzamelingen zullen vervolledigen. Er is bovendien besloten geworden sa-

men de prospectie bij de particulieren verder te zetten. Interviews van getuigen werden ook gemeenschappelijk gerealiseerd. Kopieën van de interviews zullen zowel op het Centrum als op het Fonds bewaard worden. Deze taak zal voortgezet worden, daar de coördinatie der inspanningen van het Fonds en van het Centrum van nu af aan ten gunste van de beide partijen uitvalt. Dit zal toelaten aan de navorser, die zich tot één van de instellingen wendt, te vernemen wat er in de andere aanwezig is.

A. C.

5. Tentoonstellingen.

Tijdens de afgelopen maanden werden in de provincie Luik talrijke tijdelijke tentoonstellingen ingericht gewijd aan de Tweede Wereldoorlog, die telkens zeer veel succes kenden. Deze belangstelling van het publiek voor de geschiedenis van de activiteiten van de Weerstand en de gevechten van de Bevrijding dient onderstreept te worden. Telkens het mogelijk was, heeft het Centrum dergelijke tentoonstellingen documentatie ter beschikking gesteld om aldus bij te dragen tot een betere kennis van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in België.

a) Tentoonstelling over Stalingrad te Luik.

Op 16 februari werd te Luik, in het kader van de verbroedering tussen de steden Luik en Volgograd, de 30e verjaardag gevierd van de slag bij Stalingrad onder de hoge bescherming van Z. Exc. de Heer Sobolev, Buitengewoon en Gevolmachtigd Ambassadeur van de Sovjetunie, van de Heer M. Destenay, Minister van Staat en Burgemeester van Luik, alsook van de vertegenwoordigers van een groot aantal vaderlandslievende verenigingen. Bij die gelegenheid werden documenten tentoongesteld in verband met de overwinning bij Stalingrad. Het Centrum had clandestiene Belgische kranten ter beschikking gesteld die de belangrijkheid van deze overwinning toelichtten.

A. C.

b) La Gleize.

Na reeds meerdere malen het Ardens Offensief en zijn verwoestingen in de streek als onderwerp behandeld te hebben,

heeft de promotor van de nu traditioneel geworden tentoonstelling van La Gleize het thema "mei 1940" willen belichten. Tweehonderd foto's, een Belgisch kanon van 47 en een fresco dat de ijdelheid van de oorlogen illustreert, wachtten er de bezoekers op. In laatste instantie vernam men dat de film "Ceux qui veillent" permanent zou vertoond worden. Vandaar een vernieuwd succes dat ruimschoots gerechtvaardigd was.

In tegenstelling met andere jaren behandelden de foto's minder de lokale feiten en hierdoor viel de taak van de organisator bijzonder zwaar. Het onderwerp was slecht omlijnd: Holland en Frankrijk werden samen behandeld met Bonnelles, Malmédy of Doornik. De thema's waren niet altijd duidelijk te herkennen, maar het belang was evident en de kwaliteit van de documenten verrassend.

Het Centrum had enkele van de afbeeldingen geleverd. Wat valt er te zeggen over de film "Ceux qui veillent" die op onze schermen verscheen in de winter van 1939-40 en tijdens de daaropvolgende lente? Na 33 jaar en de feiten kennende, vermaken wij ons, zijn we gefascineerd of verstomd, moeten wij glimlachen of tandenknarsen bij het zien van die krijgshaftige beelden. Zij hemelen de sterkte van onze forten op, de uitgestrektheid van onze anti-tankverdediging, het snelle interventievermogen van onze troepen per fiets of de heldendaden van onze tweedekkers. Er ontbreekt echter een tweede luik: de Duitse film over de aanval van de stuka's en van de Panzers in mei. Het contrast zou onthullend geweest zijn. Naar onze mening was het cinematografisch gedeelte van deze tentoonstelling het beste en tevens het meest suggestieve. Tweehonderd foto's is inderdaad wel wat veel. Over het algemeen een zeer interessant initiatief dat gedurende de maanden juli en augustus heel wat bezoekers aantrok.

J. Wynants

c) Mont-Dison.

Een andere manifestatie werd in augustus met succes bekroond. Ze werd verwezenlijkt door de "Cercle Royal Saint-Jean Baptiste" en de F.N.A.P.G. van Dison op het thema "Souvenirs des deux Guerres".

Wat de originaliteit en het belang van deze tentoonstellingen uitmaakte, was minder het nooit geziene document dan de verscheidenheid en de originaliteit ervan. Alle plaatselijke

groeperingen hadden zich het werk verdeeld. Zo richtte een vrouwenbeweging een zeer geslaagd disco-forum in.

De verschillende bioscoopvertoningen genoten veel succes bij het publiek, dat twee films van regionaal belang kon zien : één over de bezetting en de bevrijding en één over de vesting van Battice en de Duitse artillerie die ze bombardeerde.

Wapens, uniformen en foto's, voorwerpen en documenten - waarvan er sommige uit het Centrum voortkwamen - vulden een zaal die door een zeer talrijk publiek bezocht werd.

Een welverdiend succes voor een organisatie die slechts mogelijk is daar waar de dorpsgeest - in de goede betekenis van het woord - nog bestaat, en de inwoners werkelijk deelnemen.

Jacques Wynants

d) De Weerstand te Verviers.

Nog een tentoonstelling, ditmaal te Verviers, van 8 tot 23 september, georganiseerd door "L'Union de la Résistance" van het arrondissement. Met het doel de geschiedenis te schetsen van de Weerstand in 1940-1944 heeft de tentoonstelling een zeer belangrijk aantal documenten verzameld. Het zeer dynamisch comité heeft de medewerking kunnen bekomen van een groot aantal personen en verenigingen zodat het een gevarieerde keuze kon bieden van : clandestiene bladen, foto's, wapens, verschillende kranten, kaarten, vlugschriften, waaronder een aantal die men in het Centrum niet kende, wat reeds de dege-lijkheid van het geheel laat doorschemeren.

Vermelden wij o.m. de zeer belangrijke bijdrage van het Ministerie van Volksgezondheid onder de vorm van documentatiemateriaal over de Duitse onderdrukking. Men had eraan gedacht de bezoekers een verklarende gids in verband met deze sectie ter beschikking te stellen.

Op een andere plaats bevonden zich treffende panelen geleend door de vaderlandslievende verenigingen van de geannexeerde gebieden, geld van een Belgische onderneming in juni 1940, ontplooid valse schermen, foto's van Verviers gedurende de oorlog en heel wat andere interessante zaken.

De nadruk was gelegd op het regionaal leven, wat altijd

een winstpunt betekent in het kader van een dergelijk initiatief.

In een inleidende brochure werden een aantal teksten samengebracht die tot nadenken stemden. Het Centrum had enkele documenten ter beschikking gesteld van deze tentoonstelling en de Directeur woonde de vernissage bij. Een zeer talrijk publiek heeft deze tentoonstelling bezocht en haar promotors hebben alle redenen om fier en tevreden te zijn.

Jacques WYNANTS

e) Ensival.

Te Ensival was de doelstelling van de tentoonstelling weliswaar minder ambitieus, maar kende daarom niet minder bijval. Het "Maison des Jeunes" had er het plan opgevat de gevechten van Cheneu, te La Gleize gedurende het Ardens Offensief, te reconstrueren; dit onder de titel : "Brouillard d'automne".

De jongeren hadden zich ter plaatse begeven, hadden getuigen ondervraagd en daarna een maquette gemaakt van 5 m² oppervlakte op een schaal van 1/72.

De rest van de tentoonstelling was niet minder belangwekkend: foto's, uniformen, wapens, plaatselijke munten en gereduceerde modellen van voertuigen.

De klap op de vuurpijl was natuurlijk de maquette : zij alleen reeds was de verplaatsing waard.

Een uitstekend initiatief van een zeer dynamische groep jongeren.

Jacques WYNANTS

6. Het Centrum verleende zijn medewerking.

John GILLINGHAM, Alameda V.S., kwam, na het behalen van zijn doctoraat over The German Administration of the Belgian Economy aan de University of California, Berkeley, zich verder verdiepen in de problematiek van de Belgische bezettingseconomie. Tom HARRISSON, van de Britse University of Sussex, bestu-

deert de luchtoorlog boven België. Steven KRAMER, van de University of Maryland, Eastern Shore, V.S., werkt over het Belgisch socialisme van 1933 tot 1940, terwijl John SKIPPEE, eveneens uit de V.S., kwam werken aan zijn doctoraat over The relationship of major wars and suicide rates in neutral and occupied countries. Een doctoraat over Deutsche Kultur- und Volkstumspolitik von 1933-1940 in Luxemburg, Belgien und den Niederlanden wordt voorbereid door Emile KRIER (Luxemburg) van de Rheinische Friedrich-Wilhelm Universität te Bonn. Luk KONGS, RUG, nam met het oog op zijn doctoraat de kollekties van het Verdinaso door, terwijl Mevr. F. PLISNIER een doctoraat over de rol van de vrouw in het Belgisch verzet voorbereidt.

Einde studie-verhandelingen, voor een deel of geheel gebaseerd op materiaal van het Centrum, werden of worden voorbereid door Alfred BELLEFLAMME (UCL), Arlette CIGE (ULB), Tony CLAESKENS (KUL), Jolande GEESSELS (KUL), Arlette JOIRIS (ULg), Solange LEFEVER (KUL), Dominique NOKERMAN (UCL), Erik PERTZ (KUL), Christian SCARCEZ (ULB), Claude TAMBOUR (Université du Travail, Charleroi), Philippe THAYSE (ULB), Philippe VANDAMME (RUG), Juffrouw VAN DE WEERD (RUG), Edouard WANLIN (ULB), Jacques WILLEMS (VUB). Drie leerling-officieren van de Koninklijke Militaire School kwamen om raad voor hun verhandeling. Alain L. MARION stelde als einde-studieverhandeling voor de Ecole supérieure de journalisme de Lille in juni 1973 de studie van La Libre Belgique de Peter Pan et Scipion l'Africain 1940-1945 voor.

Voor seminarieoefeningen deden studenten van St. -Louis, o.l.v. Prof. J. Lory, van de U.L.B., o.l.v. Prof. J. Bartier, en van de V.U.B., onder leiding van Prof. E. Scholliers en Prof. H. Balthazar, beroep op de verzamelingen van het Centrum.

Voor de voorbereiding van RTB-radioprogramma's namen Danielle WALEF en Alain DRION de archieven van het Centrum door. Nelson ZAYAS kwam voor de internationale uitzendingen van de BRT-RTB in de Spaanse taal uitzendingen voorbereiden over België in de Tweede Wereldoorlog. De auteurs Jacques de LAUNAY en Etienne OLIVIER vroegen inlichtingen bij het voorbereiden van nieuwe publikaties. Talrijke andere personen kwamen om raad of hulp. In totaal werden in de leeszaal 322 bezoeken genoteerd voor de periode 16 november 1972 - 31 augustus 1973 (voor de periode 1 september 1971 - 15 november 1972 waren er dat 175).

W.M.

B. ARCHIEVEN - BIBLIOTHEEK - COLLECTIES EN WERKINSTRUMENTEN.

1. Archieven.

a) REEKS JP : Handschriften en dagboeken.

Onder de recente aanwinsten, noteren wij :

JP 086 Léopold DE HULSTER, clandestien socialistisch militant, overleden in deportatie ;

Souvenirs de clandestinité Dact. 48 p.

JP 089 Georges DEJARDIN, schoolhoofd te Felenne

Journal personnel 1940-1945 Ms. 119 p.

JP 090 Generaal EYCKMANS

Souvenirs de ma vie militaire 1937-1946 Ms.
2 dln. op microfilm

JP 091 J. GILLARD, Vesqueville-lez-Saint-Hubert

La Bataille des Ardennes à Vesqueville Ms.
2 schriften op microfilm

JP 092 Dom Nicolas HUYGHEBAERT, O. S. B.

Une abbaye dans la tourmente
(St. -Andries-bij-Brugge) dr. 72 p.

J. G.

b) REEKS M : Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich.

Wij ontvingen van het Imperial War Museum een microfilm met vijf dossiers uit de Speer Collection die op België betrekking hebben (MV 2).

c) REEKS P : Persoonlijke papieren.

- Verzameling CHARLIER-TASSIER (P. C. 3).

Het betreft hier een gift die indertijd aan het Belgisch Museum van de Wereldoorlog werd geschonken. De verzameling Charlier - Tassier bedraagt een reeks "ontvangen papieren" tussen 1945 en 1948, die het intellectuele

en artistieke leven te Brussel van die tijd toelichten.

- Papieren de LAUNOIT (P.D. 10).

Door de tussenkomst van Mr. Paul Stasse, ontving het Centrum een fonds dat, alhoewel klein van omvang, van kapitaal belang is. Dit fonds heeft namelijk betrekking op de activiteiten van Baron de Launoit en de Maatschappij Ougrée-Marihaye tijdens de Bezetting. Het bestaat uit 26 rubrieken.

- Papieren A.-E. de SCHRYVER (P.D. 11).

Minister van Staat A.-E. de Schryver heeft aan het Centrum een lijvig pak archiefstukken geschonken die betrekking hebben op de periode tijdens dewelke hij minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw was in de Belgische regering te Londen. Het betreft hier in de eerste plaats een "Dossier België" met allerlei informatie over bezet België, hoofdzakelijk via de politieke afdeling van het S. E. R. A. aan de bevoegde ministers bezorgd, gegevens verschaft door INBEL en briefwisseling met andere ministeriële departementen. Behoudens enkele zeldzame stukken die betrekking hebben op 1942, slaan al deze documenten op de jaren 1943 en 1944. Verder bevatten de papieren de Schryver een dossier "Terugkeer naar België", dat bestaat uit programma's van algemene aard en suggesties voor allerlei hervormingen na de oorlog. Velen van deze stukken behelzen uitvoerige gegevens over de publieke opinie in bezet België, de Waalse beweging, het V.N.V., enz... Tenslotte is er een dossier "Engeland" met gegevens van diverse aard over het politieke leven in Engeland, de bakermat van de democratie. Ook hieraan schijnt de minister van Staat veel aandacht te hebben geschonken, hoogstwaarschijnlijk met het oog op mogelijke hervormingen in eigen land. Alles bij elkaar drie bundels vol interessante gegevens.

J. Ga.

- Papieren de GRUBEN (P.G. 6).

Dank zij de welwillendheid van Mevrouw Baelde-Desgain, is het Centrum in het bezit gekomen van de archieven van Baron de Gruben (1894-1967). Doctor in de Rechten, eerst attaché, vervolgens adjunct-cabinetschef van de Belgische Hoge Commissaris bij het Intergeallieerd Hoog Commissariaat voor de Rijnlandse Gebieden, werd hij in

1927 gezantschapssecretaris. Aangeduid voor Berlijn, blijft hij in de Duitse hoofdstad tot in maart 1937. Kabinetschef van de Eerste-Minister en secretaris van de Ministerraad tot in november 1937, wordt hij bevorderd tot ambassade-raad in Washington, waar hij verblijft tot in 1944. Achter-eenvolgens Adjunct-Directeur-Generaal van de Politiek in 1945, Directeur-Generaal in 1946, Secretaris-generaal van 1947 tot 1953, wordt Baron de Gruben ambassadeur te Bonn van 1953 tot hij met pensioen gaat in 1959. Deze papieren zullen geïnventariseerd worden met de hulp van Mevrouw Baelde-Desgain.

J. G.

- Papieren HAYOIT de TERMICOURT (P.H. 3).

Burggraaf Hayoit de Termicourt, zoon van de ge-wezen Procureur-generaal bij het hof van Cassatie heeft aan het Centrum een bundel belangwekkende archiefstukken medegedeeld, die hoofdzakelijk betrekking hebben op de pro-fessionele en andere activiteiten van zijn vader tijdens de bezettingsjaren. Al deze stukken zijn gemicrofilmeerd ge-worden. Tevens werd er een inventaris van opgesteld.

J. Ga.

- Papieren HOLVOET (P.H. 4).

De Heer Amaury HOLVOET, Ambassadeur van Z.M. de Koning der Belgen, heeft aan het Centrum een aantal stuk-ken overgemaakt die betrekking hebben op de activiteiten tijdens de bezetting van wijlen zijn vader, Baron Holvoet, gouverneur van de provincie Antwerpen in 1940. Tevens bekam het Centrum in bruikleen, de getypte memoires van Baron Holvoet "Mes souvenirs à 85 ans" (136 p.), waarin de periode van de oorlog, de bevrijding van Antwerpen en het Regentschap eveneens worden behandeld. Dit fonds wordt eerstdaags op microfilm gebracht.

J. Ga.

- De oorlogspapieren van Graaf (André) de KERCHOVE de DENTERGHEM (P.K. 2).

Na Gouverneur van Oost-Vlaanderen te zijn geweest (1921-1929), daarna senator van dezelfde provincie (1929-1932), trad graaf André de Kerchove de Denterghem (geboren te Gent op 16 oktober 1883, overleden te Brussel op 24 april 1945) tot de diplomatieke carrière toe. Ambassadeur van België bij het Quirinaal ten tijde van de Duitse agressie in mei 1940, was hij verplicht Rome te verlaten vanaf de maand juni 1940. Na een verblijf in Zwitserland kreeg hij van de Belgische regering te Londen opdracht zich naar Lissabon te begeven om er een Comité voor de coördinatie van de ravitaillering van België door Europa (C.C.R.B.) uit te bouwen. Hij werd er in maart 1941 voorzitter van. Dit organisme verving in september 1942 de Medische Hulp aan België (A.M.B.) en verzekerde alleen de ravitaillering van België vanuit Portugal. Dank zij de tussenkomst van assistent J. Gallant, is graaf Charles de Kerchove de Denterghem, momenteel ambassadeur van België in Parijs, zo vriendelijk geweest de oorlogsarchieven van zijn vader op microfilm te laten brengen door het Centrum. Deze papieren, die geïnventariseerd werden, geven op een zeer volledige wijze de activiteiten van graaf de Kerchove weer tijdens de oorlog in Rome, in Lausanne en vooral in Lissabon. De raadpleging van deze stukken is aan een voorafgaandelijke toestemming onderworpen.

H. F.

- Papieren SCHUIND (P.S. 1).

Mevrouw Georges Schuind heeft aan het Centrum een uitvoerig memorandum (142 p.) overgemaakt, waarin de gewezen Secretaris-generaal van Justitie na de oorlog zijn actie uiteenzet tijdens de bezettingsjaren. Verder deelde Mevrouw Schuind ons het dagboek mede van haar echtgenoot dat hoofdzakelijk slaat op de periode mei 1940-februari 1941. Tenslotte bekwam het Centrum ook de boekhouding van het Patronagecomité, 5de sectie, die zich in het Brusselse inliet met hulp te verstrekken aan de door de Duitsers gearresteerde gevangenen en hun families. Mevrouw Schuind stond aan het hoofd van dit werk sedert zijn oprichting in 1941. Al deze documenten zullen eerstdaags gemicrofilmeerd worden.

J. Ga.

- De oorlogspapieren van Rabbiijn Solomon ULLMANN (P. U. 1).

Rabbijn Ullmann nam tijdens de Bezetting de functies waar van Groot Rabijn. In deze hoedanigheid werd hij aangeduid als voorzitter van de Jodenvereniging in België (AJB). De archieven van Rabbijn Ullmann zijn gedeponeerd te Jerusalem in de Central Archives for the History of the Jewish People. Wij hebben de microfilm van de 13 dossiers die betrekking hebben op de oorlogsperiode aangekocht en er een gedetailleerde inventaris van opgesteld.

J. G.

- Papieren VAN POUCKE (P. V. 2).

De Heer Van Poucke was tijdens de bezetting sectorbevelhebber van het Geheim Leger Noord-West-Vlaanderen. Tevens organiseerde hij in zijn sector de veilige opname van de neergeschoten geallieerde piloten.

De documenten van de Heer Van Poucke bestaan uit twee delen. Het eerste deel geeft een overzicht van zijn weerstandsactiviteiten in het G.L., waaronder : de veld-dagboeken van de schenker en van Majoor Janssens de Bisthoven, die de Heer Van Poucke opvolgde als sectorcommandant na 3.9.1944 ; verklaringen, attesten, benoemingen, onderscheidingen toegekend aan de Heer en Mevrouw Van Poucke in hun hoedanigheid van weerstander.

Het tweede deel behandelt de hulp aan de geallieerde piloten. Dat deel bestaat voornamelijk uit brieven (= herinneringen) van neergeschoten piloten en vragenlijsten voor ontsnappingsagenten.

Tevens heeft het Centrum een interview van de Heer Van Poucke afgenomen.

W. S.

- Papieren Georges VEREEKEN (P. V. 3).

Georges Vereeken, geboren in 1896, communistisch militant, maakt deel uit van de trotskistische oppositie die de KP in 1928 verlaat. Van dan af loopt zijn leven evenwijdig met de trotskistische beweging waarin hij een aparte plaats bekleedt, in oppositie met de zogenaamde "offi-

ciële" tendens van de IVde Internationale. Vanaf 1938 organiseert deze tendens zich onder de benaming "Contre le Courant" en zal zijn bedrijvigheid clandestien verder zetten onder de Bezetting. De archieven van Georges Vereeken zijn bijzonder rijk voor de geschiedenis van de trotskistische beweging. Hij was zo vriendelijk ons zijn papieren van de oorlogsperiode mede te delen. Wij hebben ze geïnventariseerd en op microfilm gebracht. Op basis van dit fonds, wordt thans een studie ondernomen van de clandestiene trotskistische actie.

J. G.

- Papieren Louis VAN BRUSSEL (P.V. 4).

Louis Van Brussel, geboren in 1918, was tijdens de Bezetting één van de jongste leiders van de gewapende weerstandsactie. Eerst te Leuven, vervolgens op het nationale vlak stond hij aan het hoofd van het Belgisch Partizanenleger. Een onlangs verschenen boek heeft zijn actie in bredere kringen bekendgemaakt (1). Louis Van Brussel heeft echter de archieven uit zijn partizanentijd bewaard. Deze papieren maken het mogelijk de organisatie en de interne werking te bestuderen van de Staf van de PA's. Wij hebben ze geordend, er een inventaris van gemaakt en het geheel op microfilm gebracht. Kortelings zal over dit onderwerp een studie verschijnen.

J. G.

d) REEKS S : A.I.D. Archieven "Marc".

De Inlichtingsdienst "Luc" ontstond hier in België in november 1940. In december 1941 werd de organisatie ontvoerd. Verraad leidde immers tot de aanhouding van Cassart, die zich met een zending naar Londen moest begeven. Het vliegtuig dat hem te Neufchâteau moest oppikken, ontsnapte aan de hinderlaag, maar de documenten vielen in handen van de vijand en enkele dagen later werd Cassart te Brussel aangehouden. Het hoofd van de dienst, Georges Leclercq, en zijn adjuncten Henri Bernard en André Cauvin, verlieten toen het be-

(1) Louis Van Brussel: Partizanen in Vlaanderen, Stichting Masereel, Leuven 1971.

zette gebied na hun opvolgers aangeduid te hebben. In mei 1942 werd "Luc" omgedoopt tot "Marc", een noodzakelijke voorzorgsmaatregel nadat een belangrijke koerier aangehouden werd in het station van Aulnoye.

Ondertussen hadden men te Londen goed het belang begrepen van de intact gebleven sectoren van Luc. Na een eerste vruchteloze poging werd "Jendel" (alias "Max Londot") op 26 juni 1942 geparachuteerd. Hij moest het net reorganiseren, het renderender maken, dank zij de ondervinding opgedaan in de Special Intelligence Service-scholen, en een radioverbinding tot stand brengen. Tevens moest hij de leiding van de dienst in handen nemen, eerst officieus, maar na de aanhouding in oktober van de "Vijf", die ad interim de leiding opgenomen hadden na het vertrek van G. Leclercq, officieel.

Vanaf dat ogenblik en tot aan de Bevrijding zal "Marc" steeds aan belang winnen, zowel door het aantal agenten als door de hoeveelheid en de kwaliteit van de verstuurde inlichtingen en de grote hoeveelheid middelen die door de geallieerde autoriteiten ter beschikking gesteld werden.

Deze zomer, vertelde "Jendel" ons dat hij nog steeds in het bezit was van archieven. Zij waren onder de grondverborgen geworden in zes grote zinken kisten, toegelast met tin. Vijf kisten zijn bewaard gebleven in een perfecte staat. Met hamer en bijtel heb ik de kisten opengebroken. Ieder die van geschiedenis houdt, zal begrijpen onder welke spanning dat gebeurde. Het resultaat ontgoochelde me helemaal niet. Naast drie zend-ontvangstposten, bevatten de kisten twee soorten documenten : de originelen van de op microfilm gebrachte inlichtingen, die naar Londen verstuurd werden, en de operationele archieven van het net.

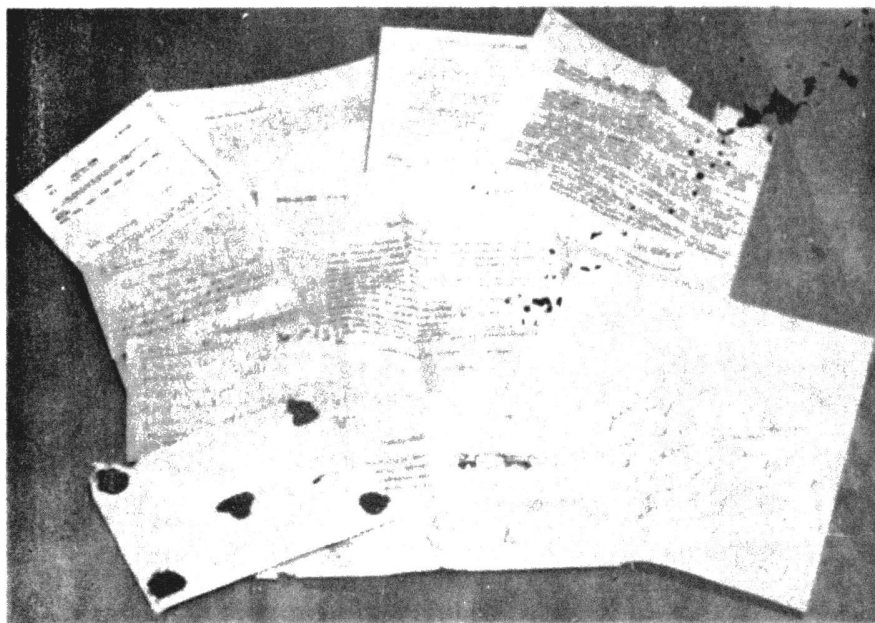
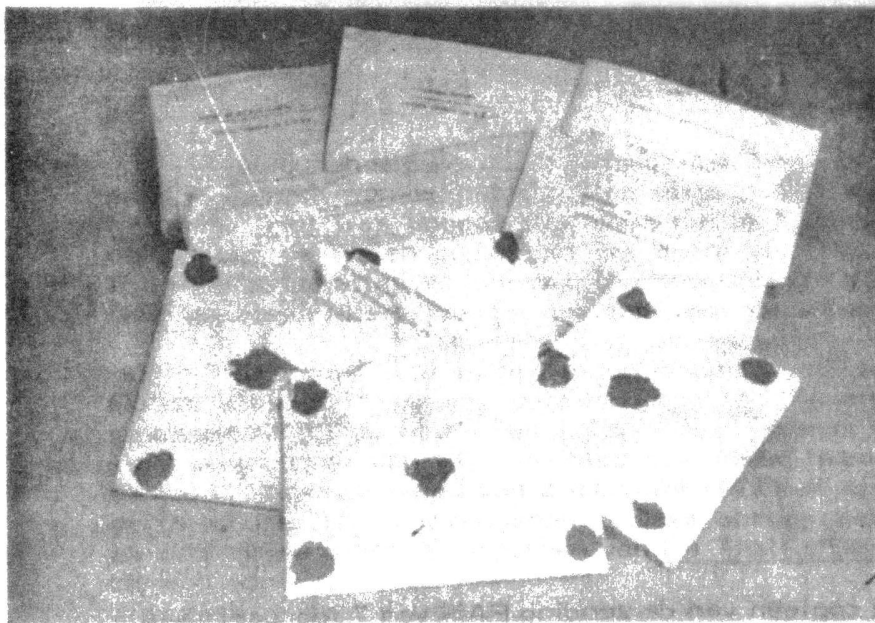
Zevenenvijftig koerierzendingen zijn bewaard. Zij geven inzicht in de meest drukke activiteitsperiode. Op alle stukken staat een letter, een nummer en een naam vermeld. Wij beschikken aldus over de volledige collectie zendingen van E2 (25/6/43) tot I(4) (19/6/44). Voor sommigen beschikken we dan nog over het dubbel van de film (zie illustratie) : zo bvb. koerier P3 "Pan" van 7/2/44, die op 4 maart 1944 ontvangen werd door de Belgische Veiligheidsdienst. Als voorbeeld volgen hier enkele details : de koerier omvatte 535 documenten, 151 bladen met militaire inlichtingen betreffende België, 18 met inlichtingen, verzameld in Frankrijk, Duitsland en Nederland,

76 schetsen en kaarten, 97 bladzijden betreffende het spoorverkeer, 55 betreffende de binnenscheepvaart, 97 bladzijden waren dan nog gewijd aan de oorlogsindustrieën en 26 gaven politieke inlichtingen en clandestiene bladen weer. Volgen dan nog Q3, "Quirinus" (14/2), R 3 "Rama" (21/2)... Zo leert men de aanzienlijke massa gegevens van diverse aard kennen, zoals ze geleverd werden door een net als "Marc". Om dit probleem van koerier te beëindigen wil ik er enkel nog op wijzen dat "Marc" talrijke exemplaren van clandestiene bladen op microfilm gebracht naar Engeland verzond. De originelen vormen een belangrijke aanwinst voor de nochtans reeds unieke collectie van het Centrum : acht nieuwe titels en 52 ongeken- de nummers verrijken nu onze collectie.

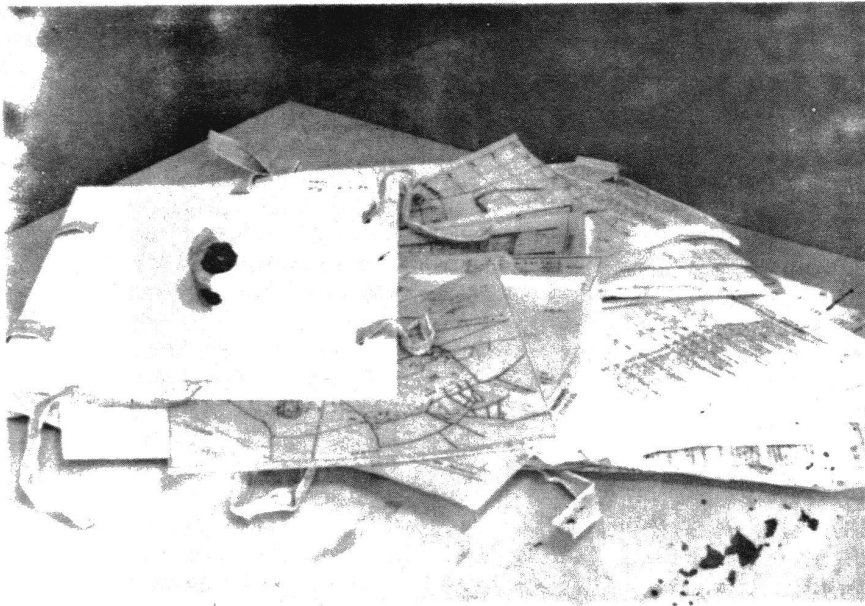
De opgegraven kisten bevatten nog andere, en interessantere archieven, voornamelijk dan alle stukken die het functioneren van de dienst toelichten. Vanaf juli 1942 heeft "Jendel" immers, onder verzegelde omslag, alle richtlijnen aan de agenten, de kaarten met de inplanting van de diverse sectoren in de verschillende streken, de berichten per koerier naar Frankrijk en naar Groot-Brittannië gestuurd, de radioberichten, zowel inkomende als uitgaande, de nota's en bemerkingen ontvangen vanuit Londen, de werkingskosten van het net, enz... bewaard (zie illustratie). Als men dat impressio- nant geheel koerierzendingen, waarvan ik hoger sprak, voegt bij de archieven, afkomstig van de Belgische Veiligheidsdien- sten te Londen, bij de verslagen, die zich bevinden in de indi- viduele dossiers van de agenten, en bij de inlichtingen afkom- stig van de Duitse contra-spionage-specialisten, zowel die tij- dens de bezetting opgesteld als die verzameld door de gealli- eerde autoriteiten, dan moet men wel aannemen dat men hier staat voor een grondstof die uiteindelijk zal toelaten de wer- king en de organisatie van een eerste-klas-net te reconstitu- eren, eerste-klas-net dat in menig opzicht kan doorgaan voor een voorbeeld van inlichtingsdienst.

Wanneer de geschiedenis van "Marc" geschreven zal zijn - een taak waarop ik me momenteel toeleg - dan zal er nog alleen in korte artikels weergegeven moeten worden wat elke dienst in het bijzonder verricht heeft, om de studie te be- ëindigen van het gigantisch en doeltreffend werk dat de Bel- gische inlichtingsdiensten geleverd hebben.

J. D.

Archief van de inlichtingsdienst MARC

Film en copieën van de zending PAN van 7 februari 1944

Film van de zending PAN van 7 februari 1944

2. Bibliotheek.

Le Trait d'Union.

Gedurende gans de gevangenschap heeft het O.K.W. tweemaal per week een franstalig blad uitgegeven : getiteld Le Trait d'Union. Het was vooral bestemd voor de Franse krijgsgevangenen, maar de Walen ontvingen het eveneens. Er was van tijd tot tijdeen Waalse uitgave, die enkel verschilde van de Franse uitgave door enkele artikels, vooral bestemd voor de Walen.

Dit weekblad is bijzonder kostbaar om te weten hoe de Duitse propaganda ten voordele van de collaboratie onder de krijgsgevangenen uitgeoefend werd. Daar het Centrum slechts over enkele exemplaren van dit weekblad beschikte, werd langs het blad van de krijgsgevangenen van 2 februari 1972 een oproep gedaan aan de Belgische krijgsgevangenen. Deze oproep werd beantwoord en een zeker aantal exemplaren van Le Trait d'Union konden ingezameld worden.

Ziehier de lijst van de nummers thans in het bezit van het Centrum :

- nr. 9 van 18 augustus 1940 (Louis Hamoir)
- nr. 10 van 25 augustus 1940 (Augustin Stievenard)
- nr. 13 van 12 september 1940 (Robert Carion)
- nr. 17 van 26 september 1940 (Robert Carion)
- nr. 19 van 3 oktober 1940 (Louis Mont)
- nr. 20 van 6 oktober 1940 (Louis Mont)
- nr. 21 van 10 oktober 1940 (Augustin Stievenard)
- nr. 23 van 17 oktober 1940 (Jean Demey)
- nr. 25 van 24 oktober 1940 (Louis Mont)
- nr. 28 van 3 november 1940 (Louis Mont)
- nr. 36 van 1 december 1940
- nr. 41-
44 van 25 december 1940, speciaal Kerstnummer (Léon Alexandre)
- nr. 54 van 2 februari 1941 (Louis Mont)
- nr. 90 van 8 juni 1941 (Maurice Michez)
- nr. 93 van 19 juni 1941 (Maurice Michez)
- nr. 102 van 20 juli 1941 (Maurice Michez)
- nr. 104 van 27 juli 1941 (Maurice Michez)
- nr. 135 van 23 november 1941, Waalse uitg. (Edmond Demaison)
- nr. 139 van 27 november 1941 (Edmond Demaison)
- nr. 139-
140 van 25 december 1941, Waalse uitg., speciaal Kerstnummer (Léon Alexandre)
- nr. 143 van 11 december 1941 (Henri Petit)

- nr. 154-
155 van 26 maart 1942, Waalse uitg., Paasnummer (Gilbert Trignon)
- nr. 162 van 31 mei 1942, Waalse uitg. (Louis De Roy)
- nr. 175-
176
- 177 2 bladen, s.d. van het Paasnummer (R. Tresignies)
- nr. 179 van 16 april 1942 (L. Ledain)
- nr. 264 van 27 augustus 1944, (Léon Brillon)
- nr. 286 van 15 oktober 1944, Waalse uitg. (Maurice Hendrick)
- nr. 290 van 12 november 1944, Waalse uitg. (Maurice Hendrick)
- nr. 298 van 7 januari 1945, Waalse uitg. (Louis Desmet)
- nr. 301 van 28 januari 1945, Waalse uitg. (Louis Desmet)

Bij deze reeks moet men nog vier artikels voegen, uitgeknipt door Stievenard. In de bibliotheek van het Centrum draagt Le Trait d'Union de kwotering R 421 B, de exemplaren van de Waalse uitgave dragen het nummer R 422 B. Zoals men kan vaststellen, het is nog niet veel en het jaar 1943 ontbreekt volledig. Maar het is slechts een begin en men moet hopen dat andere oud-krijgsgevangenen nog exemplaren in hun archieven zullen terugvinden.

Cdt. o. r. Georges HAUTECLER

3. Collecties en werkinstrumenten.

a) Krantenknipsels.

Eenendertig mappen met krantenknipsels werden door de diensten van het Auditoraat-Generaal aan het Centrum overgemaakt. Deze knipsels dateren uit de periode 1940-1944 en werden voor het grootste deel verzameld door de Duitse overheden zelf : vandaar hun speciaal belang. De mappen, waarvan de lijst hieronder volgt, zijn vanaf dit ogenblik beschikbaar voor de navorsers :

- VNV (5 mappen)
- DeVlag (3 mappen)
- Rex (4 mappen)
- Dietsche Militie - Zwarte Brigade (1 map)
- Legioen Vlaanderen - Waffen-SS (1 map)
- Légion Wallonie - Brigade SS Wallonie (1 map)
- Actes de Sabotage 1940-1944 (4 mappen)
- Eupen-Malmedy - Uittreksels uit de "Eupener Zeitung" en uit de "Westdeutsche Beobachter" die betrekking hebben op verschillende bewegingen die gesticht werden in het oosten

- van België (8 mappen)
- Allerlei : Jeugdbewegingen, het Joodse vraagstuk, sport, theater, UTMI (4 mappen)

A. C.

b) Fototheek.

Naast de bestaande sekties "België vóór de oorlog" en "België tijdens de oorlog", werd in de fototheek een nieuwe afdeling gecreëerd die volledig gewijd is aan de "Buitenlandse personaliteiten (1930-1945)". Tot nu toe werden de foto's die betrekking hebben op 721 buitenlandse personaliteiten, genomen in de ruimste betekenis van het woord, geklasseerd in afzonderlijke hangende mappen, wat het raadplegen van die verzameling heel wat vergemakkelijkt en bovendien onbeperkte mogelijkheden tot uitbreiding biedt.

F. S.

c) Clandestiene pers.

De verzameling clandestiene dagbladen kende de jongste tijd een gevoelige toename. Momenteel bereiken wij 513 titels (Mededelingen, nr. 3, waren er reeds 489) en 4.377 exemplaren (tegen 4.226 voordien). Deze nieuwe cijfers zijn hoofdzakelijk te wijten aan het onderzoek van de archieven van de Heer G. Vereeken en deze van het Net Marc.

J. G.

d) Klankarchieven.

Men wist reeds lang door de verslagen der processen van de medewerkers van Radio Brussel, dat opnamen bij de Bevrijding ontdekt en naderhand beluisterd werden tijdens de zitting van de Krijgsraad. Zij werden uiteindelijk teruggevonden en toevertrouwd aan het Centrum.

Deze platen werden ons jammer genoeg in een zeer slechte materiële toestand en natuurlijk in volledige wanorde

ter beschikking gesteld. De eerste taak bestond erin de nederlandsestalige en de Duitse platen (Radio Brussel en Radio Stuttgart), die onder F. Selleslagh ressorteren, te scheiden van de franstalige opnamen die ik zal behandelen. Vervolgens moesten de platen gespoeld en in een hoes gestoken worden. Ook moesten de verschillende uitzendingen opnieuw samengesteld en op fiches gebracht worden. Tenslotte heeft men door de beluistering het onderwerp van de uitzending moeten uitmaken en de hoofdpersonen identificeren, indien het mogelijk was. Deze laatste taak bleek soms moeilijk, wegens de slechte kwaliteit van de klank en vooral omdat de opnamen beginnen in het midden van de plaat, hetgeen natuurlijk niet voorzien is op onze moderne platendraaiers. Gelukkig werd een passend akkoord afgesloten met de R. T. B. die thans een nieuwe bandopname maakt, waarvan het Centrum een kopie zal krijgen. In het totaal konden 892 franstalige platen gerecupereerd worden (104 zijn definitief onbruikbaar). Hun akoestieke waarde is natuurlijk ongelijk, maar, na behandeling, kan ze als voldoende beschouwd worden in ongeveer 75 % der gevallen. Chronologisch bekeken, zijn de platen als volgt te rangschikken :

- 1940 : 38
- 1941 : 193
- 1942 : 240
- 1943 : 301
- 1944 : 120

Zij vertegenwoordigen lato sensu 232 uitzendingen (interviews, toespraken, rechtstreekse reportages, enz. . .) waarvan er 183 volledig zijn.

Het belang van deze opnamen ligt voor de hand, zelfs indien men reeds over de tekst van de uitzendingen beschikt - wat niet het geval is voor Radio Brussel - daar hij gemaakt werd niet om gelezen doch wel om beluisterd te worden. Dit is in het bijzonder het geval voor de publieke redevoeringen. De R. T. B. heeft de opnamen voor het jaar 1941 beëindigd en deze voor het jaar 1942 zijn momenteel aan de gang. Wanneer al dit werk zal voltooid zijn, zal ik een inventaris opstellen waarin het referentienummer van de bandjes, een lijst van de eigennamen en een onderwerpenregister zullen voorkomen. Men kan nu reeds als belangrijke onderwerpen aanstippen : de Kinderhulp, de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie (N.L.V.C.), de Unie van Hand- en Geestesarbeiders (U.H.G.A.), de propaganda voor de tewerkstelling in Duitsland, de uitwerking van de geallieerde bombardementen en natuurlijk de heldendaden van het Waals Legioen.

J. D.

C. CONFERENTIES EN PUBLIKATIES.

1. Publikaties van het Centrum.

In de reeks INVENTARISSEN, waarin reeds het Fonds Léo Lejeune door José GOTOVITCH en Het Archief Hendrik de Man door Professor Dr. Herman BALTHAZAR verschenen, publiceerde Jean GALLANT als nummer drie Het Archief J. Grauls. Het betreft hier een deel van het privéarchief van Dr. Jan Grauls, de bekende Vlaamse taalkundige, die tijdens de bezetting achtereenvolgens gouverneur a.i. van de provincie Antwerpen en burgemeester van Groot-Brussel is geweest. Na akkoord met de zoon van Dr. Grauls, de Heer W. Grauls werden deze papieren aan het Centrum overgemaakt voor microfilmage. Naast de in bruikleen gegeven dossiers - twaalf in totaal - heeft laatstgenoemde er ook vijf aan het Centrum geschonken. Het gaat hier om stukken die betrekking hebben op de in 1938 opgerichte Nederlandse Cultuurraad. Ook zij werden in de inventaris opgenomen.

Jean Gallant heeft het archief Grauls tematisch en chronologisch geordend en voorzien van een uitgebreide persoonsnamen-index.

Deze papieren, zoals zij zijn samengesteld, kunnen in vier grote perioden worden ingedeeld. Een eerste gaande van april 1938 tot april 1940 die betrekking heeft op de Nederlandse Cultuurraad, waarvan Dr. Grauls lid en secretaris was. Een tweede gaat van augustus 1940 tot september 1942, periode tijdens dewelke Jan Grauls gouverneur a.i. van de provincie Antwerpen is geweest. Een derde periode loopt van september 1942 tot begin september 1944. Gedurende deze twee jaren nam Dr. Grauls het burgemeesterschap waar over Groot-Brussel. Voor de naoorlogse tijd - de vierde periode - houden heel wat stukken verband met de twee processen van Jan Grauls voor het Krijgsgerecht wegens zijn politieke activiteiten tijdens de bezetting. Ten slotte nemen twee bundels een afzonderlijke plaats in. Het dossier "Commissie voor de Herziening van de Schoolboeken", slaat zowel op de Antwerpse als op de Brusselse periode van Dr. Grauls. Het dossier "Vereeniging der Antwerpse Bibliophielen" (1940-1944) houdt wel degelijk verband met de oorlogsjaren, doch betreft in feite een privé activiteit van laatstgenoemde.

De papieren Grauls zijn bijzonder belangwekkend. Zowel zij die zich interesseren voor de persoonlijkheid van Dr. Grauls, als voor het probleem van de administratieve collaboratie tijdens de bezetting kunnen dit fonds niet voorbijgaan. Vooral voor de kwestie van Groot-Brussel en in het algemeen de problematiek van de grote agglomeraties kan het de historicus heel wat bieden.

Benevens deze inventaris, werden twee WERKNOTA'S opgesteld waarvan de raadpleging aan zekere restricties is onderworpen (cfr. Mededelingen nr. 4, maart 1973, p. 57) :

8. Jean VANWELKENHUYZEN, Le dernier télégramme du vicomte Davignon le 9 mai 1940.
9. Jean VANWELKENHUYZEN, Chronologie de la nuit du 9 au 10 mai 1940 à Luxembourg.

2. Publicaties van het Wetenschappelijk Personeel.

Jean GALLANT.

- Archief Grauls (Inventarissen, 3), Brussel, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1973, In-4°, VI-43 p., ill.

Wouter STEENHAUT

- Schets van de geschiedenis van de Gentse dokwerkers, in Ghendt-sche Tijdinghen, jrg. 2, nrs. 7 en 8, juli-augustus 1973, pp. 143-155.

Albert DE JONGHE, vrij navorser.

- Degrelle wilde meedoen aan repressie tegen Vlamingen. Brief aan Adjunct-rexleider Victor Mathijs is echt, in De Standaard-Het Nieuwsblad, 1-2 september 1973.

3. Voordrachten van het Wetenschappelijk Personeel.

José GOTOVITCH

- Nam op 17 februari 1973 deel aan het symposium "Belgium in 1940 and the problems of recent history" (cfr. Revue belge d'histoire contemporaine, dl. IV, 1973, p. 231-262).
- Op 19 maart 1973, in het kader van het colloquium "Réflexions sur la définition et la répression du terrorisme" ingericht door het Centre de droit international (Institut de sociologie - U.L.B.): Le terrorisme devant l'histoire.

4. Radiouitzendingen.

Jean VANWELKENHUYZEN

- Op 27 april 1973, in het kader van de uitzending van de R. T. B. - Nieuwsberichten "Les Dossiers de l'actualité", gewijd aan nr. 4 van de Mededelingen van het Centrum, stelde Directeur Jean Vanwelkenhuyzen deze publicatie voor.

José GOTOVITCH

- Van november 1972 tot maart 1973 medewerking aan de voorbereiding van de uitzendingen over de Bevrijding in de "Dossiers de l'après-guerre".
- Op 25 april 1973, inleiding op de uitzending door de R. T. B. ("Actuel") gewijd aan het getto van Warschau.

Willem MEYERS

- Naar aanleiding van de ontvoering van het stoffelijk overschot van Priester Verschaeve werd Willem Meyers door het R. T. B. - Journaal gevraagd de politieke rol van Verschaeve te belichten.

André CORDEWIENER

- Verleende in maart 1973 zijn medewerking aan de uitzending van de R. T. B. gewijd aan de Waalse bewegingen in het kader van "Les Dossiers de l'après-guerre".

K R O N I E K

Het Centrum en de pers.

In de vorige aflevering van de "Mededelingen" gaven we reeds een relaas over het verschijnen van Bijdragen 2, en over de ermee gepaard gaande persconferentie.

Ter gelegenheid van deze persconferentie nam een BRT-TV-ploeg van "Zoeklicht op de culturele aktualiteit", o.l.v. A. Carette, een flits op, waarin F. Selleslagh de opzet en de taak van het Centrum uiteenzette. Deze flits werd uitgezonden op zaterdag 23 december 1972. Op 11 januari 1973 was het Centrum "L'invité du jeudi" op de R.T.B.-radio. Tijdens de middaguitzending gaven directeur Vanwelkenhuyzen en José Gotovitch een uiteenzetting over het Centrum. Tevens werd antwoord gegeven op vragen door het publiek via de telefoon gesteld. De avonduitzending, geleid door Pierre De Vos, was de gelegenheid om de artikelen, verzameld in de Bijdragen, diepgaander voor te stellen. Jacques Wynants, José Gotovitch, Jean Dujardin, Jean Fosty en Wim Meyers werden er ter dege aan de tand gevoeld.

In de geschreven pers moeten vooreerst de artikels vermeld worden, die ingingen op de persconferentie van 13 december en daarbij de Bijdragen voorstelden. Dat waren : Centrum voor de geschiedenis van de tweede wereldoorlog. Een tweede bundel "Bijdragen". Oproep tot het publiek : bezorg documentatie, door F. HUGAERTS, in Het Volk-De Nieuwe Gids van 15 december 1972 ; Navorsingscentrum voor geschiedenis van Wereldoorlog II hield perskonferentie, door C. VLAEMYNCK, in het Brugsch Handelsblad van 16 december 1972 ; Dus au Centre de recherches et d'études historiques. Les Cahiers d'histoire de la Seconde Guerre mondiale. Une deuxième livraison vient de paraître, door J. PONCIN, in Le Soir van 18 december 1972 ; De Tweede wereldoorlog in België. Wie schrijft geschiedenis ? En Hoe ?, door OSO in 't Pallieterke van 4 januari 1973.

Over het verschijnen en de inhoud van de Bijdragen werd geschreven in Le Soir, van 7 en 9 december, in Het laatste Nieuws en La Cité van 22 december, in La Nouvelle Gazette en Le Progrès van 26 december, in Durmeklokken van 31 december en in La Voix Internationale de la Résistance van december 1972. In Grenz-Echo van 10 en Le Peuple van 12 januari 1973 weidde K. GRUENEBAUM uit over de Bijdragen, terwijl ook Le Phare, van 7 januari, L'Echo de la Bourse, van 15 januari, La Revue Nationale, in het februarinummer van 1973 en Streven, juli 1973, de Bijdragen voorstelden. De oproep tot het publiek om documenten af te staan aan het Centrum werd daarenboven nog gepubliceerd in de Financieel-Economische Tijd van 21 december 1972.

Meer bepaald om het artikel van Jacques Wynants, over Verviers, aan de plaatselijke bevolking voor te stellen, hielden de directeur en de auteur een persconferentie te Verviers op 15 januari 1973. Le Jour, van 16 januari, Le Travail en Le Soir, van 18 januari, en Le Monde du Travail, van 19 januari, handelden uitvoerig over die persconferentie.

Voor enkele journalisten leverden de Bijdragen stof voor uitgebreidere artikels. Jo GERARD schreef in La Libre Belgique van 15 december 1972 La J.O.C.-K.A.J. clandestine en Allemagne nazie, gebaseerd op de studie van F. Selleslagh. Van de hand van E. DE V. verscheen in 't Pallieterke van 4 januari 1973 Dr. Jef Van de Wiele. De Vlaamse Landsleiding in Duitsland 1944-1945, terwijl Jan OLSEN, in Het Pennoen, april 1973, De Vlaamse Landsleiding (1944-1945) in Duitsland. Een Vlaamse regering of... Wagnermuziek op de tonen van Offenbach. De studie van W. Meyers, die tot de vermelde artikels aanleiding gaf, werd verder nog behandeld in Dietsland-Europa, juni 1973, en werd kritisch aangepakt in Wij, 3 maart 1973, door F. VAN DER ELST.

Ook aan andere publikaties van het Centrum werd door de pers aandacht besteed, zo het tweede deel van de Documenten 1, De tewerkstelling van Belgische arbeidskrachten tijdens de bezetting (1941), door F. Selleslagh, en het vierde nummer der Mededelingen.

Pol WALHEER kwam het Centrum bezoeken en had een gesprek met de directeur. Het resultaat van dit bezoek was La guerre 25 ans après, in Spécial, 14 februari 1973.

W.M.

Van het document tot de historische waarheid.

De waarheid is als een jonge dame, zij bezwijkt niet onmiddellijk bij de eerste avances. Geschiedkundigen zijn goed geplaatst om het te weten. Eraan herinneren dat een document onderzocht moet worden in al zijn aspecten vooraleer het letterlijk te aanvaarden, kan een even elementaire evidentie blijken als te zeggen dat al wat gedrukt is niet noodzakelijkerwijze waar is. De randbemerkingen die hier volgen zijn dan ook niet bestemd voor diegenen, die de historische kritiek weten toe te passen. Zij werden eerder geformuleerd voor de niet-ingewijden, om hen een idee te geven van de wolfijzers die het pad van de historici onveilig maken. Een mooi voorbeeld ervan kan hier gegeven worden op basis van twee onlangs door het Centrum verworven documenten.

In grote lijnen zijn de belevenissen in Spanje van premier Hubert Pierlot en zijn minister van buitenlandse zaken Paul-Henri Spaak in 1940

bekend. Spaak wijdde er zelf een hoofdstuk aan in zijn *Mémoires* (1). In het midden van de nacht van 27 op 28 augustus kwamen Pierlot en Spaak aan de Spaanse grens aan, waar zij eerst te La junquera opgehouden werden. Na een weinig confortabel oponthoud aan de grote weg, onder een standbeeld voor de Caudillo, kregen zij de toelating om zich via Gerona naar Barcelona te begeven, waar zij een verplichte verblijfplaats toegewezen kregen in een van de goede hotels. Op 19 oktober konden zij zich ontdoen van de bewaking. In een bestelwagen, bestuurd door een dappere landgenoot, Maurice Henning, bereikten zij in een trek Portugal, en van daar uit, Engeland.

Toen Spaak Barcelona verliet, schreef hij een kort briefje aan de Belgische consul aldaar, Marc Jottard. Dit handschrift werd door de bestemming aan het Centrum overgemaakt. De tekst luidde als volgt :

"

Barcelone, le 19.10.1940.

Mon cher Consul,

N'obtenant décidément pas nos visas, le premier ministre et moi-même avons décidé de tenter notre chance et de partir.

Vous ayant déjà causé beaucoup d'ennuis, nous n'avons pas voulu vous mettre au courant de nos projets.

Ne voyez pas là un manque de confiance ; voyez-y seulement notre désir de vous épargner des désagréments.

Je vous serais reconnaissant de bien vouloir régler la petite note que nous laissons en suspens à l'hôtel (tout est payé jusque mardi) et si possible de vous occuper de ma voiture.

Rappelez-nous, je vous prie, au bon souvenir de Madame Jottard, et croyez à nos sentiments les meilleurs.

P.H. Spaak. "

De betekenis van dit bericht is duidelijk : beide ministers zijn vertrokken buiten medeweten van de consul ; deze is op geen enkele wijze betrokken bij hun ontsnapping. Moest deze interpretatie niet duidelijk genoeg tot uiting komen in dit briefje, dan kan er niet meer getwijfeld worden na de lezing van de brief van 16 december, van uit Londen gestuurd door de eerste minister naar onze consul te Barcelona :

(1) Paul-Henri Spaak, *Combats inachevés. I, De l'Indépendance à l'Alliance*, Paris, Arthème Fayard, 1969, zie het hoofdstuk "*Histoire d'une évasion*", pp. 114-122.

Barcelona le 19. 10. 1940.

Mon cher Consul.

Woltenant décidément pas nos vives, la première minute
et moi-même dans silence et toute d'attente. & &
préité.

Vous savez bien que nous sommes d'ennemi, nous n'avons
pas voulu, mais nous en sommes de nos profits.

Il n'y a pas de nous-mêmes de confiance; nous y sommes
à la suite, de nos intérêts de désagréments.

Je vous remercie beaucoup de bien vouloir écrire la lettre
à la suite de nos lettres à propos de l'Hotel, (Tout est réglé
pour moi). & si possible de me donner de nos nouvelles.

Rapportez-moi, si possible, au bon moment de l'Hotel
Je vous prie de me remercier de mes lettres.

P. H. Spaak

"

Le 16 décembre 1940.

Cher Monsieur JOTTARD,

Votre lettre, que Monsieur SPAAK m'a communiquée, nous a rappelé, d'une manière vivante, tous les souvenirs de Barcelone. Ils reviennent facilement à notre esprit. Les épreuves par lesquelles nous avons passé en Espagne sont, dans notre pensée, inséparables de l'ap-pui moral, si constant, que vous-même, Madame Jottard et vos colla-borateurs, vous nous avez prodigué. Sans doute, vos fonctions ne vous permettaient pas une participation, quelle qu'elle fût, aux préparatifs de notre évaison. Nous l'avons parfaitement compris. Telle était la raison de la discrétion que nous avons observée à ce sujet. Mais nous avons été fort heureux de trouver, là-bas, un foyer belge ami et si ac-cueillant.

.../...

Hubert Pierlot."

Pierlot herhaalt hier in andere bewoordingen wat Spaak reeds schreef in oktober. De consul is niet betrokken bij hun ontsnapping. Zijn functie verbiedt immers risico's te nemen. De ministers hebben dat zo goed begrepen dat zij hem zelfs niets meegedeeld hebben over hun plan.

Hier staan we dus voor twee authentieke en rechtstreekse docu-menten, met dezelfde inhoud, waarin geen enkele dubbelzinnigheid te bespeu-ren valt. Zij stemmen zo goed overeen dat men ten zeerste geneigd is hun inhoud zonder meer aan te nemen. En toch klopt die inhoud niet met de wer-kelijke gebeurtenissen.

Een deel van het werkelijke verloop der gebeurtenissen vinden we reeds in Spaaks Mémoires :

"Les Espagnols, heureusement, commirent une faute. Ils nous autori-sèrent à prendre contact avec notre consul, M. Jottard. Ce fut notre salut. M. Jottard appartient à une catégorie d'hommes simples, mais dont la modestie cache un courage tranquille. Sans hésiter un instant, sans mesurer les périls qu'il pouvait courir, au moment même où nous lui parlâmes de notre évaison possible, il nous apporta un concours sans lequel nous n'aurions pu réussir. Comme un bonheur n'arrive jamais seul, il trouva pour l'aider un de nos compatriotes, M. Hubert, qui de-vint le cerveau directeur de notre conspiration. Tous les jours, dans le bureau du consulat, nous tenions un conseil de guerre, tandis que les policiers qui nous surveillaient attendaient patiemment dans la rue..."
(2).

(2) Op. cit., p. 118-119.

De inlichtingen, gegeven door de herinneringen van de minister, stemmen, op zijn minst, niet goed overeen met de beide teksten, in het bezit van het Centrum. Maar de optiek verandert helemaal, wanneer men weet dat eerst Spaak, en vervolgens Pierlot, hun brieven zo geschreven hebben om de consul veilig te stellen voor mogelijke represailles vanwege de Spaanse overheid. Men kon gemakkelijk voorzien dat het onderzoek zou beginnen met Jottard ervan te beschuldigen het clandestiene vertrek van de ministers georganiseerd te hebben. De brief van Spaak was opgesteld om dat onderzoek in de war te brengen. De consul gebruikte die brief dan ook in die zin. De brief, vanuit Londen door Pierlot verstuurd kon in de handen van de Spaanse diensten vallen. Ook die brief was bedoeld om verdenkingen af te wenden. Want de positie van Jottard te Barcelona moest veilig gesteld worden. Hij bewees er nog uitzonderlijke diensten.

Onze bedoeling was niet nog meer details over deze episode te geven. We wilden hier alleen van de gelegenheid, naar aanleiding van een eenvoudig feit, gebruik maken om aan te tonen dat er tussen de onmiddellijk te vatten betekenis van een document en zijn werkelijke draagwijdte een zeer belangrijk verschil kan bestaan, waarvan de tekst zelf ons niets leert. Dat verklaart trouwens het feit dat de historicus steeds meer wil weten. Wanneer hij zich tevreden stelt met de onmiddellijk uit de tekst beschikbare gegevens, kan hij grote vergissingen begaan.

J. V.

L E K T U U R N O T A ' S

Karel AERNOUDTS, Waar de rode klaproos bloeit, (Oostburg, Ned.) Uitg. W.J. Pieters, 1972, 201 p., ill.

Karel Aernoudts (1) doctor in de rechten en nu gemeenteontvanger van Knokke-Heist, hangt in zijn boek met de romantische titel "Waar de rode klaproos bloeit" - titel ontleend aan het innig gedicht van de Canadese militaire dokter Mc Crae "In Flanders fields where poppies blow..." (leper 1917) - een trouw, realistisch en gruwelijk beeld op van de gevechten en het leven van de Canadezen, Duitsers en burgerbevolking in de strijd om de vrijmaking van de linker Scheldemonding, de zgn. strijd om de Scheldezak, Scheldtpocket of Schelde-Festung-Süd. Deze strijd begon op 13 september 1944 en eindigde tegen alle verwachtingen in slechts op 3 november.

De vrijmaking van de Scheldemonding was des te belangrijker, daar de haven van Antwerpen, die dank zij de actie van de Weerstand intact in handen gevallen was van de Geallieerden op 4 september 1944, ogenblikkelijk kon gebruikt worden ter bevoorrading van de vooruitrukkende Geallieerde legers. Immers, de bevoorrading werd des te nijpender, omdat de aanvoerlijnen uit Normandië onvoldoende bleken. De gevechten en de weerslag ervan op de burgerbevolking worden door de auteur als het ware dagelijks gevolgd en beschreven.

Hij schetst, vooraleer het onderwerp van zijn studie aan te snijden, de niet-verwachte snelle vooruitgang van de Geallieerden vanaf de landing in Normandië op 6 juni tot de Bevrijding van Brussel (3 september), Antwerpen (4 september), Gent (6 september).

Deze opmars, die aldus problemen ging stellen in verband met de bevoorrading, verliep landinwaarts. Het 15de Duitse leger, meer dan 100.000 man sterk, dat opgesteld stond tussen de Seinemonding en Zeeland, geraakte hierdoor bijna ingesloten. De georganiseerde terugtocht ervan begon op 5 september in de richting van Zeeuws-Vlaanderen. De overtocht van de Westerschelde door het Duitse Leger gelukte volledig en eindigde op 23 september. Door deze geslaagde terugtocht, ook nog genoemd "Le Dunkerque allemand de l'Escaut" (2), werden 120.000 man, 700 kanonnen, 7.000 motorvoertuigen, 7.000 paardengespannen overgezet van Breskens naar Vlissingen, en deze konden nu volledig ingezet worden in de strijd rond Arnhem (p. 37).

(1) Eveneens auteur van Storm over het Noorden, Heist 1969.

(2) AERNOUDTS (K.), op. cit., pp. 34, 195; naar MORDAL (J.): Le Dunkerque allemand de l'Escaut, in Revue Militaire de l'Information - mai 1963, pp. 24-31.

De strijd zou voor de Geallieerden gunstiger verlopen zijn, indien ze, onmiddellijk na de Bevrijding van Antwerpen, opgerukt waren langs de linker Scheldeoever en naar Woensdrecht, langswaar het 15de Duitse leger ontsnapte naar Arnhem.

De Canadese legerleiding stelde immers een prioriteitsregeling op, waarbij bepaald werd dat eerst de Kanaalhavens dienden bevrijd te worden, waardoor wellicht de zuivering van de linker Scheldeoever uitgesteld werd (p. 75). Daarbij komt nog de beslissing van de vergadering van de Geallieerde legerleiding op 10 september te Brussel, waarbij bepaald werd dat Montgomery zijn operatie Market-Garden (Arnhem) eerst en vooral mocht uitvoeren. Hierdoor werden de andere operaties uitgesteld en kregen de aan de gang zijnde gevechten slechts een minimum aan steun (pp. 41-42).

Intussen had het hoofdkwartier van de Führer op 5 september beslist de nieuwe verdedigingslinie te leggen op de rechteroever van het Leopoldskanaal, dat liep van de Braakman tot de Noordzee bij Heist, en zodoende een bruggehoofd te vormen op de zuidelijke Scheldeoever.

De gevechten om het gebied, dat ingesloten lag tussen het Leopoldskanaal, de Braakman, de linker Scheldeoever en de Noordzee, of de Scheldezak, zullen nu het voornaamste onderwerp uitmaken van "Waar de rode klaproos bloeit".

Op 13 en 14 september beproefden de Canadezen het Leopoldskanaal bij het Molentje - Moerkerke met een geringe inzet over te steken, om de evacuatie van het 15de Duitse leger bij Breskens te verhinderen en de Scheldeoever te zuiveren. Doch ze mislukten in hun poging die ze niet meer zullen herhalen (pp. 43-83).

Na de eveneens mislukte operatie Market-Garden, begonnen de Geallieerden in de tweede helft van september de noodzaak in te zien de toegangsweg tot de haven van Antwerpen zo vlug mogelijk vrij te maken (P. 101).

De nieuwe operatie om de Scheldezak, die de naam kreeg "Switch Back", werd ingezet op 6 oktober en duurde tot 3 november 1944. De Geallieerden namen nu geen risico's meer en zetten er alles op om de Duitsers te overwinnen.

Terwijl de mensen van het "Noorden", van "over de vaarten" (Leopoldskanaal en Afleidingsvaart), nog steeds volledig leefden te midden van het oorlogsgebeuren en strijd leverden tegen de inslaande granaten, overstromingen, koude, honger en schrik, vierden de overige Belgen de Bevrijding, totaal onwetend over het erbarmelijk lot van hun landgenoten. Doch tot hun verontschuldiging kan men inbrengen dat, volgens de auteur, zelfs de toenmalige Belgische Minister van Binnenlandse Zaken op 1 november 1944 voor de radio verklaarde dat gans België bevrijd was. Bovendien had de radio dit heuglijk nieuws reeds aangekondigd op 30 oktober (p. 180). Op 3 november was gans België en Zeeuws-Vlaanderen bevrijd. Intussen had de

landing plaatsgegrepen op Walcheren, waar de gevechten ophielden na 8 november.

Na de ontwijning van de Schelde konden eindelijk de langverwachte konvooschepen op 28 november de haven van Antwerpen binnenvaren.

Iedere bevrijding, hoe glansrijk ook, heeft altijd een grotere of kleinere schaduwzijde in verhouding tot de mogelijkheid van herstel van geleden leed en schade. Evenwel kon het kleine stadje Sluis maar moeilijk aanvaarden dat Geallieerde bombardementen het tot een puinhoop herschapen hadden, zonder één enkel strategisch doel of noodzaak. Het leed van de Sluizenaars zal de mensen van Knokke zodanig aangrijpen, dat Knokke overgaat tot de stichting van het comité "Knokke helpt Sluis" (p. 196).

Verder bleek ook de ontzettende waarheid dat tijdens de gevechten op de linker en rechter Scheldeoevers 60.000 slachtoffers vielen, bijna voor de helft Britten en Canadezen. Dit is ongeveer de helft van het aantal soldaten, dat sneuvelde in de strijd in Normandië (p. 6).

Dr. Aernoudts heeft om dit aangrijpend werk te kunnen scheppen, gebruik gemaakt van de onontbeerlijke militaire studies, regimentsboeken en lokale werken. Tevens heeft hij voor de geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog de zo noodzakelijke interviews in zijn werk ingelast (1).

Door het feit dat de auteur als geboren en getogen Westkapelleenaar, als werkweigeraar, weerstander en oorlogsvrijwilliger, deze gebeurtenissen intens heeft meebeleefd, is hij bij machte ons die even sterk te doen meevoelen. Dank zij zijn klare, direct-doorleefde stijl, worden ze voor ons oog afgerold als een life-filmopname.

De heer Aernoudts is te loven voor zijn objectiviteit bij zijn beoordeling van de daden, zowel van vijand als van bevrijder. Hij laat zich in deze beschrijving niet leiden door vooroordelen, sympathieën of antipathieën. Hij oordeelt algemeen menselijk. De uiteenzettingen van de militaire feiten, die verduidelijkt worden door de ingelaste kaarten, tonen dat de auteur inzicht heeft in de militaire verrichtingen. En daar, waar hij de burgerbevolking terug op het toneel voert in het kader van het oorlogsgebeuren, is hij wederom de mens van de streek die zijn streekgenoten kent en met hen meevoelt.

(1) Interview met gewezen brigade-generaal G.L. CASSIDY, pp. 78-83 - G.L. CASSIDY : in 1944 hoger officier van het Canadese regiment ALGONQUIN, dat ingezet werd in de slag bij het Molentje - Moerkerke (13-14 september 1944).

"Waar de rode klaproos bloeit" is als een breed, indrukwekkend fresco, waarin militaire taferelen, chronologisch en precies weergegeven, afgewisseld worden met taferelen van diepe, vaak aangrijpende, menselijke ellende.

Wouter STEENHAUT

J. BUSSELS, De slag om Hechtel, 150 p. Hechtel 1972.

De slag om Hechtel (6-12 september 1944) is een merkwaardige episode in de geschiedenis van de bevrijdingsgevechten van 1944. J. Bussels, leraar aan het Koninklijk Atheneum te Overpelt, heeft er dan ook zeer terecht een afzonderlijke studie aan gewijd. Het gaat hier om een uitvoerig relaas waarin dag na dag, uur na uur, de gebeurtenissen worden beschreven. Om het geheel te reconstrueren raadpleegde de auteur, naast de gebruikelijke bibliografie, zowel de Britse, de Duitse als de Belgische militaire archieven. Hij steunt ook op de verklaringen van ooggetuigen en had talrijke gesprekken met de Hechtelaren zelf. Een van de verdiensten van J. Bussels is ongetwijfeld dat hij vooraf de slag om Hechtel situeert in het kader van de algemene operaties aan het Westelijk front. Het boek bevat een reeks suggestieve foto's en een stel kaartjes dat de lektuur heel wat vergemakkelijkt. Achteraankomen drie lijsten voor : de namen van de Britse en de Duitse gesneuvelden en de lijst met uitgebrande huizen. Slechts één opmerking : ware het niet wenselijk geweest, na dit zeer gedetailleerd exposé van de strijd, achteraan, in een korte samenvatting, er de grote lijnen van op te sommen ? Voor het overige is dit zeer verdienstelijk werkje een bijdrage zowel tot de geschiedenis van Wereldoorlog II als tot de plaatselijke geschiedenis van de gemeente waar de gebeurtenissen zich voordeden.

Jean GALLANT

Marcel BOVAL, Daniel Duesberg. Moine-officier. 1902-1944, Marcinelle, Maison d'Edition, 1972. In-8, 163 p., ill.

De biografie, voorzien van een voorwoord door Prof. Henri Bernard, die Pater Marcel Boval gewijd heeft aan André Duesberg (in het kloosterleven Dom Daniel Duesberg), is in de eerste plaats een vurige hulde aan de mooie figuur van deze monnik van Maredsous, gewezen officier bij de ruitserij, weerstander in het Geheim Leger, gestorven in het kamp van Gross-Rosen in 1944. Men moet dus in dit verhaal, dat opzettelijk stichtelijk werd gehouden, geen afdoende biografie van Duesberg zoeken, noch een wetenschappelijke studie van zijn activiteiten in de Weerstand. Integendeel zal men er talrijke getuigenissen in ontdekken, soms eenvoudig aaneengeregen

zonder enige synthese, maar waarvan de historicus nuttig gebruik zal kunnen maken.

Duesberg begon zijn religieus leven in de abdij van Maredsous in 1923 en werd priester gewijd in 1930. Na te Leuven de cursussen in germaanse filologie te hebben gevolgd, gaf hij les aan de abdijschool van Maredsous van 1931 tot 1937 toen hij bij de kloostergemeente van Glenstal in Ierland werd gedetacheerd. In 1939 werd hij gemobiliseerd en nam aan de Acht-tiendaagse Veldtocht deel als officier bij het 2de Bureau van de 2de ruitdivisie. Op het einde van 1940 werd hij, voor de provincie Henegouwen (P8) bevelhebber van het Belgisch Legioen (het toekomstige Geheime Leger). In deze hoedanigheid liet hij zich vooral in met de recrutering, maar verleende ook zijn medewerking aan inlichtingsnetten. Ten gevolge van de aanwezigheid van een agent van de Abwehr, die zich in zijn groep had weten binnen te smokkelen, werd Pater Duesberg op 22 juni 1942 aangehouden, samen met zes andere weerstanders. Na eerst in de gevangenis van Loos en van St.-Gillis geïnterneerd te zijn geweest en in 1943 in het kamp van Breendonk, werd hij vervolgens overgebracht naar Duitsland, te Hameln, te Gross-Strehlitz en tenslotte te Gross-Rosen, waar hij stierf op 15 november 1944.

Steunend op mondelinge getuigenissen en op de brieven met herinneringen van zijn medegevangenen te Breendonk (p. 105-130) biedt de auteur ons een goed beeld van de zorgen en het lijden der gevangenen en van de morele steun die Pater Duesberg hen verleende. Alhoewel het geheel bij een betere structuur zou gewonnen hebben, leveren deze ontroerende bladzijden (toch) een originele bijdrage tot de geschiedenis van het kamp van Breendonk.

Henri FASSBENDER

Max LAMBERTY, De Vlaamse Opstanding, Deel II, Leuven, Davidsfonds, 1973, 96 p. + 310 ill.

In de loop van dit jaar verscheen het tweede en laatste deel van De Vlaamse Opstanding, een luxueuze uitgave van het Davidsfonds waarin Prof. Dr. Max Lamberty een overzicht geeft van de geschiedenis van de Vlaamse bewustwording van 1914 tot heden. Het eerste deel behandelde de periode gaande van de zestiende eeuw tot het begin van de eerste wereldoorlog.

Beide delen hebben dezelfde structuur : een gedeelte tekst, relatief kort maar niettemin overzichtelijk en vooral een bijzonder goed gepresenteerd gedeelte illustraties waarin alle markante feiten en personen die de Vlaamse Beweging schraagden aan bod komen.

In het tweede deel is één hoofdstuk gewijd aan de Tweede Wereldoorlog, zijn voor- en nageschiedenis (p. 41-54). Het is haast onbegonnen

werk kritiek te uiten op een tekst die in een tiental bladzijden een overzicht wil geven van een land in de oorlog en al de daaraan verbonden aspecten. Het lag wellicht niet in de materiële mogelijkheden van de auteur een genuanceerd relaas te geven van de verschillende gebeurtenissen en stromingen die in die cruciale periode de Vlaamse gemeenschap kenmerkten. Hij moest zich noodgedwongen beperken tot het schetsen van algemene tendenzen, wat het beeld van de situatie in België tijdens de bezetting vanzelfsprekend vertekend.

Zo is het bijvoorbeeld nogal simplistisch te stellen dat België in 1940 in twee kampen ingedeeld was, zij die bereid waren met de Duitsers samen te werken of tenminste hun aanwezigheid gelaten te aanvaarden en zij die vanaf het eerste uur op de barricades sprongen met de leus "Liever sabotage dan kollaboratie !". Het volstaat het werk van P. Struye, L'évolution du sentiment public en Belgique sous l'occupation allemande, erop na te slaan om te weten dat een dergelijke zwart-wit voorstelling van de toestand in de eerste maanden van de bezetting niet met de werkelijkheid overeenkwam. Ook had de auteur moeten weten dat Van Severen te Abbeville niet "tijdens een poging tot ontvluchting" werd neergeschoten, maar tijdens een poging om een einde te maken aan de slachtpartij die onder zijn medegevangenen aangericht werd.

Dergelijke tekortkomingen vindt men echter terug in de meeste syntheses die een selectieve voorstelling van de feiten willen geven.

Niets dan lof daarentegen voor het gedeelte illustraties van dat prachtig uitgegeven boek. De foto's en de documenten werden zeer zorgvuldig gekozen en biezonder keurig verwerkt. Dat de auteur zelf op zoek ging naar beeldmateriaal en het oordeelkundig schifte, komt op elke bladzijde tot uiting in de verbondenheid die er heerst tussen de prent, het onderschrift en het tekstgedeelte waarbij de illustratie aanleunt. Met voldoening hebben wij ook kunnen vaststellen dat rijkelijk gebruik werd gemaakt van de foto's die door het Centrum ter beschikking werden gesteld. Het betreft hier stuk voor stuk originele documenten die, bij ons weten, voor het eerst in een fotoboek gepubliceerd werden.

Frans SELLESLAGH

Georges H. LUCHIE, La Belgique au temps de l'Occupation, Brussel, La Renaissance du Livre, 1972, 170 p.

Het is altijd belangrijk een getuige zijn herinneringen over de bezettingstijd te zien publiceren aan de hand van zijn dagboek. Het is hetgeen Georges Luchie heeft verwezenlijkt. Hij werd in 1941 één der verantwoordelijken van het Leger des Heils en had aldus de gelegenheid zich vrij te bewegen in België en Frankrijk. De nota's, opgetekend tijdens deze reizen, beslaan, volgens mij, het belangrijkste deel van het werk. Het

Centrum bezit trouwens een reeks verslagen, waarvan sommige jammer genoeg niet in het werk werden gebruikt (referentie : P.L. 3). Wat de geschiedenis van de Weerstand betreft, is de activiteit van de auteur een goed voorbeeld van hetgeen een mens van goede wil - overtuigd anglofiel - in de mate van zijn mogelijkheden kon doen om de taak van de bezetter te bemoeilijken en, beter nog, om de personen te helpen die daarvoor hun leven veil hadden.

Henri Bernard schrijft in zijn voorwoord dat het boek nuttig is voor diegene die de polsslag van een tijdperk, dat hij niet heeft beleefd, wil voelen. Ik ben het er roerend mee eens, maar ik kan de keuze van een onjuiste en zeker te eerzuchtige titel niet begrijpen.

Jean DUJARDIN

Lucien STEINBERG, Le Comité de Défense des Juifs en Belgique 1942-1944, Brussel, Editions de l'Université de Bruxelles, 1973, 198 p.

De helft van de Joodse bevolking die onder de bezetting in België verbleef heeft aan de deportatie kunnen ontsnappen. Dit is geen toeval. Na het invoeren van het dragen van de ster, waardoor de Belgische bevolking brutaal geconfronteerd werd met de antisemitische vervolging, waren de psychologische basissen gelegd voor de organisatie van de redding op grote schaal. In de zomer van 1942 werd rond enkele vastberaden personen en met de steun van het Onafhankelijkheidsfront, het Beschermingscomité van de Joden opgericht. Zijn objectieven waren : vooreerst op het morele vlak bij de Joodse bevolking de nefaste, want té geruststellende, invloed van de Jodenvereniging in België ("de Belgische Judenrat"), te bestrijden. Men moet de Joden ervan overtuigen dat het nodig is zichzelf en hun kinderen te verbergen. Maar vooral gaat het Beschermingscomité de Joden middelen aan de hand doen om aan de deportatie te ontsnappen. Door talloze mensen van goede wil te mobiliseren en met de noodzakelijke steun van duizenden Belgen, gaat het Comité de plaatsing, de voeding en de wettige dekking organiseren van minstens 3.000 Joodse kinderen en van honderden volwassenen. Wat dit alles veronderstelt aan onderhandelingen, zich op de hals gehaalde gevaren, gedurfde en kundige handelswijzen, geeft Lucien Steinberg weer in een tekst die streng wetenschappelijk is maar niet ontbloomt van menselijke warmte. Hij koppelt de perfecte kennis van - te weinig talrijke - geschreven bronnen aan het voorzichtig gebruik van veelvuldige getuigenissen die hij zelf verzameld heeft.

Naast het duidelijk belang van het onderwerp, onthouden wij de voorbeeldige manier waarop de auteur zich gekweten heeft van een taak vol moeilijkheden : veelvuldige individuele daden in een coherent geheel brengen en de diepe betekenis ervan te onthullen. De kritieken die men zou kunnen uiten wegen niet op tegen het essentiële : een deel van de Weerstand in België aan het publiek te hebben geopenbaard.

José GOTOVITCH

Vlamingen aan het Oostfront. Deel 1. Het Vlaams Legioen. Antwerpen, Etnika V.Z.W., 1973, 8°, ann., cart., ind., ill., 245 p.

Eindelijk een degelijk werk over de Vlaamse Oostfrontvrijwilligers, en, wat zeker niet schaaft, het werd geschreven door een ploeg gewezen Oostfrontstrijders, met de voordelen vanden : een kennis van het inwendig raderwerk van de militaire formatie, die behandeld wordt, van de gedachtenwereld die tot de oprichting aanleiding gaf (alhoewel daar niet zoveel aandacht aan besteed werd, we komen daar verder op terug). Maar uiteraard ook de nadelen, d.w.z. dat een toon van zelfverdediging, hoe licht die ook is, hier en daar doorbreekt, en dat tevens een verheerlijking van het Soldatische merkbaar is, o.a. met de eindzin van de inleiding Ewig lebt der toten Tatenruhm.

Alleen reeds het onderwerp maakt het boek zeer belangrijk. Het hete hangijzer van de Vlaamse collaboratie dat het Vlaams Legioen en de Waffen-SS is, werd tot hertoe niet zo dikwijls bestudeerd, en zeker niet op een ernstige wijze. A. De Bruyne publiceerde weliswaar reeds Oostfronters (1), maar de bedoeling van die bijdrage was niet zozeer het geheel te behandelen, maar veeleer motiveringen en typering van enkele Oostfrontvrijwilligers te brengen. Het werk dat we hier bespreken, wil een globaal beeld brengen.

Alhoewel de auteurs - tussen haakjes, voor een groepswork krijgen we hier een merkwaardige eenheid van stijl - er in de inleiding de nadruk opleggen dat "dit boek niet zozeer voor de buitenwereld bestemd" is, moeten we het toch als een getuigenis beschouwen, of minstens als een poging om aan die buitenwereld te vertellen wat het Vlaams Legioen geweest is.

Wat de technische aspecten betreft kunnen we vrij kort zijn. Het werk is goed verzorgd, behalve wat enkele zetfouten betreft. Een namen- en plaatsnamenregister vergemakkelijken de consultatie, acht kaarten laten toe het strijdtoneel te kennen, citaten in vreemde talen werden in voetnoot vertaald. De bibliografie kunnen we volledig noemen. De basiswerken over de Waffen-SS, vooral dan Georges H. STEIN, The Waffen-SS, werden goed gebruikt. Wat het algemeen verloop van de oorlog in het Oosten betreft hadden we in de bibliografie graag het basiswerk van Alfred PHILIPPI en Ferdinand HEIM, Der Feldzug gegen Sowjetrußland 1941 bis 1945 - Ein operativer Ueberblick, Stuttgart, 1962, en de recente studie van F.P. TEN KATE, De Duitse aanval op de Sovjetunie in 1941, Groningen, 1968, aange troffen. Voor het overige kunnen we, wat de presentatie betreft, zelfs met veel slechte wil, geen opmerkingen formuleren.

(1) In De Kwade Jaren, I, p. 11-107. Bespreking van die bundel in MEDELINGEN 4, maart 1973, p. 71-73.

Chronologisch beperkt het werk zich tot de periode, die gaat van de eerste wervingen in Vlaanderen, september 1940, voor de "Westland", vervolgens voor de "Nordwest", over de oprichting van het Vlaams Legioen, de strijd aan het Oostfront tot op het ogenblik dat het leeggebloede Legioen naar de oefenplaats Debica werd teruggetrokken, waar vanaf juli 1943 de Sturmbrigade Langemarck werd opgebouwd.

Een snel overzicht geeft het wedervaren van de Vlamingen in de Wiking-divisie (p. 9-18) vanaf de eerste werving voor het er deel van uitmakende Westland-regiment tot in 1945. Heel veel vernemen we echter niet over de motieven, die Vlamingen er toe aanzetten zich als vrijwilligers voor de Waffen-SS aan te bieden. Het ontbreken van enige motivering, behalve het motief van de anti-communistische kruistocht, en het ontbreken van een onderzoek naar de sociale achtergronden van de vrijwilligers, zouden we eigenlijk het voornaamste bezwaar kunnen noemen, dat we tegen deze studie kunnen inbrengen. Een suggestie : kunnen de auteurs, die toch beschikken over talrijke gegevens, geen poging in die zin ondernemen in het tweede deel ?

Een tweede SS-formatie waarin Vlamingen opgenomen worden is de Nordwest-Standarte. Vanaf april 1941 wordt de werving ingezet (p. 19-21). Mr. R. Lagrou, die reeds voor de Westland propaganda maakte en de eerste leider van de Algemene SS-Vlaanderen werd, maar ook Dr. R. Tollenaere, leider van de Zwarte-Brigade, leidden de nieuwe wervingsactie. Vergissen wij ons echter wanneer wij menen dat "Dietse Militie-Zwarte Brigade" (DM-ZB), de formatie waarvan Tollenaere commandant-generaal was, pas opgericht werd na het afsluiten van het akkoord VNV-Rex-Vlaanderen - Verdinaso op 10 mei 1941, en niet ervoor, zoals op p. 19 verkeerdelijk zou begrepen kunnen worden. Ook hadden we hier graag meer vernomen over de beweegredenen, die Tollenaere gehad kan hebben om aan die werving deel te nemen, en over de houding, die de VNV-leiding daarover aannam.

Het begin van Barbarossa wordt een nieuwe en nu blijkbaar definitieve en algemene impuls voor de werving. Op p. 27 zien we dat Jef François, leider van het Verdinaso sinds januari 1941, zijn Dinasomilitanten aanraadt - hijzelf is ook vrijwilliger - "tegen het bolsjewisme" te strijden. Maar ook hier wordt de lezer geconfronteerd met een chronologisch probleem, zoals hoger in verband met de DM/ZB. Hoe kan François zijn Dietse Militanten Orde nog bijeenroepen op 22.6.1941 (de vermelde 1942 is een drukfout), wanneer die formatie sinds mei 1941 een geheel vormt met de VNV-militie ZB ? Ook hier had een woordje uitleg op zijn plaats geweest. Nog vragen : waarom werden (p. 27) "de aanwervingscampagnes over heel Europa krachtig ingezet" ? Welke waren nu eigenlijk de beweegredenen van de Duitse, en vooral van de SS-instanties ? Alleen een aanvulling van manschappen verwachten is geen voldoende reden, of dacht de SS dat de werving in Vlaanderen, Nederland, Noorwegen en Denemarken een honderdduizend vrijwilligers zou opgebracht hebben. Een minder aantal was immers van geen belang in vergelijking met de inzet van de Duitse strijdkrachten in het Oosten. Kunnen de auteurs ons hierop antwoorden verschaffen ?

Zeer belangrijke bladzijden volgen op p. 27-41. Het gaat over de onderhandelingen betreffende de oprichting van het Vlaams Legioen tussen Staf De Clercq en SS-Hstuf. Leib. De misverstanden, die ontstonden, worden aangeduid. Maar ook hier blijven we ons, na de lectuur, nog vragen stellen. Was de VNV-leiding op de hoogte van de accoorden, waren de vrijwilligers bewust van wat zij deden, van wat de politieke consequenties van hun daad waren ? Dus weer vragen.

Van zodra we bij de frontervaringen komen (vanaf p. 52), krijgen we een niet te bekritiseren relaas over het Vlaams Legioen. Een zeer goed pluspunt voor de auteurs van dit werk is de wijze waarop zij telkens de inzet van de Vlamingen inkaderen in het algemeen beeld van de operaties aan het Oostfront. De kennis van de auteurs over die operaties is zeer groot. De vaak tragische gebeurtenissen, die het Legioen meemaakt, worden sober weergegeven, wat het verhaal nog harder maakt. Getuigenissen, ooggetuigenverslagen, officiële verslagen en rapporten geven er een werkelijkheidsweergave aan, die ons de gebeurtenissen doet meeleven.

We kunnen misschien de indruk gegeven hebben de auteurs hard aangepakt te hebben. We hopen alleen maar dat de bemerkingen, die we formuleerden, een aanmoediging zijn voor de stellers van dit werk, om, wat zij zo goed begonnen, aan te vullen en vooral tot een goed einde te brengen.

Willem MEYERS

G I F T E N

Regelmatig wordt de lijst gepubliceerd van giften en schenkingen aan het Centrum (Zie tevens onder de rubriek Werkzaamheden van het Centrum B. Archieven, Bibliotheek, Verzamelingen). Wij willen nogmaals onze erkentelijkheid betuigen aan allen, die een gift stuurden.

Vijfde lijst, afgesloten op 30 september 1973.

Een nieuwe gift van het Auditoraat-Generaal.

Het Auditoraat-Generaal heeft een volledige verzameling van de Verslagen van de Vergaderingen der Secretarissen-Generaal voor een lange periode in bruikleen gegeven. Deze verslagen slaan op de periode mei 1940 - september 1944. De verzameling (twaalf ingebonden delen), bestaat uit een reeks fotocopies, die tot stand werd gebracht aan de hand van de originele verzameling, fotocopies waarvan de Koninklijke Militaire School ook een verzameling bezit. Onnodig te wijzen op het belang dat de voortaan toegankelijke verslagen voor de navorsers bieden. Hebben de Secretarissen-Generaal immers niet het land beheerd gedurende de vier bezettingsjaren ?

Bovendien heeft het Auditoraat-Generaal sinds enkele tijd stukken van niet-gerechtigde aard en niet gebonden aan processen, aan het Centrum overgemaakt. Zij hebben betrekking op collaboratiebewegingen zoals Verdinaso, VNV, DeVlag, Rex, Militaire formaties, enz..., of ook

nog problemen van economische aard. Een summier overzicht van deze documenten, vooraf nagezien door de diensten van het Auditoraat, werd ter plaatse door twee navorsers opgesteld : André Cordewiener en Maurice Van de Steen. Aldus belandden meer dan 200 dossiers in ons archief. Die duizenden documenten worden thans geïnclassificeerd en zullen opengesteld worden voor bevoegde navorsers, naarmate gedetailleerde inventarissen zullen opgesteld zijn. Een reeks Duitse actualiteitsfilmen werd eveneens aan het Centrum overgemaakt.

Gift der erfgenamen van Hendrik de Man (29 oktober 1972).

Het archief De Man, dat door de erfgenamen van Hendrik de Man aan het Centrum afgestaan werd, werd door hen aangevuld met een aantal boeken, afkomstig van de persoonlijke bibliotheek van De Man. Zij zijn van talrijke eigenhandige nota's voorzien. Hieronder de lijst van die werken, gevolgd door hun volgnummer in de archieven van het Centrum : Otto ABETZ, Histoire d'une politique franco-allemande (Arch. PD 6 752) ; id., D'une prison (Arch. PD 6 764) ; Léon BLUM, A l'échelle humaine (Arch. PD 6 753) ; Comte CAPELLE, Au service du Roi, 1934-1940 (Arch. PD 6 754) ; Léon DEGRELLE, Révolution des Ames (Arch. PD 6 754) ; André GIDE, Journal 1939-1942 (Arch. PD 6 756) ; Ernst JÜNGER, Garten und Strassen (Arch. PD 6 757) ; id., Sprache und Körperbau (Arch. PD 6 758) ; Robert POULET, L'enfer-ciel (Arch. PD 6 759) ; Jules ROMAINS, Sept mystères du destin de l'Europe (Arch. PD 6 760) ; Claude VARENNES, Le destin de Marcel Déat (Arch. PD 6 761) ; Général VAN OVERSTRAETEN, Albert I - Léopold III (Arch. PD 6 762) ; Lanza del VASTO, Le pèlerinage aux sources (Arch. PD 6 763).

Gift van Minister Léon-Eli Troclet.

Minister Léon-Eli Troclet, die thans door het Centrum geïnterviewd wordt in het kader van het onderzoek over de politieke partijen tijdens de oorlog, heeft aan het Centrum een belangrijke hoeveelheid boeken en brochures overgemaakt, die betrekking hebben op de 2e Wereldoorlog. Een honderdtal titels zijn aldus de bibliotheek komen verrijken.

Een gift van de Heemkundige Kring van Merksem.

De zeer actieve Heemkundige Kring van Merksem had reeds vroeger zijn medewerking aan het Centrum verleend door documenten af te staan die betrekking hebben op de Bevrijding van Merksem. Thans heeft hij onze bibliotheek verrijkt met een vijftigtal boeken en talrijke brochures en tijdschriften over de Tweede Wereldoorlog.

*

*

*

A. BOEKEN, TIJDSCHRIFTEN, BROCHURES (1).

- ANONIEM : Annales, 1918.
- ANONIEM : Berliner Illustrierte Zeitung, 1938-40 (8 nrs).
- ANONIEM : Centenaire Paul Hysmans.
- ANONIEM : Le Peuple, La Dernière Heure, Le Quotidien, Le Drapeau rouge, La Nation belge, Le Soir, verscheidene nrs van 1945.
- Bervoet-Verpoort, J. (Brugge) : De Poperingenaar, 1943-44.
- Bitaine, G. : 150 nrs van de The illustrated London News, 1942-1945.
- BORREMANS, V. (Tubize) : De Nazi-beulen, 2 dln ; Dit was oorlog, 2 dln ; H. de Pinchart, Historique des bataillons de fusiliers belges.
- BRONNE, C. (Bruxelles) : Lecocq, L'Armée Secrète, Historique de la zone V. (Verhandeling van de Koninklijke Militaire School).
- BUSSELS, J. (Hechtel) : * De slag om Hechtel.
- CHARLES, J.-L. (Brussel) : Belgische militaire tijdingen, nov.1972.
- CLEREMANS, (Brussel) : Fabre-Luce - Journal de la France, mars 1939 - juillet 1940.
- COULIER, (Brussel) : een belangrijk pak boeken w.o. : Benjamin, Le grand homme seul ; Benoist-Méchin, La Moisson de quarante, Journal d'un prisonnier de guerre ; Béraud, Sans haine et sans crainte ; Bran, La jeunesse allemande et l'avenir de l'Europe ; Brandenburg, l'Europe et le monde ; Cardinne-Petit, Les soirées du Continental, Ce que j'ai vu à la censure 1939-1940 ; Charmy, La boisselière. - Terre de France ; Claude, La seule route ; Daye, Document - L'Europe aux Européens ; Daye, Guerre et révolution - Lettres d'un Belge à un ami français ; De Becker, Livre des vivants et des morts ; Degrelle, Révolution des âmes, etc...
- DEMEZ, P. (Jalhay) : La Belgique Libre, 7 nrs.
- de PINCHART, M. (Bruxelles) : 15 persknipsels.
- DESEY-PHILIPPART, (Dinant) : Goffin, La reddition de l'armée belge. La Vérité.
- DE TROYER, F. (Rixensart) : 3 clandestiene dagbladen en 1 tekst met gedenkschriften.
- DEUGNIER (Nalinnes) : Historique des 10 et 11 A 1939-1940.
- DILLEN, K. (Deurne) : Theo Brouns en de terreur in Limburg.
- FAFCHAMPS, (Verviers) : Forces nouvelles, 1945-46.
- FISCHER, F. : * L'Enfer de Breendonck, Souvenirs vécus.
- GADEYNE, (Ronse) : Onze ontmijners.
- GOEMAERE, P. (Bruxelles) : * L'étonnant Salazar, in La libre Belgique, 28, 29, 30-VII-1970.
- HARRISSON, T. (Bruxelles) : World within. A Borneo Story.
- HERMANS, W. (Ramsel) : Eer Vlaanderen vergaat, overdruk uit Wetenschappelijke tijdingen VII-VIII-1972.
- ISTITUTO NAZIONALE PER LA STORIA DEL MOVIMENTO DI LIBERAZIONE IN ITALIA, (Milano) : Landuyt, Le Sinistre e l'Aventino.
- JORISSEN, W. (Mechelen) : Het tweede aktivisme ; Hendriks, Pro Amnestia, De Hel ontketend.

(1) Wanneer schenker en auteur één en dezelfde persoon zijn, wordt de titel door een * voorafgegaan.

- KONINKLIJK MUSEUM VAN HET LEGER EN VAN KRIJGSGESCHIEDENIS : Pollentier, De admiraliteit en de oorlog ter zee onder de Aartshertogen (1596-1609).
- KEUKELEIRE, (Sint-Andries-Brugge) : De Abdij van Sint-Andries-Zevenkerken tijdens de tweede wereldoorlog, uit : Het Brugs Ommeland, 1972.
- KLEMM P.F. : German economic Policies in Belgium from 1940 to 1944, The University of Michigan, 1972, 2 dln (Doctoraatsthesis).
- LAROCK, V. (Bruxelles) : Verzameling van "Combat" 1936-1939.
- LEDERER, A. (Bruxelles) : * Le pavillon belge sur le Haut-Nil.
- LEJEUNE, R. (Verviers) : La Jeune Europe, 1942-43.
- LUCHIE, G.H. (Bruxelles) : belangrijk pak boeken w.o. : De la Hire, Les horreurs que nous avons vues ; Desonay, Dans le maquis ; De Thier, Avec les combattants de 40 ; Die Wehrmacht. Der Freiheitskampf der Wehrmacht ; Haeghens, La troisième Alerte ; Houtman, Après quatre ans d'occupation, enz... ; 1 bundel kranten 1944-1945.
- LYNEEL, G. (Bruxelles) : dagbladen 1941-45.
- MAHY, G. (Bruxelles) : Jacquemin, Le Chemin de Londres - une évasion vécue.
- MINEI, N. : Storia del Popolo Romeno.
- OKECKI, S. (Warschau) : * Bieganski et Okecki, Polacy W ruchu opuru na Zachodzie.
- PARMENTIER-RIVIERE, (Nivelles) : Coppens, Nivelles et la seconde guerre.
- PERTZ, E. (Eernegem) : * De tewerkstelling van Kortrijkzanen in Duitsland (1940-1945) (Licentieverhandeling K.U.L. 1972-73).
- SEGERS, C. (Antwerpen) : Woodward, De oorzaken van den oorlog ; Ensor, "Mein Kampf" ; Micklem, Nationaal Socialisme en Christendom ; Duncan Wilson, Duitslands "Nieuwe Orde" ; toevoegsel aan het werk Quel est mon Droit? door Gaston Berge.
- SIMON-RORIVE, M. : * La presse de gauche éditée ou diffusée à Liège face à la deuxième République d'Espagne (1931-1939). Etude de ses différentes tendances, ainsi que de ses divergences avec le quotidien liégeois bénéficiant de la plus large audience : La Meuse. (Licentieverhandeling U.Lg. 1969-70).
- SOMERHAUSEN, L. (Bruxelles) : Incontrì, Fronte Orientale ; Les bombardements des populations civiles, une invention anglaise ; 10 clandestiene dagbladen van 1943-44.
- VAN HUYNEGHEM, (Brussel) : Discours de guerre de Winston Churchill (1940-1942) ; The world at war ; General Eon, The Battle of Flanders ; Ice drama pleasure beach-Blackpool. Dashing Blades ; Gladius Spiritus ; Achter het ijzeren gordijn ; Van Kleffens, De overweldiging van Nederland ; The Daily Sketch, 17 dec. 1943.
- VAN MAERKEN-LOBEL, J. (Zevergem) : Rood Kruis van België, Voeding bij beperkte bevoorrading ; Betriebsgemeinschaft Ensslin & Laiblin/Reutlingen, Betriebsordnung ; De Tok, 10 december 1944.
- VAN POUCKE, G. : * De Vlaamse en Waalse Waffen-SS aan het Oostfront.
- VAN ZEGBROECK, (Scherpenheuvel) : belangrijk pak boeken en brochures.
- VERNIERS, G. (Bruxelles) : Gabriel, La longue attente de nos prisonniers de guerre, in La Libre Belgique, 25-28 août 1971 ; Le Rhin ; La zone d'occupation belge en Allemagne.
- WARNER, Broeder (Gent) : Cel 11C, uit "Helpende Handen".

Fotocopieën van tijdschriften en boeken betreffende de Broeders van Liefde tijdens WO II.

- WARNY, (Pépinster) : Livre Brun, Les criminels de guerre et nazis en Allemagne Occidentale.
- WORMSER-MIGOT, O. : * Histoire des Juifs en France.

B. ARCHIEVEN, DOCUMENTEN.

- ANONIEM : Diverse persoonlijke documenten, officiële en administratieve (1940-1945).
- BORNIET, F. (Bruxelles) : 1 vlugschrift van het F.I.
- COLLIN, F. (Brussel) : Kredietbank, Verslagen van de Raad van Beheer (april 1938 - juni 1939, juni 45).
- COX, Mevr. J. (Bruxelles) : Persoonlijke papieren en correspondentie betreffende Prof. Jacques Cox, zijn verblijven te Lissabon en Londen gedurende W.O. II.
- DELVOYE, X. (Welkenraedt) : Duitse documenten betreffende Malmédy.
- DE SCHEPPER, (Erembodegem) : Radiorede van Pius XII, 29 juni 1941 : De Goddelijke Voorzienigheid en de tegenwoordige gebeurtenissen ; brief van de K.S.A. aan de Kajotters in Duitsland ; Handleiding voor Afdeelingen, mei 1944.
- DEVROYE, E. (Malmédy) : meerdere documenten betreffende Malmédy ; 3 Duitse studieprogramma's.
- FERBECK, (Bruxelles) : 8 filmrollen "Deutsche Wochenschau".
- FONDS D'HISTOIRE DU MOUVEMENT WALLON, (Liège) : diverse persknipsels.
- HEEMKUNDIGE KRING MERKSEM : 6 vlugschriften en 6 affiches.
- LEGROS, J. (Jambes) : 1 Arbeitsbuch für Ausländer ; 1 Quittungskarte Invalidenversicherung ; 1 Arbeitsbescheinigung ; 1 brief van Degenhardt - Reparaturwerkstatt aan Legros (1947).
- LYNEEL, (Anderlecht) : enkele persoonlijke oorlogsdocumenten.
- LUCHIE, G.H. (Bruxelles) : 7 persoonlijke dossiers met documenten uit de Bezetting.
- MORIAME, R. (Wanfercée-Baulet) : brieven, identiteitsfoto's, diverse vergunningen betreffende zijn deportatie naar Duitsland (verplichte tewerkstelling).
- PIRON, E. (Waha) : Documenten betreffende zijn verblijf te Essen in de Kruppwerke.
- PLANCHON, (Callevelle) : 6 clandestiene vlugschriften van het F.I. ; 5 clandestiene dagbladen ; 1 pak documenten betreffende het A.S. ; 1 armband.
- ROBERT, V. (Bruxelles) : * L'âme des chasseurs ardennais.
- SCARCERIAUX, P. (Bruxelles) : Documents de la Commission belge pour l'étude des problèmes d'après guerre (1943 et 1944).
- SEGERS, C. (Deurne) : origineel document "Citation à comparaître" voor de krijgsauditeur te velde in Groot-Brittannië ; copie van een brief van C. Huysmans aan H. Pierlot, 31-1-1942 ; talrijke persoonlijke documenten.
- SENDEN, E. (Froyennes) : Documenten betreffende zijn deportatie naar Duitsland.
- SIMON, P. (Liège) : 24 foto's van Stalag XIII B.

- STUBERG, H. (Hagen) : 3 clandestiene vlugschriften Freies Deutschland.
- VAN HUYNEGHEM, (Brussel) : Archieven betreffende het Commissariaat voor de repatriëring (London, 1944) ; archieven van het Belgian American Relief Fund (1940-42) ; talrijke andere documenten en foto's ; La Belgique Indépendante, (1940-45).
- VAN MAERKEN-LOBEL, Mevr. J. (Zevergem) : Diverse documenten betreffende de krijgsgevangenen en het Rode Kruis van België.
- VAN MICHEL, (Liège) : 7 Waalse clandestiene documenten.
- VERSTRAETE, (Jupille/Meuse) : paspoort en persoonlijke papieren betreffende zijn doortocht in Frankrijk en Portugal (1941-1942).
- WARNER, Broeder (Gent) : foto's van het bombardement van Zwijnaarde 10-4-1944.

C. DAGBOEKEN EN ONUITGEGEVEN MEMOIRES.

- CUVELIER, E. (Bruxelles) : "Villégiature en Espagne. Souvenirs du camp de Miranda (1940-1942)".
- DEWANDRE, (Sterrebeek) : Biver, Itinéraire de Vichy à Londres.
- FRERE, O. (Estoril, Portugal) : Nota betreffende het schip "Caritas".
- HUYGHEBAERT, Dom N. (St.-Andries-Brugge) : Une abbaye dans la tourmente (Saint-André-lez-Bruges).
- SCORIELS, P. (Bruxelles) : F.T. (Temmerman) Sixième tiroir aux souvenirs.
- TERLINDEN, J. (Elewijt) : 3 velddagboeken (1939-40).

---ooOoo---

Dit nummer van MEDEDELINGEN werd samengesteld door André Cordewiener, Jean Dujardin, Henri Fassbender, Jean Gallant, José Gotovitch, Wim Meyers, Frans Selleslagh, Wouter Steenhaut, Maurice Van De Steen en Jean Vanwelkenhuyzen.

Het redactiesecretariaat werd waargenomen door Jean Gallant.
Yvette Martens stond in voor de dactylografie en Bernard Gauthier voor het drukken. Yvette Martens verzorgde de foto's.

BIBLIOGRAFIE

van de in 1972

verschenen publikaties

betreffende

BELGIE TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

**door Willem C. MEYERS
Assistent**

I N L E I D I N G

Deze derde aflevering van de lopende bibliografie geeft de in 1972 verschenen publikaties betreffende België tijdens de tweede wereldoorlog. Grosso-modo werd dezelfde indeling als in de vorige afleveringen gevolgd. Een nieuwe afdeling drong zich op : Bibliografieën, inventarissen en werkinstrumenten. Deze afdeling staat dus volledig los van de tijdsindeling, die wij als basis voor deze lopende bibliografie kozen. Verwijzingen in de tijdsindeling laten toe de bibliografieën, enz... in de normale indeling te plaatsen.

Zoals uiteengezet in de inleiding tot de eerste bibliografie beslaat het tijds kader de periode 1936-1950 (1). Voor gemakkelijker konsultatie worden hier snel de principes van de praktische voorstelling herhaald. Elke publikatie krijgt een volgnummer voor de auteursnaam, een tweede verwijzing vermeldt enkel dat volgnummer. Een * duidt een wetenschappelijke publikatie aan, een + een dag of weekbladartikel, een ° een einde-studieverhandeling, die voor konsultatie de toelating van de auteur vereist.

Enkele publikaties, verschenen in 1971, waarvan het verschijnen ons niet bekend was bij het opstellen van de tweede aflevering, werden nu opgenomen. Tevens werd ons attent gemaakt op enkele vergissingen en zetduiveltjes in de bibliografie van 1971. Een lijst errata en aanvullingen vindt men op de volgende bladzijde.

Willem C. MEYERS
30 mei 1973

(1) Zie Mededelingen 3, juni 1971, bibliografie van de in 1970 verschenen publikaties betreffende België tijdens de tweede wereldoorlog, p. 3-5.

Errata en addenda op de bibliografie 1971 (1).

III. Lees : VAN KAPITULATIE TOT BEVRIJDING.

45. Op dit artikel verscheen een repliek, van de hand van Jacques WYNANTS, A propos de l'article de Léon Papeleux sur l'évolution de l'esprit public dans la région verviétoise (10 mai - 31 décembre 1940).

La Vie Wallonne, n° 355, 3ème trimestre 1971, p. 285-290. (R 027)

107. Lees : Twaalf kogels.

112. Lees : Het Vrije Waasland.

124. De auteur is in werkelijkheid Karel AERNOUDTS.

126. De auteur is in werkelijkheid André D'HONDT.

(1) De aangehaalde nummers zijn de volgnummers in de bibliografie.

BIBLIOGRAFIEEN, INVENTARISSEN EN WERKINSTRUMENTEN.

1. ABS (Robert), Catalogus III van de bibliotheek.
Brussel, E. Vandervelde-instituut, 4°, 1972, 109 p.
2. BALTHAZAR (Herman) Archief H. De Man.
Brussel, Navorsings- en studiecentrum voor de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 1971, 4°, ind., VII + 55 p.
3. GOTOVITCH (José) Fonds Léo Lejeune.
Bruxelles, Centre de recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale, 1971, 4°, ind., XVI + 94 p.
4. MANGIN (Jean A.) et CHAMPAGNE (Jacques P.), L'aviation Militaire Belge. Insignes et traditions.
Arlon, G. EVERLING, (1972), 8°, ann., bibl., ill., 191 p. (B 0932)
5. THIJS (Alfons K.), Inventaris der papieren van René Goris betreffende de Nationale Landbouw- en voedingscorporatie (1940-1944).
Bijdragen tot de Geschiedenis, 1972, 1-2, p. 115-120. (R 016)
6. CARPINELLI (Giovanni), Per l'interpretazione del fascismo belga : studi recenti sul rexismo.
Il Movimento di liberazione in Italia, ottobre-dicembre 1972, p. 89-105. (R 014)

I. VOORROORLOG (1936 - 9 mei 1940).

7. BOLOGNE (Maurice), De la grande guerre à la drôle de guerre.
Id., Notre Passé Wallon. Esquisse d'une histoire des événements politiques des origines à 1940, p. 98-108 (1). (B 0955)
8. BUISSERET (Edouard), Le besoin de voir clair.
(Bruxelles, chez l'auteur) 1972, 42 p.

(1) S.l., Institut Jules Destrée, 1972, 16°, cart., ind., 115 p.

9. CHARLES (Jean-Léon), België in Wereldoorlog II. I Het voorspel (1936-1940). II Gekke Oorlog - Drôle de guerre - Funny War (september 1939-10 mei 1940). III Plannen en middelen 1940.
Pygmalion, 1971, nr. 9-10 ; 1972, 1e en 4e trimester. (R 031)
10. DE CONINCK (Albert), España. Belgen in de Internationale Brigaden.
Brussel, Frans Masereel-Fonds, 1972, 8°, cart., facs., ill., 207 p. (B 0954)
11. GERARD-LIBOIS (Jules) et GOTOVITCH (José), La Belgique occupée. L'An 40. Commentaires et réactions.
Bruxelles, CRISP, 4°, (1972), 55 p. (B 0924)
12. JACQUES (Jules), Ce siècle que j'ai vécu.
Bruxelles, Editions Vie Ouvrière, 1972, 8°, ind., 534 p. (B 0952)
13. * KEDWARD (H.R.), Léon Degrelle and the Belgian Rex.
Id., Fascism in Western Europe 1900-1945, p. 94-99 (1). (3501)
14. * KIEFT (David Owen), Belgium's return to neutrality. An Essay in frustrations of small power diplomacy.
Oxford, Clarendon Press, 1972, 8°, bibl., ind., XII + 201 p. (B 0881)
15. RUYS (Manu), Tragische jaren 1914-1944.
Id., De Vlamingen, een volk in beweging, een natie in wording p. 75-132 (2).
16. * WEGNEZ (Anne-Marie), La défense de la Belgique à la Frontière. L'avis d'une population directement menacée.
Revue Belge d'Histoire Contemporaine, 1972, III, 3-4, p. 241-269. (R 002)
17. * Id., L'opinion Liégeoise et la rémilitarisation de la Rhénanie.
Revue Belge d'Histoire Contemporaine, 1972, III, 1-2, p. 51-72. (R 002)
18. ° YSEBAERT (Clair-Robert), De Belgische zelfstandigheidspolitiek in de periode 1936-1939.
Gent, Rijksuniversiteit Gent, 1972, 4°, bibl., XI + 193 p. (TH 43)

Zie tevens nr. 136.

-
- (1) New York, New York University Press, 1971, 8°, ann., ill., ind., XI+260 p.
 - (2) Tiel-Utrecht, Lannoo, 1972, 8°, 212 p.

II. DE ACHTTIENDAAGSE VELDTOCHT.

19. BROSE (Jean), Dix-huit jours de guerre à Liège.
Si Liège m'était conté, nr. 43 p. 13-23, nr. 44 p. 7-11. (B 0989/10)
20. + Het elfde in de 16-daagse veldtocht. I - Krachtig weerstand bieden tegen oprukkende vijand. II - De dramatische dagen voor de kapitulatie.
Het Belang van Limburg, 25-26 mei 1972. (K 102)
21. (FIEVEZ (Henri), Historique des 10 et 11 A 1939-1940.
(Tournai, Fraternelle des 10e et 11e régiments d'artillerie, 1972),
8°, cart., ill., 39 p. (B 0989/1)
22. KEUKELEIRE (Alfred), De abdij van Sint-Andries-Zevenkerken tijdens de tweede wereldoorlog.
Het Brugs Ommeland, Herfstnummer 1972, p. 77-92. (B 0989/15)
23. MRAZEK (James E.), The Fall of Eben Emael. Prelude to Dunkirk.
London, Robert Hale, 1972, 8°, ann., bibl., cart., ill., ind., 192 p. (B 0949)
24. PAULET (L.), Campagne de mai 1940 des Fairey-Fox. Dernière Escadrille.
La Belgique Militaire, nr. 94, septembre 1972, p. 23-30, nr. 95, novembre 1972, p. 18-23. (R 021)
25. ROLAND (Walter), De spooktrein.
Antwerpen, Walter Soethoudt, 1972, 12°, 140 p. (B 0919)
26. VANWELKENHUYZEN (Jean), Prabusirea frontului Belgian Mai 1940 - O noua reconstituire.
Magazin Istoric (Bucuresti), aprilie 1972, p. 72-78. (R 033)
27. + VLAEMYNCK (Carlos), Brugse herinneringen aan de Kapitulatietijd.
Brugs Handelsblad, mei - 10 juni 1972. (K 117)

Zie tevens nr. 4 en 9.

III. VAN KAPITULATIE TOT BEVRIJDING (29 mei 1940-september 1944).

a) DE BELGISCHE REGERING NAAR EN TE LONDEN.

28. * BALTHAZAR (Herman), De socialistische internationale. De Londense debatten in 1940-1941.
Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 2, 1972, p. 9-28. (R 009)
29. * Id., L'Internationale socialiste. Les débats de Londres en 1940-1941.
Cahiers d'histoire de la seconde guerre mondiale, 2, 1972, p. 191-210. (R 010)
30. CUISINIER (Albert), Ici "Eaton-Square".
Revue du Cercle sportif et culturel du personnel du Ministère de la Santé publique et de la Famille, 1972, nr. 85, p. 29-33. (B 0989/6)
31. + FOSTY (Jean), Une figure de la guerre secrète disparaît. Décès de Jean Nicodème, chef du service opérationnel du renseignement à Londres.
Le Soir, 26 septembre 1972. (K 97)
32. JASPAR (Marcel-Henri), Changements de décors. Souvenirs sans retouche. Londres - Prague - Buenos-Aires - Rio de Janeiro.
Paris, Fayard, 1972, 8°, 452 p. (B 0917)
33. MUSIN (Louis), Ma guerre et mes dentelles.
Bruxelles, Louis Musin éditeur, 1972, 8°, ill., 123 p. (B 0950)
34. * VANLANGENHOVE (Fernand), La Belgique et ses garants. L'été 1940. Contribution à l'histoire de la politique extérieure de la Belgique pendant la seconde guerre mondiale.
Bruxelles, Palais des Académies, 1972, 8°, bibl., ind., 228 p.

b) BEZET BELGIE.

- Duitse bezetting.

35. CHARLES (Jean-Léon) et DASNOY (Philippe), Les dossiers secrets de la police allemande en Belgique.

- Bruxelles, Editions Arts et Voyages, 1972, 8° ann., cart., ill.,
2 vol. (B 0905)
36. DE BRUYNE (Arthur), Het geval Delwaide.
De kwade jaren, III, p. 123-152 (1). (B 0603)
37. * DE JONGHE (Albert), Hitler en het politieke lot van België (1940-1944). De vestiging van een Zivilverwaltung in België en Noord-Frankrijk. Deel 1 : Koningskwesitie en bezettingsregime van de kapitulatie tot Berchtesgaden (28 mai - 19 november 1940).
Antwerpen-Utrecht, De Nederlandsche Boekhandel, 1972, 8°, bibl., ind., 488 p. (B 0944)
38. * Id., De personeelspolitiek van de Militärverwaltung te Brussel gedurende het eerste halfjaar der bezetting (juni-december 1940). Bijdrage tot de studie van de Duitse Flamenpolitik in Wereldoorlog II.
Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste geschiedenis, 1972, III, 1-2, p. 1-49. (R 002)
39. + DE S. (L.), L'homme du miracle. Qui se souvient d'Alexandre Galopin ? A la société Générale, ce conducteur d'hommes a pourtant favorisé le "miracle belge".
Spécial, 11 octobre 1972. (K 95)
40. + G.L., Le champ d'aviation de Florennes et son histoire. I. Une base allemande, à l'origine. II. Les bombardements alliés et la libération. III. Des Spitfire aux Mirage.
La Libre Belgique, 18, 20 et 22 août 1972. (K 96)
41. + Id., Le 25me anniversaire du champ d'aviation de Florennes.
Le Rappel, 13, 14, 15, 17 et 19 septembre 1972. (K 96)
42. HALKIN (L.E.), La Belgique en 1940.
La Revue Nouvelle, février 1972. (K 112)
43. * KLEMM (Peter Fritz), German economic policies in Belgium from 1940 to 1944.
Michigan, University of Michigan, 1972, 4° ann., bibl., tabl., V + 620 p. (TH 56)

(1) Volledige titel : DE BRUYNE (Arthur), De Kwade jaren, deel III, Brecht, De Roerdomp, 1971, 8°, 311 p.

44. LACROSSE (Jacques) et DE BIE (Pierre), Emile Bernheim, l'histoire d'un grand magasin.
Bruxelles, Labor, 1972, 12°, 256 p.
45. LIEBMAN (Marcel), La société Générale pendant la deuxième guerre mondiale : le patriotisme d'un holding.
La Revue nouvelle, novembre 1972, p. 349-352. (K 107)
46. Id., La Société générale en mai 1940 : les financiers au pouvoir.
La Revue nouvelle, novembre 1972, p. 427-429. (K 107)
47. ° SCHAEERER (Martin R.), Deutsche Annexionspolitik im Westen : Die Wiedereingliederung Eupen-Malmédys im Zweiten Weltkrieg.
Zürich, Martin Schaerer, 1972, 4°, ann., bibl., cart., 349 p. + ann. (stenc.). (TH 58)
48. * SELLESLAGH (Frans), De tewerkstelling van Belgische arbeidskrachten tijdens de bezetting. 1941.
Brussel, Navorsings- en studiecentrum voor de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 1972, 4°, ann., ill., VII + 118 p. (B 0685)
49. ° VAN DEN WIJNGAERT (Mark). Het bestuur van de Secretarissen-generaal in België tijdens de Duitse bezetting 1940-1944.
Leuven, Katholieke Universiteit Leuven (doctoraal proefschrift), 1972, 4°, bibl., XLVII + 347 p. (TH 59)
50. Het Derde Rijk : De Vlamingen zijn een netelig probleem (Memorandum van von Falkenhausen over de Flamenfrage).
Knack, 29 november 1972. (K 110)
51. Politische Lage in Belgien : Hier Flamenfrage (Mémoire du général von Falkenhausen).
Bruxelles, CRISP, 1972, 4°, 22 p.
52. * WYNANTS (Jacques), Verviers, l'autorité communale en 1940-1941.
Cahiers d'histoire de la seconde guerre mondiale, 2, 1972, p. 157-189. (R 010)
53. * Id., Het gemeentebestuur te Verviers in 1940-1941.
Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 2, 1972, p. 269-303. (R 009)

Zie tevens de nrs. 5, 11 en 12.

- Collaboratie.

54. + DANNAU (Wim), Volksmenner zonder massa. (Interview met Léon Degrelle)
"Ik kom terug".
Knack, 9 februari 1972. (K 100)
55. DE BRUYNE (Arthur), Dr. Hendrik Elias.
Dietsland-Europa, juni 1972, p. 6-9. (K 114)
56. Id., Theo Brouns.
De Kwade jaren, III, p. 7-87. (B 0603)
57. + DE V. (E.), Dr. H.J. Elias. I. Van de geschiedenis naar de politiek.
II. Van de politiek naar de geschiedenis.
't Pallieterke, 8-15 juni 1972. (K 114)
58. LITTLEJOHN (David), Belgium.
Id., The Patriotic Traitors. A History of Collaboration in German-
Occupied Europe, 1940-1945, p. 131-184 (1). (B 0948)
59. + SCRUTATOR, Du Gross Brussel au Conseil d'agglomération.
Spécial, 5 juillet 1972. (K 108)
60. * MEYERS (Willem C.M.), De Vlaamse Landsleiding. Een emigrantenregering
in Duitsland na september 1944 ?
Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 2, 1972,
p. 29-86. (R 009)
61. * Id., La Vlaamse Landsleiding, un "gouvernement" d'émigrés en Allema-
gne après septembre 1944.
Cahiers d'histoire de la seconde guerre mondiale, 2, 1972, p. 211-269.
(R 010)
62. TERLIN (Paul), La neige et le sang.
Paris, Editions de la Pensée Moderne, 1972, 8°, cart., 286 p.
(B 0951)
63. VAN DINGENEN (J.), Staf De Clercq en de M.O. Een delikaat onderwerp.
Broederband, november-december 1972, p. 19-55. (R 043)

Zie tevens de nrs. 11, 13 en 15.

(1) London, Heinemann, 1972, 8°, bibl., ind., XV + 391 p.

- Verzet.

64. AERTS (Bert) en DE MAN (Jos), Advokaat in nacht en nevel. Herinneringen aan drie jaar gevangenissen en concentratiekampen van de Nazi's door Bert Aerts verteld aan Jos De Man (1).
Amsterdam-Brussel, Paris-Manteau, 1972, 8°, 130 p. (B 0900)
65. + ANDRIES (Marc), De Partizanen leven nog.
De Post, 2 april 1972. (K 95)
66. * BERNARD (Henri), Jean del Marmol. Une grande figure de l'armée secrète.
Bruxelles, Pierre De Méyère, 1972, 16°, ill., 109 p. (B 0908)
67. BOVAL (Marcel), Daniel Duesberg - 1902-1944. Moine-officier-résistant - prisonnier politique.
Marcinelle, Maison d'Edition, 1972, 8°, ill., 163 p. (B 0841)
68. CHRONIQUES DE LA RESISTANCE du Front de l'indépendance, n° 1.
Liège, Roger Gillet, 1972, 4°, 49 p. (R 025)
69. D. (C.), Geheimagent Beckers vertelt avonturen. Ongrijpbare verzetsman tijdens tweede wereldoorlog.
De Standaard, 30 juli 1972 (K 97)
70. DE KE (André), Er groeide geen onkruid. (Roman)
Landegem, R. T'Hooft, 1972, 8°, 132 p. (B 0802)
71. DEMARCHE (Laure), Courrier de 14 à 18 ans. 1940-1944.
Wandre, chez l'auteur, (1972), 8°, ill., 181 p. (B 0931)
72. * DUJARDIN (Jean), Le Mouvement National Belge. Activités dans le domaine du Renseignement et de l'Action (1941 - février 1944).
Cahiers d'Histoire de la seconde guerre mondiale, 2, 1972, p. 9-77. (R 010)
73. * Id., De Belgische Nationale Beweging. Aktiviteiten inzake inlichting en aktie (1941 - februari 1944).
Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 2, 1972, p. 115-185. (R 009)

(1) Zie tevens bibliografie 1971, nr. 73.

74. DUPONT (Fr.), (Adam Hubert Goobels) Un héros obscur.
Bulletin d'information trimestriel de l'Amicale de Buchenwald, juin 1972, p. 26-28. (R 042)
75. + FOSTY (Jean), L'aventure de la résistance. François Toussaint, lieutenant S.R.A. de la mission secrète "Marathon".
Le Soir, 7 mars 1972. (K 97)
76. + Id., Un héros disparaît. Gaston Poplimont, l'un des premiers parachutistes S.R.A. de la guerre. A 42 ans, il est parachuté sur Ciney durant l'hiver 1940-1941.
Le Soir, 12 septembre 1972 (K 97)
77. * Id., Les réseaux belges de France. Essai sur l'histoire des services de renseignement et d'action belges de France durant la seconde guerre mondiale.
Cahiers d'histoire de la seconde guerre mondiale, 2, 1972, p. 79-111. (R 010)
78. * Id., De Belgische netten in Frankrijk. Essay over de geschiedenis van de belgische aktie- en inlichtingsdiensten in Frankrijk gedurende de tweede wereldoorlog.
Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 2, 1972, p. 187-222. (R 009)
79. + GERARD (Jo), Frédéric Eickhoff. I. Face aux tribunaux allemande. II. Plaider sous l'occupation.
La Libre Belgique, 3-4 août 1972. (K 113)
80. LEROY (Albert), Un chasseur ardennais dans les maquis slovaques (1).
Le Chasseur Ardennais, 1971, nrs. 86, 87 en 88, 1972, nrs. 89, 90, 91 en 92. (R 046)
81. LUCHIE (George H.), La Belgique au temps de l'occupation 1940-1945.
(Bruxelles), La Renaissance du Livre, 1972, 8°, ann., facs., ill., 170 p. (B 0911)
82. + M. (G.), Voici trente ans, une salve crépita. Fernand Rahier, qui mourut pour son pays, tout simplement.
Le Matin-La Métropole, 12 novembre 1972. (K 113)
83. + RYELANDT (Daniel), Pour tromper l'ennemi pendant l'occupation, le

(1) Zie tevens bibliografie 1971, nr. 82.

bourgmestre, Marcel Bourguignon, avait inventé une commune imaginaire: Haricourt.

Vers l'Avenir, 1 septembre 1972. (K 113)

84. SCHETTER (Joseph), Les trois amis ou le groupe L.V. de Herstal. Petits faits de la grande histoire.

La Vie Wallonne, tome 46, 1972, p. 293-310. (R 027)

85. * SELLESLAGH (Frans), De klandestiene K.A.J. in Duitsland (1942-1944).

Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 2, 1972, p. 87-114. (R 009)

86. * SELLESLAGH (Frans), La K.A.J. clandestine en Allemagne (1942-1944).

Cahiers d'histoire de la seconde guerre mondiale, 2, 1972, p. 271-297. (R 010)

87. TEMMERMAN (F.), Une chaude alerte.

Sixième Tiroir aux souvenirs, p. 147-148 (1). (B 0793)

88. Id., Souvenirs de la seconde occupation du pays. Le sauvetage des aviateurs alliés tombés sur notre territoire.

Sixième Tiroir aux souvenirs, p. 144-146. (B 0793)

89. + VAN AKEN (Piet), Wenteltrap Mauthausen door Victor Van Riet.

ABC, 9 september 1972. (K 113)

90. VAN RIET (Victor), Wenteltrap Mauthausen.

Antwerpen, Brito, 1972, 12°, ill., 181 p. (B 0912)

Zie tevens de nrs. 1, 3 30, 32, 34, 100 en 101.

-Terreur, concentratiekampen en krijgsgevangenenkampen, bombardementen.

a) Bombardementen.

91. D(E) V(OS) (Jacques), Zomer 1971... Schoonselhof. Zomer 1944... Bavegem.

U en Ebes-West, 1971, 3, p. 12-21. (B 0989/8)

92. + Il y a trente ans, avenue Louis. Un aviateur belge mitraillait la Gestapo.

Le patriote illustré, 27 décembre 1972 (K 111)

(1) Bruxelles, L'invalidé Belge, 1972, 8°, 182 p.

Zie tevens de nrs. 40 en 41.

b) Koncentratiekampen.

Zie de nrs. 64, 67, 70, 89 en 90.

c) Krijgsgevangenenkampen.

93. BURTON (F.J.), La fin du stalag 1 A.
Ceux du 1 A, 1972, nrs. 8-12. (R 045)
94. + GABRIEL (Jean), La longue attente de nos prisonniers de guerre. I. - Pourquoi prisonniers ?, II. - Les nouvelles et les évasions, III. - La vie de l'esprit dans les camps, IV. - Et enfin, le retour...
La Libre Belgique, 25-28 août 1971. (X 116)
95. HAUTECLER (Georges), Statistiques au sujet des évasions réussies de prisonniers de guerre belges en 1940-1945.
Revue Belge d'Histoire Militaire, XIX, 8, décembre 1972, p. 717-730.
(R 017)
96. LILIEEN (G.), Un commando tranquille.
A propos, 1972, nrs. 149-150. (R 044)
97. Id., Meinkingsburg 514 ou les plaisirs de la forêt.
A propos, 1972, nr. 145-146. (R 044)
98. SUNOU (Philippe), Les prisonniers de guerre allemands détenus par la Belgique après la seconde guerre mondiale.
Liège, Université de Liège, 1972, 4°, ann., bibl., tabl., 165 p.
(TH 50)
- Pers en propaganda.
99. DE BENS (Els), De gecensureerde informatiepers in België tijdens de Duitse bezetting, 1940-1944.
Gent, R.U.G., 1972, 4°, aan., bibl., 3 vol. (TH 60)
100. GOTOVITCH (José), Photographie de la presse clandestine de 1940.
Cahiers d'histoire de la seconde guerre mondiale, 2, 1972, p. 113-156.
(R 010)
101. Id., Beeld van de klandestiene pers in 1940.
Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 2, 1972, p. 223-267.
(R 009)

Zie tevens nr. 3.

IV. VAN BEVRIJDING TOT VREDE (8 mei 1945).

a) MILITAIR.

102. DE PINCHART (Henry), Historique des bataillons de fusiliers belges du plan SHAEF 1944-1945.
(St.-Josse, chez l'auteur, 1972), 8°, cart., ill., 142 p. (B 0961)

Zie tevens nr. 33.

b) DE BEVRIJDING.

103. AERNOUDTS (Karel), Waar de rode klaproos bloeit. Een episode uit de Tweede Wereldoorlog. Strijd om de vrijmaking van de linker Scheldemonding september-november 1944.
Oostburg, Uitgeverij W.J. Pieters, 1972, 8°, bibl., cart., ill., 201 p. (B 0929)
104. BUSSELS (J.), De slag om HECHTEL. Bevrijdingsgevechten 6-12 september 1944.
(Hechtel, Hechtelse drukkerij), 1972, 8°, cart., facs., ill., 150 p. (B 0946)
105. TEMMERMAN (F.), Un épisode de la libération de Bruxelles.
Sixième tiroir aux Souvenirs, p. 148-150. (B 0793)
106. Id., L'opération "Calibau".
Sixième tiroir aux souvenirs, p. 169-174. (B 0793)
107. Id., La participation des Belges à la libération des Ardennes (août-septembre 1944).
Sixième tiroir aux souvenirs, p. 151-169. (B 0793)

c) ARDENNENOFFENSIEF.

- 108.+ BRONNE (Carlo), Un Américain en Ardenne. I - Hémingway et la libération de septembre 1944. II - Prélude à la délivrance. III - En un combat douteux. IV - Ernest rejoint son régiment. V - Rocades, poésie et gastronomie. VI - L'adieu aux armes.
Le Soir, 10-18 août 1972. (K 98)

109. ELSTOB (Peter), Bastogne. De slag in de Ardennen.
Antwerpen-Utrecht, Standaard Uitgeverij, 1972, 8°, cart., ill., 159 p.
(B 0903)
110. + MARLAIRE (Odon), Il y a 27 ans... j'ai été "exécuté" et je suis en vie.
Bulletin d'information trimestriel de l'Amicale de Buchenwald, septem-
bre 1972, p. 8-20. (R 042)
111. TEMMERMAN (F.), En marge de l'offensive von Rundstedt.
Sixième Tiroir aux souvenirs, 1972, p. 174-176. (B 0793)
112. TEMMERMAN (F.), La participation de nos parachutistes à la contre-
offensive des Ardennes.
Sixième Tiroir aux souvenirs, 1972, p. 176-180 (B 0793)

V. NA-OORLOG (1945-1950).

113. + L'assassinat de Julien Lahaut. L'énigme reste totale après bien des
hypothèses.
La Libre Belgique, 6 décembre 1972 (K 109)
- Zie tevens nr. 98.

VI. PERSONALIA.

BORMS (August)

114. + DE V. (E.), Borms.
't Pallieterke, 27 april 1972. (K 103)
115. + Id., Jan Van Hoogten, Borms en het Vlaams Verweer. I Als "volksjon-
gen" in de Vlaamse Beweging ; II "Indien Borms gewild had..." ; III
"Bormsdokumentatie redden en vastleggen voor de toekomst".
't Pallieterke, 18 mei - 1 juni 1972 (K 115)

CARDIJN (Mgr. Jozef)

116. VAN ROEY (Marcel), Cardijn.
Brussel, D.A.P. Reinaert-Uitgaven, 1972, 8°, ann., bibl., ill., 227 p.
(B 0959)
117. VERHOEVEN (Jozef), Jozef Cardijn, profeet van onze tijd.
Brussel, Uitgeverij Labor, 1972, 16°, 221 p. (B 0953)

CLAES (Lode)

118. + DEBONGNIE (Paul), Autopsie d'un cas. Lode Claes.
Spécial, 21 juin 1972. (K 108)
119. + DE V. (E.), Lode Claes. I-II - Volksunie-senator en beheerder van de Bank Lambert. III - Vlaams optimist in Brussel.
't Pallieterke, 26 oktober 1972 - 9 november 1972. (K 99)

DAELS (Frans)

120. (BOEY M.), Zo leefde, zo sprak Prof. Dr. Frans Daels.
Diksmuide, IJzerbedevaartkomitee, 1972, 8°, ill., 163 p.
121. + CLAES (Gaston), Prof. Dr. Frans Daels wordt negentig ! IJzerfront-soldaat, flamingant, geleerde. Eerste wereldoorlog tekende zijn leven.
Gazet van Antwerpen, 6 januari 1972. (K 106)
122. + DURNEZ (Gaston), (Interview met) Frans Daels, een officier van de IJzer. "Ik wou altijd de mensen gelukkig maken". "Ik ben Vlaamsgezind geworden toen ik de ellende zag".
De Standaard, 7 januari 1972. (K 106)

DE BACKER (Thomas)

123. + DE V. (E.), Thomas De Backer. Vlaams-nationaal voorman in de Kempen.
't Pallieterke, 23 december 1971. (K 94)

DE CLERCQ (Staf)

124. LAMBRECHTS (Karel), Sociale houding en actie bij Staf De Clercq.
Broederband, november-december 1972, p. 9-15. (R 043)

Zie tevens nr. 63.

DELWAIDE (Leo)

125. FLORQUIN (Joos), Ten huize van Leo Delwaide.
Ten huize van... VIII, p. 181-216 (1). (B 0518)

Zie tevens nr. 36.

DE MAN (Hendrik)

126. HEIRWEGH (Jean-Jacques), Henri De Man, intellectuel socialiste, (1e partie).
Cahiers Marxistes, 1972, n° 15, p. 65-77. (B 0989/11)
127. VAN HAEGENDOREN-CLAEYS (M.), Hendrik De Man. Biografie.
Antwerpen-Utrecht, De Nederlandse Boekhandel, 1972, 8°, ann., 440 p.
(B 0930)

Zie tevens nr. 2.

ELIAS (Hendrik)

128. DILLEN (Karel), Hendrik Elias zeventig.
Dietsland-Europa, juni 1972, p. 10-12. (K 114)

Zie tevens de nrs. 55 en 57.

GANTOIS (E.H. Jean-Marie)

129. DE V. (E.), Priester Gantois en de Franse Nederlanden.
't Pallieterke, 5 oktober 1972. (K 103)

GRAMMENS (Flor)

130. DE KEYSER (Frank), Grammens : eerlijk en vredelievend.
Het Laatste Nieuws, 11 februari 1972. (K 101)
131. Flor, het gramme schildertje.
Humo, 6 januari 1972 (K 101)

MAGITS (Leo)

132. FLORQUIN (Joos), Ten huize van Leo Magits.
FLORQUIN (Joos), Ten huize van...VIII, p. 217-251. (B 0518)

(1) Brugge, Desclée De Brouwer-Orion, 1972, 8°, ill. ind., 391 p.

MAJOR (Louis)

133. PIRYNS (Piet) en DE CONINCK (Herman), (Interview met) Louis Major : "In ons land bestaan de beste arbeidsverhoudingen ter wereld" (1).
PIRYNS (Piet) en DE CONINCK (Herman), Woe is woe in de Nedderlens,
p. 21-37(2). (B 0902)

MOENS (Wies)

134. VERSTRAETE (Erik), Ontmoeting met een dichter in ballingschap. Onrecht en eenzaamheid braken Wies Moens niet.
Gazet van Antwerpen, 23 januari 1972. (K 105)

STRUYE (Paul)

135. FLORQUIN (Joos), Ten huize van Paul Struye.
Id., Ten huize van... VIII, p. 278-318. (B 0518)

VAN EXTERGHEM (Jef)

136. DE BRUYNE (Arthur), Jef Van Exterghem.
De Kwade Jaren, III p. 89-121. (B 0603)

VAN ACKER (Achille)

137. WILLEMS (Lode), Keuvelen met Achille Van Acker. Een stok achter de deur dat is geen censuur.
Knack, 28 juni 1972. (K 104)

VAN ROEY (Mgr. E.-J.)

138. KEMPENEERS (Joseph), Le Cardinal Van Roey et son temps, 1874-1961.
Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium, vol.30, 1971, 312 p.

VON FALKENHAUSEN

139. DRESSE (Paul), De l'antagonisme à l'amour.
Id., Episodes d'un passé proche, p. 83-92 (3). (B 1005)

(1) Zie tevens bibliografie 1971, nr. 170.

(2) Amsterdam-Brussel, Paris-Manteau, 1972, 8°, ill., 197 p.

(3) (Virton), La Dryade, 1972, 18°, 189 p.

I N D E X (1)

A

ABS (Robert) 1
 AERNOUDTS (Karel) p. 4, 103
 AERTS (Bert) 64
 ANDRIES (Marc) 65
Ardennen 107, 108, 109, 112

B

BALTHAZAR (Herman) 2, 28, 29
Bastogne 109
Bavegem 91
 Beckers (François) 69
België 9, 11, 13, 14, 16, 18, 26, 34, 35, 37,
 39, 42, 43, 48, 49, 51, 58, 72, 73, 77, 78,
 81, 95, 98, 99, 102, 107
Berchtesgaden 37
 BERNARD (Henri) 66
 Bernheim (Emile) 44
 BOEY (M.) 120
 BOLOGNE (Maurice) 7
 Borms (August) 114, 115
 Bourguignon (Marcel) 83
 BOVAL (Marcel) 67
 BRONNE (Carlo) 108
 BROSE (Jean) 19
 Brouns (Theo) 56
Brugge 27
Brussel 38, 59, 105, 119
Buenos Aires 32
 BUISSERET (Edouard) 8
 BURTON (F.J.) 93
 BUSSELS (J.) 104

C

Cardijn (Mgr. Jozef) 116, 117
 CARPINELLI (Giovanni) 6
 CHAMPAGNE (Jacques P.) 4
 CHARLES (Jean-Léon) 9, 35
 CLAES (Gaston) 121
 Claes (Lode) 118, 119
 Ciney 76
 CUISINIER (Albert) 30

D

D(C) 69
 Daels (Frans) 120, 121, 122
 DANNAU (Wim) 54
 DASNOY (Philippe) 35
 De Backer (Thomas) 123
 DE BENS (Els) 99
 DE BIE (Pierre) 44
 DEBONGNIE (Paul) 117
 DE BRUYNE (Arthur) 36, 55, 56, 57, 114,
 115, 119, 123, 129, 136
 De Clercq (Staf) 63, 124
 DE CONINCK (Albert) 10
 DE CONINCK (Herman) 133
 Degrelle (Léon) 13, 54
 DE JONGHE (Albert) 37, 38
 DE KE (André) 70
 DE KEYSER (Frank) 129
 Del Marmol (Jean) 66
 Delwaide (Léo) 36, 125
 De Man (Hendrik) 2, 126, 127
 DE MAN (Jos) 64
 DEMARCHE (Laure) 71
 DE PINCHART (Henry) 102
 DE S. (L.) 39

- (1) Auteursnamen werden in kapitalen gezet, in titels vermelde persoonsnamen in kleine letter, terwijl plaatsnamen onderlijnd werden. Zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, afgeleid van plaatsnamen, werden bij de plaatsnaam geplaatst. De cijfers verwijzen steeds naar het volgnummer van de publicatie, behalve wanneer zij voorafgegaan worden door p., dan slaat de verwijzing op de bladzijde.

DE V. (E.) pseudoniem van Arthur
DE BRUYNE
DE VOS (Jacques) 92
D'HONDT (André) p. 4
DILLEN (Karel) 128
DRESSE (Paul) 139
Duesberg (Daniël) 67
Duitsland 35, 38, 40, 43, 48, 49, 58, 60,
61, 85, 86, 98, 99
DUJARDIN (Jean) 72, 73
Dunkirk 23
DUPONT (Fr.) 74
DURNEZ (Gaston) 122

E

Eaton Square 30
Eben Emael 23
Eickhoff (Frédéric) 79
Elias (Hendrik) 55, 57, 128
ELSTOB (Peter) 109
España 10
Eupen-Malmédy 47
Europe 58

F

FIEVEZ (Henri) 21
Florennes 40, 41
FLORQUIN (Joos) 125, 132, 135
Frankrijk 77, 78
Frans-Vlaanderen 129
FOSTY (Jean) 31, 75, 76, 77, 78

G

G.L. 40, 41
GABRIEL (Jean) 94
GALOPIN (Alexandre) 39
Gantois (Jean-Marie) 129
GERARD (Jo) 79
GERARD-LIBOIS (Jules) 11
Goobels (Adam Hubert) 74
Goris (René) 5
GOTOVITCH (José) 3, 11, 100, 102
Grammens (Flor) 130, 131

H

HALKIN (Léon) 42
HAUTECLER (Georges) 95
Hechtel 104
HEIRWEGH (Jean-Jacques) 126
Hemingway (Ernest) 108
Herstal 84
Hitler (Adolf) 37

I

IJzer 121, 122

J

JACQUES (Jules) 12
JASPAR (Marcel-Henri) 32

K

KEDWARD (H.R.) 13
Kempen 123
KEMPENEERS (Joseph) 138
KEUKELEIRE (Alfred) 22
KIEFT (David Owen) 14
KLEMM (Peter Fritz) 43

L

LACROSSE (Jacques) 44
Lahaut (Julien) 113
LAMBRECHTS (Karel) 124
Lejeune (Léo) 3
LEROY (Albert) 80
LIEBMAN (Marcel) 45, 46
Liège 17, 19
LILIE (G.) 96, 97
LITTLEJOHN (David) 58
Londen 28, 29, 31, 32
LUCHIE (George H.) 81

M

M. (G.) 82

Magits (Leo) 132
 Major (Louis) 133
Malmédy 47
 MANGIN (Jean A.) 4
 MARLAIRE (Odou) 110
Mauthausen 89,90
Meinkingsburg 96
 MEYERS (Willem C.M.) 60,61
 Moens (Wies) 134
 MRAZEK (James E.) 23
 MUSIN (Louis) 33

N

Nicodème (Jean) 31
Noord-Frankrijk 37

P

Papeleux (Léon) p.2
 PAULET (L.) 24
 PIRYNS (Piet) 133
 Poplimont (Gaston) 76
Prague 32

R

Rahier (Fernand) 82
Rhenanie 17
Rio de Janeiro 32
 ROLAND (Walter) 25
 RUYNS (Manu) 15
 RYELANDT (Daniël) 83

S

SCHAERER (Martin R.) 47
Schelde 103
 SCHETTER (Joseph) 84
Schoonselhof 91
 SCRUTATOR 59
 SELLESLAGH (Frans) 48,85,86
Sint-Andries-Zeveneken 22
Slovaquie 80
 Struye (Paul) 135

SUNOU (Philippe) 98

T

TEMMERMAN (F.) 87,88,105,106,107,
 111,112
 TERLIN (Paul) 62
 THIJS (Alfons K.) 5
 Toussaint (François) 75

V

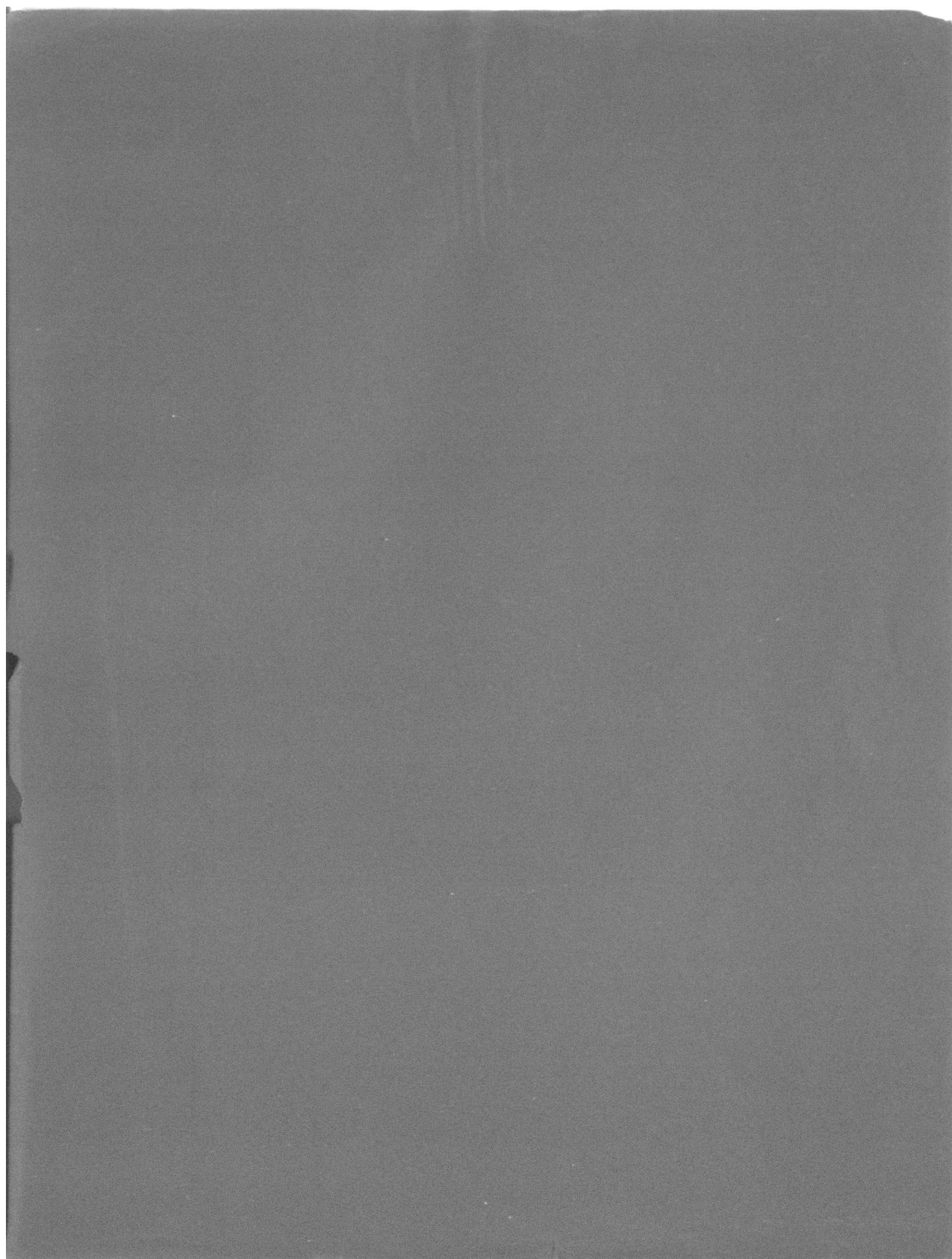
Van Acker (Achille) 137
 VAN AKEN (Piet) 89
 VAN DEN WIJNGAERT (Mark) 49
 VAN DINGENEN (Jef) 63
 Van Exterghem (Jef) 136
 VAN HAEGENDOREN-CLAEYS (M.) 127
 Van Hoogten (Jan) 115
 VANLANGENHOVE (Fernand) 34
 VAN RIET (Victor) 89,90
 Van Roey (Mgr. E.J.) 138
 VAN ROEY (Marcel) 116
 VERHOEVEN (Jozef) 117
 VERSTRAETE (Erik) 134
Verviers p. 4,52,53
 VLAEMYNCK (Carlos) p. 4,27
Vlaanderen 38,50,51,60,61,115,119,
 122
 Von Falkenhausen (Alexander) 50,51,
 139
 Von Rundstedt (Gerd) 111

W

Wallonie 7
 WEGNEZ (Anne-Marie) 16,17
 WILLEMS (Lode) 137
 WYNANTS (Jacques) p. 4,52,53

Y

YSEBAERT (Clair-Robert) 18

DIRECTEUR - VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
JEAN VANWELKENHUYZEN

PAUL VANDEN THORENLAAN 36
1160 BRUSSEL